

ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของ
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร

สมสวัสดิ์ เตชพฤษนันท์

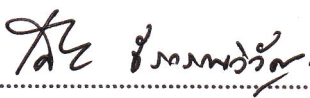
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์และเทคโนโลยีสารสนเทศ)
คณะสถิติประยุกต์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2553

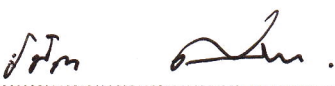
ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของ
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร
สมสวัสดิ์ เตชพฤษนันท์
คณะสถิติประยุกต์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ .... ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร. ปรีชา วิจิตรธรรมรส)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์และเทคโนโลยีสารสนเทศ)

รองศาสตราจารย์ .... ประธานกรรมการ
(ดร. เด็อนเพ็ญ ชีรวรรณวิวัฒน์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ .... กรรมการ
(ดร. ปรีชา วิจิตรธรรมรส)

อาจารย์ .... กรรมการ
(ดร. รมิดา ศรีเหรา)

อาจารย์ .... คณบดี
(ดร. เลอสรณ์ โบสุวรรณ)

กรกฎาคม 2553

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์ ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา
ตอนปลายในกรุงเทพมหานคร
ชื่อผู้เขียน นางสาวสมสวัสดิ์ เตชพุดพิชิต
ชื่อปริญญา วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์และเทคโนโลยีสารสนเทศ)
ปีการศึกษา 2553

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ระดับความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎ
แห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร
และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน
กรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ โดยตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน
กรุงเทพมหานคร จำนวน 675 คน ที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างสองชั้นแบบแบ่งชั้นภูมิ และใช้
แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้คือ สถิติเชิงพรรณนา และการ
วิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ผลการศึกษาพบว่า
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร มีพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐาน
พุทธศาสนาในโรงเรียน และความรู้เรื่องกรรมอยู่ในระดับสูง มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ใน
ระดับเชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย และมีพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมเหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนของ
พุทธศาสนาในระดับมาก พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน
กรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลโดยรวมจากความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุด รองลงมาคือ พื้นฐาน
พุทธศาสนาในครอบครัว ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน
ตามลำดับ เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงพบว่า พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา
ตอนปลายในกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลทางตรงจากความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุด
รองลงมาคือ ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว และพื้นฐานพุทธศาสนา
ในโรงเรียนตามลำดับ และเมื่อพิจารณาอิทธิพลทางอ้อม พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมสูงที่สุด
ต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครคือ อิทธิพล
ของพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว ส่งผ่านไปยังความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และส่งผ่านไปยังความ

(4)

เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม จากผลการศึกษา สรุปได้ว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน กรุงเทพมหานครจะมีพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมที่เหมาะสมนั้น ควรได้รับการส่งเสริมที่ถูกต้อง จากพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวและพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน

ABSTRACT

Title of Thesis	Knowledge Belief and Behavior in Reciprocal Deeds of Upper Secondary Students in the Area of Bangkok Metropolis
Author	Miss Somsawat Tachaprutinun
Degree	Master of Science (Applied Statistics and Information Technology)
Year	2010

The objectives of this research are to study about the level of knowledge, belief and behavior in reciprocal deeds and to study about the factor influencing the behavior in reciprocal deeds. The population in the study covers only the upper secondary students in the area of Bangkok Metropolis. Applying the stratified two-stage cluster sampling, 675 persons are selected and questionnaire is used to collect data. For data analysis, descriptive statistics and Structural Equation Modeling (SEM) are used. The research results can be summarized as follows: For the upper secondary students, the level of Buddhist activities in family, the level of Buddhist activities in school, and the knowledge level in reciprocal deeds are high. However, the students' belief in reciprocal deeds is rated as belief with doubt. Besides, the students' behavior in reciprocal deeds is highly appropriate with the Buddhist teachings.

It is also found that the behaviors in reciprocal deeds of students are influenced by Buddhist activities in family, Buddhist activities in school, knowledge and belief in reciprocal deeds. In terms of the total effect, the most important factor is knowledge in reciprocal deeds, following by Buddhist activities in family, belief in reciprocal deeds, and Buddhist activities in school. Concerning direct effect, the most important factor is belief in reciprocal deeds, following by knowledge in reciprocal deeds, Buddhist activities in family, and Buddhist activities in school. Considering indirect effect, the most important indirect effect path is the effect of

(6)

Buddhist activities in family on the behavior in reciprocal deeds of students through knowledge in reciprocal deeds and belief in reciprocal deeds.

The Research finding ensures that the Buddhist activities in both family and school are important factors to promote the behaviors in reciprocal deeds of students.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร สำเร็จลุล่วงได้เนื่องมาจากผู้วิจัยได้รับความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา วิจิตรธรรมรส ผู้ซึ่งเป็นทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา ข้อชี้แนะ ข้อคิดเห็น รวมทั้งตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง อันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ในทุกขั้นตอน และขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเพ็ญ ชีววรรณวิวัฒน์ และอาจารย์ รมิดา ศรีเหรา ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำพิจารณา และตรวจสอบวิทยานิพนธ์ให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านผู้อำนวยการและครูอาจารย์ ที่ประจำในโรงเรียนทุกท่านที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม รวมทั้งขอขอบคุณนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งทำให้การศึกษาครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกท่านแห่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะสถิติประยุกต์ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้เป็นอย่างดี รวมทั้งขอบคุณเพื่อนๆที่รักของผู้วิจัยทุกคน สำหรับกำลังใจและความช่วยเหลือที่มีให้มาโดยตลอด

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ และขอมอบความสำเร็จทั้งหมดจากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แด่บุพการีผู้ให้กำเนิด คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ที่เป็นผู้ที่ช่วย ส่งเสริม สนับสนุน และเป็นกำลังใจ ตลอดจนเป็นแรงจูงใจที่สำคัญยิ่งของผู้วิจัย จนทำให้การศึกษานี้ประสบความสำเร็จได้ตามที่ตั้งใจ

สมสวัสดิ์ เดชพฤษนันท์

กรกฎาคม 2553

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.4 ขอบเขตการศึกษา	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหาสังคม	6
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ	11
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนา	13
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม	24
2.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับโมเดลสมการ โครงสร้าง	41
2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
บทที่ 3 กรอบแนวคิดและวิธีการวิจัย	44
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	44
3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย	45
3.3 สมมติฐานการวิจัย	46
3.4 นิยามปฏิบัติการ	47

3.5 ประชากรและตัวอย่าง	48
3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	50
3.7 การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ	52
3.8 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	58
3.9 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	59
3.10 เกณฑ์ของแบบสอบถาม	59
บทที่ 4 ผลการศึกษา	62
4.1 ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง	62
4.2 ผลการศึกษาระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร	70
4.3 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร	72
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	80
5.1 สรุปผลการศึกษา	80
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	82
5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา	86
บรรณานุกรม	89
ภาคผนวก	95
ภาคผนวก ก จดหมายขออนุญาตตอบแบบสอบถาม	96
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม	100
ประวัติผู้เขียน	109

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ขนาดตัวอย่างจำแนกตามโรงเรียน	49
3.2 จำนวนแบบสอบถามที่ครบถ้วนสมบูรณ์ และแบบสอบถาม ที่ไม่ครบถ้วนหรือสูญหายจำแนกตามโรงเรียน	49
3.3 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบทดสอบเรื่องความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม	53
3.4 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่าเรื่องพื้นฐานพุทธศาสนา ในครอบครัว	54
3.5 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่าเรื่องพื้นฐานพุทธศาสนา ในโรงเรียน	55
3.6 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่าเรื่องความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม	56
3.7 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่าเรื่องพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม	57
4.1 จำนวนและร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล	62
4.2 ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง	65
4.3 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง	67
4.4 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง	69
4.5 ค่าเฉลี่ยของพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานด้านพุทธศาสนาใน โรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่อง กฎแห่งกรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร	71
4.6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผลการวิเคราะห์โมเดลการวัด	74

4.7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัด ความเที่ยงของตัวแปร แฝงความแปรปรวนของเฉลี่ยของตัวแปรที่สกัดได้ด้วยองค์ประกอบและค่าความ เที่ยงตรงของตัวแปรจากโมเดลในขั้นสุดท้าย	75
4.8 ผลการวิเคราะห์ถดถอยในสมการโครงสร้าง	78

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	45
4.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายในรูปแบบ โมเดลโครงสร้าง	73
4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายในรูปแบบของการวิเคราะห์เส้นทาง	77

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กฎแห่งกรรม หรือ กรรมนิยาม เป็นกฎข้อหนึ่งของกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ กล่าวคือ กฎแห่งกรรม หมายถึง กระบวนการก่อกรรม และการให้ผลของกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งกระบวนการก่อกรรมนั้นต้องประกอบด้วยเจตนา (พระเทพเวที (ประยูร ชาญโต), 2531: 12)

คำว่ากรรมนั้น แปลว่า การกระทำ ซึ่งเป็นคำกลางๆ ถ้าหากเป็นการกระทำดี เรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากเป็นการกระทำชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม แต่ถ้าจำแนกตามการแสดงผลของกรรม แบ่งออกเป็น 3 ทาง คือ กายกรรม วาจากรรม และ มโนกรรม

โดยมีพุทธศาสนสุภาษิตเกี่ยวกับอำนาจของกรรมคือ “วโส อิศฺสรียํ โลกํ” อำนาจของกรรมเป็นใหญ่ในโลกและไม่มีอำนาจใดเสมออำนาจของกรรม (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2550: 19) ซึ่งหมายถึงอำนาจของกรรมยิ่งใหญ่ที่สุด ไม่มีอำนาจใดทำลายล้างได้ แม้อำนาจของกรรมดีไม่อาจทำลายอำนาจของกรรมชั่วและอำนาจของกรรมชั่วไม่อาจทำลายอำนาจของกรรมดีได้อย่างมากที่สุดมีอยู่คือ การทำกรรมดีให้มาก ให้สม่ำเสมอ ก็อาจทำให้อำนาจของกรรมชั่วที่ได้ทำมาตามถึงได้ยาก ดังมีเครื่องขวางกั้นไว้ ซึ่งเปรียบเสมือนวังหนีผู้ร้ายที่วิ่งไล่ตามมา ถ้ามีกำลังแข็งแรง วิ่งเร็วกว่าผู้ร้าย ก็ย่อมยากที่ผู้ร้ายจะวิ่งไล่ทัน ความแข็งแรงของผู้วิ่งหนีกรรมชั่วก็หาใช่อะไรอื่น คือความสม่ำเสมอของการทำกรรมดีนั่นเอง

เมื่อมองในแง่ของมนุษย์ กฎแห่งกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้สรรสร้างปรุงแต่งกรรม และกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิต โชคชะตาของมนุษย์

“เจตนาหิ ภิกฺขเว กมฺมํ เจตยิตฺวา กมฺมํ กาเยน วาจาเย มนสา” หมายถึง “ภิกษุทั้งหลาย เจตนา เราเรียกว่ากรรม บุคคลลงใจแล้วจึงทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538. เล่ม 22: 334)

“กัมมุนา วัตตติ โลโก กัมมปัจจัจย กम्मสุสโกมฺหิ กम्मทายาโท กम्मโยน กम्मพนฺธุ กम्मปฏิสรโณ กम्मํ สตุเต วิภชติ ยทิทํ หีนปฺปณฺิตตาย” หมายถึง “สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ทราบหรือปราณีต” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538. เล่ม 14: 135)

“ยาทิสํ วปเต พิชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ กุลฺยาณการี กุลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ” หมายถึง “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำดีย่อมได้ดี ผู้ทำชั่วย่อมได้ชั่ว” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538. เล่ม 15: 307)

“ตถจ กम्मํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานุตฺตปฺปต น ตํ กम्मํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตฺตปฺปติ” หมายถึง “ทำกรรมใดแล้วไม่ร้อนใจภายหลัง กรรมนั้นแลเป็นดี ทำกรรมใดแล้วร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำแล้วไม่ดี” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538. เล่ม 15: 281)

จากพุทธพจน์ข้างต้นพบว่า กรรมเป็นคำสอนที่สำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนา ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงเน้นสอนถึงความสำคัญของกรรมเป็นอย่างมาก โดยสอนให้มนุษย์เชื่อเรื่องกรรม เรื่องผลของกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บาปบุญคุณโทษมีจริง ผู้ใดทำกรรมใดไว้ ผู้นั้นย่อมได้รับผลกรรมนั้น โดยมีหัวใจหลักคือ สร้างความดี ละเว้นความชั่วทั้งปวง และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ผุดผ่องอยู่เสมอ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม อันนำมาสู่ความสงบสุขและมั่นคงของตนเองและสังคม

สังคมไทยนั้น ได้ยอมรับและนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติสืบมาตั้งแต่โบราณ สังคมไทยจึงมีลักษณะของชาวพุทธโดยแท้ กล่าวคือ ประชาชนชาวไทยนับตั้งแต่องค์พระมหากษัตริย์ เป็นต้นมา ได้อาศัยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามายึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิต จนทำให้อุปนิสัยใจคอของชาวไทยมีความแตกต่างไปจากชนชาติอื่นอย่างชัดเจน เช่น ชอบการทำบุญ ให้ทาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักเสรีภาพและความสงบ รู้จักเสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต มีเมตตากรุณา และโอบอ้อมอารี พระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานของศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ขบณธรรมนิยมประเพณี และวัฒนธรรมด้านจิตใจของประชาชนชาวไทยตลอดมา

แต่ในปัจจุบันสภาพของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก การรับความเจริญ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการนำวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามาอย่างขาดการกลั่นกรอง และไม่มีขีดจำกัด จึงทำให้วัตถุเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่ในทางตรงข้ามสภาวะจิตใจของประชาชนในชาติเสื่อมถอย ตกต่ำ ขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรม ไม่มีความเกรงกลัวต่อการทำชั่ว ทั้งที่คนไทยมีหลักยึดเหนี่ยวหรือแนวทางดำเนินชีวิต คือ คำสอนของพระพุทธศาสนา แต่ผู้ที่นำหลักธรรมมาใช้จริงๆ น้อยลงทุกที วันเวลาผ่านไปจำนวนคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธแต่ในทะเบียนบ้านมีมากขึ้นทุกที ทำให้แนวทาง

ในการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ระหว่าง เด็ก เยาวชน กับ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ เปลี่ยนไป ปัญหาต่างๆมีมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาของวัยรุ่นและเยาวชน ซึ่งในปัจจุบัน พฤติกรรมของวัยรุ่นและเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตและกำลังสำคัญของประเทศชาติได้เปลี่ยนไปจาก หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้นทุกที ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในแต่ละปีนั้นมีจำนวนปัญหา การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นหมื่นๆ ราย อย่างเช่นในปี พ.ศ. 2547 มีจำนวน 33,308 ราย และในปี พ.ศ. 2548 มีจำนวน 36,080 ราย ในปี พ.ศ. 2549 มีจำนวนถึง 48,218 ราย ในปี พ.ศ. 2550 มีจำนวนถึง 51,128 ราย และในปี พ.ศ. 2551 มีจำนวนถึง 42,766 ราย (กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กลุ่มงานข้อมูลและสารสนเทศ,2551 : 22) รวมทั้ง ความเยาว์วัย และขาดประสบการณ์ วัยรุ่นและเยาวชนอาจสับสนไม่สามารถรู้ได้ว่า อะไรผิด อะไร ถูก ไม่รู้บาปบุญคุณโทษ ไม่เกรงกลัวกฎแห่งกรรม จนกล้าทำความชั่วทั้งทางตรงและทางอ้อม ดัง จะเห็นได้จากคดีต่างๆ ที่มีทั้ง ฆ่า ข่มขืน เป็นนักเลง ลักขโมย เล่นการพนัน ดื่มเหล้า ดิฉยาเสพติด ทำแท้ง เป็นต้น ซึ่งปรากฏข่าวอยู่ทุกวัน ดังเช่น

“โจ้ ม.ปลาย ลวงเด็กวัย 13 ข่มขืนจนตั้งท้อง” (มติชน, 2551: 1)

“โจ้สาวตรึงใจแตก กินยาขับ รีดลูกอายุครรภ์ 6 เดือน ทิ้ง” (ไทยรัฐ, 2552: 1)

“ดช.13 คู่วีปโป้ ลาก '7 ขวบ' ขยี้!” (ไทยรัฐ, 2552: 1)

“ล่า 2 โจ้ รุมปล้น แทงอริดับ ก่อนชิง จยย. หนีลอยนวล” (คมชัดลึก, 2552: 1)

“จับรองมิสทีน ดิฉยาบน ตร. แลกอิสรภาพคู่รัก ค้ายาบ้า” (ผู้จัดการ, 2552: 1)

“พบแล้ว แม่ทำแท้ง สับทารกทิ้งขยะ ถูกผิดกะเพรา” (คมชัดลึก, 2552: 1)

ดังนั้นกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนของชาตินั้นเป็นกลุ่มที่น่าเป็นห่วง และควรได้รับการปลูกฝัง อบรมสั่งสอนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และศรัทธา ตามหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องชัดเจนของ พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น และเยาวชนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เนื่องจาก กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวง และเมืองใหญ่ ประกอบด้วยคนจำนวนมากและมีความหลากหลาย มีความเจริญด้านวัตถุ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้วัยรุ่นเข้าถึงได้ง่าย รวมทั้งมีอัตราการแข่งขันที่สูง ซึ่งก่อให้เกิดการแข่งขันชิงดีชิงเด่น ซึ่งถ้าหากพวกเขาได้รับการปลูกฝังกล่อมเกลา และขัดเกลาด้วยหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งตั้งแต่บัดนี้แล้ว ในภายภาคหน้าพวกเขาจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพ คุณภาพ และมีคุณธรรมประจำใจ พร้อมทั้งจะเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ในประเทศอันก่อให้เกิดความมีเสถียรภาพทั้ง ทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในอนาคต

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งศึกษาเรื่องความรู้ ความเชื่อและพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โรงเรียน สถาบันครอบครัว นำผลที่ได้ไปหาแนวทางแก้ไข เผยแพร่ พัฒนา รวมถึงการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาให้มีความเหมาะสม ทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรมของประเทศ อันเป็นการแก้ไขปัญหาสังคมของชาติทั้งปัจจุบันและอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับของ ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่มีต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาเช่น กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นต้น สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในส่วนของเนื้อหาเรื่องกฎแห่งกรรมให้เหมาะสมกับเยาวชนมากขึ้น
2. เพื่อให้หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ พระสงฆ์ นักวิชาการ นักการเมือง เป็นต้น สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปอบรมหรือหาแนวทางแก้ไขในส่วนที่บกพร่อง อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาคน รวมถึงนำไปสู่ความสงบสุขของประเทศชาติ

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษาเรื่อง ความรู้ ความเชื่อและพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจาก หนังสือ เอกสารวิชาการ ผลงานวิจัย พจนานุกรม และพระไตรปิฎก ที่ให้เนื้อหาและข้อมูล ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1.4.1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ได้แก่

1. พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว ประกอบด้วย การสร้างนิสัยทางพุทธศาสนาของคนในครอบครัว ซึ่งแบ่งเป็น กรรม การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา และความกตัญญูกตเวที

2. พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ประกอบด้วย การรับรู้ต่อการจัดกิจกรรมในการสร้างนิสัยทางด้านพุทธศาสนาของโรงเรียน ซึ่งแบ่งเป็นกิจกรรมทางพุทธศาสนา และกิจกรรมในกรฝึกฝนกาย วาจา และใจ

3. ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ประกอบด้วย ความรู้เรื่องกรรม ผลของกรรม เบญจศีล-เบญจธรรม และบุญกิริยาวัตถุ 3 (ทาน ศีล ภาวนา)

4. ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องผลของกรรม และความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์

1.4.1.2 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ประกอบด้วย พฤติกรรมด้านบุญกิริยาวัตถุ 3 ประกอบด้วย การให้ทาน การรักษาศีล (การกระทำทางกาย วาจา ใจ) การเจริญภาวนา และพฤติกรรมในการกตัญญูกตเวที

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษากับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่นับถือศาสนาพุทธ และศึกษาอยู่ใน โรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร โดยเลือกเฉพาะโรงเรียนที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักของโรงเรียน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ความรู้ ความเชื่อและพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหาสังคม
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนา
- 2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม
- 2.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับโมเดลสมการ โครงสร้าง
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหาสังคม

2.1.1 ความหมายของปัญหาสังคม

สุเทพ สุวีรางกูร (2551: 2) ได้ให้ความหมายของปัญหาสังคม (Social Problem) หมายถึง สภาวะทางสังคมและพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่พึงปรารถนาที่สร้างความสับสนวุ่นวายเดือนร้อนหรือความเป็นทุกข์ให้บุคคลจำนวนมาก แสดงถึงความไม่เป็นระเบียบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาสังคม

Garry and Scarpitti (1962 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2547: 435) ได้ให้ความหมายของปัญหาสังคมว่าหมายถึงสภาวะการณ์ที่มีผลกระทบต่อประชาชนส่วน

ใหญ่ประชาชนมองเห็นว่าสถานะการณ์นั้นเป็นสิ่งไม่ต้องการให้เกิดขึ้นและเห็นว่าสามารถจะแก้ไขได้ด้วยการกระทำร่วมกัน

Spector and Kitsuse (1987); Miller and Holstein (1983); Sullivan (2000: 5) ได้ให้ความหมายของปัญหาสังคมว่าหมายถึง สภาวะทางสังคมที่คุกคามทำลายบรรทัดฐานและคุณค่าของสังคม ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อบุคคลจำนวนมาก แล้วบุคคลเหล่านั้นร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหานั้น

ดังนั้นปัญหาสังคม หมายถึง สภาวะทางสังคมที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก แต่บุคคลเหล่านั้นสามารถแก้ไขได้ด้วยการจัดการแก้ไขร่วมกัน

2.1.2 ลักษณะปัญหาสังคม

เพื่อให้เข้าใจปัญหาสังคมดียิ่งขึ้น ความพิจารณาวิเคราะห์แยกแยะให้ชัดเจนถึงลักษณะของปัญหาสังคม โดย สุเทพ สุวีรางกูร (2551: 4) ได้อธิบายถึงลักษณะปัญหาสังคมไว้ว่า ก่อนการที่จะตัดสินใจว่าจะอะไรเป็นปัญหาสังคมควรจะแยกแยะให้ชัดเจนถึงลักษณะของปัญหาสังคม โดยสรุปปัญหาสังคมนั้นมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

2.1.2.1 มีลักษณะกระทบกระเทือนทำลายสุขภาพกายและจิตใจของบุคคลในสังคม ตัวอย่างเช่น กรณีกองโจรหรือผู้ก่อการร้ายก่อปัญหาสร้างความเดือนร้อนวุ่นวายไม่สงบ พยายามลอบทำร้ายฆ่าประชาชนและเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่บริสุทธิ์ ประชาชนและเจ้าหน้าที่ที่อยู่อาศัยด้วยความหวาดระแวง เพราะกลัวจะถูกทำร้ายและถูกฆ่า การใช้ชีวิตประจำวันก็เปลี่ยนไป แม้จะช่วยเหลือดูแล อีกทั้งเจ้าหน้าที่ทหารให้การคุ้มครองป้องกัน ก็ยังไม่รู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สถานการณ์ทางสังคมเช่นนี้ส่งผลให้สุขภาพกายและจิตใจเดือดร้อนเป็นทุกข์และขยายเป็นปัญหาสังคมเพราะคนจำนวนมากได้รับความทุกข์เดือดร้อน

2.1.2.2 มีลักษณะเบี่ยงเบนทำลายบรรทัดฐานและคุณค่าของสังคมตัวอย่างเช่นกรณีพระพุทธรูปหรือสถาบันพระมหากษัตริย์ของสังคมไทย พระพุทธรูปเป็นสิ่งที่ประชาชนชาวไทยเคารพสักการบูชา สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพรักและเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของปวงชนชาวไทย เป็นบรรทัดฐานคุณค่ายึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน ห้ามแสดงกิริยาที่ไม่สุภาพ หรือกล่าวร้ายดูหมิ่น หากมีใครมาแสดงกิริยาดังกล่าว อันขัดต่อบรรทัดฐานคุณค่าความเชื่อการประพฤติปฏิบัติ พฤติกรรมดังกล่าวอาจกลายเป็นปัญหาสังคมในสังคมไทยได้

2.1.2.3 มีลักษณะที่บุคคลในสังคมต้องร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหานั้น เมื่อมีปัญหาสังคมเกิดขึ้น คนส่วนใหญ่ในสังคมรับทราบว่าไม่ดีมีผลต่อความเป็นอยู่ความสงบสุข รู้สึกเป็นเดือดเป็นร้อนที่ปัญหานั้นเกิดขึ้น และร่วมกันหาแนวทางป้องกันและกำจัดปัญหานั้น ตามแนวทาง

ประเพณี วัฒนธรรม กฎหมาย ค่านิยม บรรทัดฐานและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของเป็นธรรม

2.1.3 สาเหตุของปัญหาสังคม

จากการวิเคราะห์ปัญหาสังคม ปัญหาสังคมอาจเกิดจากหลายสาเหตุหลายปัจจัย สุเทพ สุวีรางกูร (2551: 6) ได้อธิบายถึงสาเหตุของปัญหาสังคม ดังนี้

2.1.3.1 ความไม่รู้จริง (Ignorance) ไม่รู้เข้าใจสิ่งต่างๆทั้งหลาย ไม่รู้หลักการ ไม่รู้หลักความจริงเหตุผล ไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร ไม่รู้จะดำเนินไปอย่างไร เมื่อไม่รู้ความจริงของโลกทางสังคม จึงคิดผิดอยากผิดและทำผิด ผิดพลาดเบี่ยงเบนไปจากความจริงบรรทัดฐานคุณค่า ความเชื่อ และการปฏิบัติทางสังคม

2.1.3.2 การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) กระบวนการเปลี่ยนแปลงพัฒนาพฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึก ความชอบ ทักษะคิดและการปฏิบัติ ที่แต่ละคนจะเรียนรู้พฤติกรรมบทบาทหน้าที่ทางสังคม สร้างและพัฒนาลักษณะบุคลิกภาพให้เหมาะสมกับตนเองและที่สังคมคาดหวังหรือยอมรับ หากมีการเรียนรู้ความจริงทางสังคมไม่ถูกต้อง ก็อาจประพฤติปฏิบัติไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐาน ค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรม ก่อปัญหาสร้างความเดือดร้อนเสียหายในการดำเนินชีวิตทางสังคม

2.1.3.3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) การที่ระบบ รูปแบบกระบวนการของโครงสร้างทางสังคมเช่น ระบบสังคม กฎเกณฑ์ กฎหมาย ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกทางสังคม อาจเป็นในทางก้าวหน้าหรือถอยหลัง เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว คนส่วนใหญ่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ ก็จะเป็นปัญหาในการปรับตัวในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลกทางสังคม

2.1.3.4 การเสียระเบียบทางสังคม (Social Disorganization) ภาวะที่ล้มเหลว แตกสลาย ไร้สาระส่าย ขัดแย้งกับบรรทัดฐาน คุณค่าและวัฒนธรรม ส่งผลกระทบกระเทือนต่อวิถีชีวิตที่เคยปฏิบัติมา ต่อองค์กรสถาบันทางสังคม ต่อการจัดการควบคุมดูแลทางสังคม ทำให้ชีวิตทางสังคมติดขัดไม่อาจดำเนินไปได้อย่างสะดวกราบรื่น หากไม่มีการจัดการปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน คุณค่าและวัฒนธรรม ชีวิตสังคมก็ติดขัดเดือนร้อน สับสนและวุ่นวาย

2.1.4 สาเหตุของปัญหาสังคมในทัศนะของพุทธศาสนา

เพื่อความเข้าใจสาเหตุของปัญหาสังคมได้ง่ายขึ้น ในทัศนะของพุทธศาสนาจะช่วยในการพิจารณาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาต่างๆทั้งหลายได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น สุเทพ สุวีรางกูร(2551: 7) ได้กล่าวว่า “ความไม่รู้(อวิชชา) เป็นรากเหง้าของปัญหาทั้งหลาย” เมื่อไม่มีการศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเอง ก็จะไม่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่สามารถรู้เข้าใจบาปบุญคุณโทษ กลายเป็นผู้โง่เขลา หลงผิด มีแต่ความอยากความต้องการเป็นแรงขับในการแสดงพฤติกรรมต่างๆ พฤติกรรมของมนุษย์เป็นไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา ความอยากโดยไม่มีเหตุผล ไม่มี ความชอบธรรม ไม่มีความอดทนอดกลั้น ซึ่งปัญหาที่ปราศจากปัญญาก็เป็นตัวกำหนดช่วยเพิ่มแต่ทุกข์แต่ปัญหา ชีวิตที่ดีไม่มีปัญหานั้นมนุษย์ต้องมีการศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเองให้มีปัญญาอย่างแท้จริง ปัญญาที่รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ แล้วปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมตามความเป็นจริง การจะแก้และดับปัญหาชีวิตทางสังคมได้ พุทธศาสนา เน้นการพัฒนาจิตใจของตนเองให้เกิดปัญญา

สาเหตุที่ทำให้ชีวิตทางสังคมเกิดปัญหาโดยตรงก็คือความอยาก (ตัณหา) ในชีวิตทางสังคมต้องประสบพบกับความกระหายอยาก พบกับสิ่งที่พอใจ ไม่พอใจ เมื่อหิวกระหายขึ้นมาก็แสวงหาเสพบริโภค หากได้รับการตอบสนองเพียงพอ ก็พึงพอใจสุขสบายใจไร้ปัญหา หากไม่ได้รับการตอบสนองที่เพียงพอ ก็กระวนกระวายเดือนร้อนเป็นปัญหา บางคนรู้เข้าใจจัดการควบคุมได้ในขณะที่บางคนทำไม่ได้ เลยปล่อยตัวปล่อยใจเป็นไปตามอำนาจของความอยาก ก่อปัญหาสร้างความเดือดร้อนต่อตนเองและสังคม ตัณหาคือความกระหายอยาก มีอยู่ 3 ประเภท (ตัณหา 3) คือ

1. ความอยากในกาม (กามตัณหา) เป็นความกระหายอยาก ต้องการกามคุณเพื่อตอบสนองประสามสัมผัสทั้ง 5 กระหายอยากได้อารมณ์พอใจ ชอบใจ มาเสพปรนเปรอตน เป็นความกระหายอยากในรูป รส กลิ่น เสียงรส สัมผัสถูกต้องทางกาย รวมถึงความกระหายอยากในตำแหน่งอำนาจ ชื่อเสียงเกียรติยศ คำยกย่องสรรเสริญ เป็นต้น

2. ความอยากให้คงอยู่อย่างนั้น (ภวตัณหา) อยากต้องการให้คงอยู่ตลอดไป กระหายอยากได้นั้น ได้นี้ เป็นโน้นเป็นนี้ เมื่อได้แล้วมีแล้วในสิ่งที่ตนรักตนชอบ พอใจ อยากต้องการให้มีอยู่คงอยู่เป็นอย่างนี้ตลอดไป ไม่ต้องการให้มีการผันผวนเปลี่ยนแปลงสูญหาย เป็นการยึดติดในตัววัตถุมากเกินไป ไม่ยอมรับยอมเข้าใจในการเปลี่ยนแปลง เมื่อต้องการอยากให้มีอยู่คงอยู่ตลอดไป แต่กลับไม่คงอยู่ จึงทำให้ตกอยู่ภาวะผิดหวังเสียใจ กระวนกระวาย เร้าร้อนทุกข์ใจเป็นปัญหา

3. ความอยากให้หายกันไป (วิภวตัณหา) อยากต้องการให้ดับสูญหายไป สิ่งไม่ดีไม่งามทั้งหลายทั้งปวง ขอให้จงดับสูญหาย เมื่อประสบปัญหาชีวิตทางสังคม ก็ต้องการให้มันหายไปอย่าง

รวดเร็วกว่าในบางครั้งถึงกับฆ่าคนอื่นหรือตัวเอง เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของสังคม ตายไปแล้วทุกอย่างก็จะจบไป ซึ่งไม่เข้าใจกระบวนการชีวิตและกระบวนการเหตุปัจจัย

หากวิเคราะห์พิจารณาให้ลึกซึ่งถึงความกระหายอยาก ความอยากเหล่านั้นเป็นลักษณะอยากผิดไม่ถูกต้องชอบธรรมไร้เหตุผล เป็นฝ่ายต่ำของอารมณ์ ไม่สามารถอดทนอดกลั้นได้ ไม่อยู่ในกรอบของกฎหมายและศีลธรรม เป็นการสร้างความเดือนร้อนให้แก่ตนเองและสังคม

2.1.5 แนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาดังคมแบบพุทธ

สุเทพ สุวีรางกูร (2551: 11) ได้อธิบายว่า ตามทัศนะของพุทธศาสนา “ปัญหาทุกปัญหาเกิดแต่เหตุ ถ้าจะแก้และดับปัญหาต้องแก้ที่เหตุและดับที่เหตุของปัญหานั้น” พระพุทธศาสนามองเห็นความจริงของโลกทางสังคมจะมีปัญหาหรือไม่มีปัญหานั้นขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย สอนให้แก้และดับปัญหาที่เหตุด้วยปัญญา การกระทำของมนุษย์เอง ให้ป้องกันและแก้ไขปัญหาดังตามเหตุและผล ทั้งภายใน (ร่างกายและจิตใจ) และภายนอก (สภาพแวดล้อมทางสังคม) โดยอาศัยหลักของ “อริยสัจ 4” อันประกอบไปด้วย

1. ทุกข์ หมายถึง ต้องศึกษาค้นหาตัวปัญหาให้ได้
2. สมุทัย หมายถึง สาเหตุแห่งปัญหาและที่มาของปัญหา
3. นิโรธ หมายถึง ต้องแก้และดับปัญหาให้ได้หรือสำเร็จ
4. มรรค หมายถึง วิธีการที่จะแก้และดับปัญหา

หลัก 4 ประการนี้เป็นหลักสำคัญในการแก้และดับปัญหาทั้งหลาย เริ่มต้นที่ตัวปัญหา ศึกษา ค้นคว้าเข้าใจปัญหาให้ละเอียดถี่ถ้วนแล้วสืบค้นหาสาเหตุปัญหาเพื่อแก้ไขและดับปัญหา ในขณะเดียวกันต้องกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน เมื่อมีจุดหมายที่แน่ชัด ความตั้งใจแน่วแน่ แล้วคิดหาแนวทางแก้และดับเหตุแห่งปัญหา นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่สนใจแก้ระดับปัญหาที่เหตุแห่งภายนอก เป็นการแก้และป้องกันที่ปลายเหตุ ไม่ถูกจุดไม่สมบูรณ์ พุทธศาสนาสอนว่าให้แก้และดับที่เหตุแห่งปัญหา ไม่ว่าจะภายในหรือภายนอก ต้องศึกษาวิเคราะห์ค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ปัญหาส่วนใหญ่เกิดที่ตัวมนุษย์เอง มนุษย์เป็นผู้กระทำ ก่อและสร้างเอง ไม่ใช่เทพเจ้าหรือพระพรหมเป็นผู้ลิขิตกำหนด ไม่ใช่แก้กันด้วยการอ้อนวอน วิงวอนต่อเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ จ้องแก้และดับเหตุของปัญหาด้วยตัวมนุษย์เอง ด้วยการกระทำเพียรพยายามอย่างต่อเนื่องอย่างมีเหตุผล

แต่ถึงอย่างไรพุทธศาสนาก็ไม่ละเลยการแก้ปัญหาก็เหตุภายนอกหรือสาเหตุที่สังคม เช่น สอนไม่ให้ฆ่า ทำร้ายเบียดเบียน ลักขโมยถือเอาสิ่งของของคนอื่น ไม่ให้พูดเท็จพูดคำหยาบ โกหก หลอกลวง สอนให้เมตตากรุณา เอื้ออาทรช่วยเหลือ เสียสละ แบ่งปัน เพื่อความเป็นระเบียบ

เรียบร้อย ถูกต้องดีงามของสังคม โดยที่พุทธศาสนามีหลักปฏิบัติเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาคือ “ไตรสิกขา 3” ซึ่งประกอบด้วย

1. ศีล เป็นหลักความประพฤติสุจริตทางกายและวาจา หลีกฝีกฝนอบรมพัฒนามนุษย์ให้มีศีล มีระเบียบวินัยมีพฤติกรรมที่เป็นระเบียบเรียบร้อยให้เกิดความเคยชิน เพื่อการอยู่ร่วมกันและดำเนินชีวิตที่ดีงามไร้ปัญหา เป็นหลักที่ป้องกันการเกิดปัญหาและแก้ปัญหาเบื้องต้น

2. สมาธิ เป็นการฝึกจิตให้มีสมรรถภาพและคุณภาพจิตที่ดี มีคุณธรรม มีความอดทน เข้มแข็ง แน่วแน่ มั่นคง สะอาด สว่าง สงบ ปราศจากสิ่งรบกวนเครื่องเศร้าหมองพร้อมที่จะทำงานต่างๆอย่างไรรัดกังวลปัญหา

3. ปัญญา เป็นหลักฝีกฝนอบรมพัฒนามนุษย์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง รู้จักคิดไตร่ตรอง แยกแยะ มีเหตุผล เป็นความรู้ที่ถูกต้องไม่บิดเบือน ไม่มีกิเลสตัณหาครอบงำ รู้เท่าทันข้อเท็จจริงความเป็นไปและการเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิตทางสังคม คิดพิจารณาแก้ไขป้องกันปัญหาต่างๆอย่างมีเหตุผลถูกต้องแม่นยำ เป็นหลักสำคัญของการดำเนินชีวิตที่ดีงามในสังคมมนุษย์ เป็นหลักการป้องกันแก้ไขและดับปัญหาต่างๆทั้งหลาย ให้ปราศจากปัญหาไร้ทุกข์กังวลใจในชีวิตทางสังคม

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ

2.2.1 ความหมายของความเชื่อ

ทักษิณี ทานตวณิข (2523: 4) กล่าวว่า ความเชื่อ คือการยอมรับนับถือว่าเป็นความจริง หรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มี หลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525: 274) ให้ความหมายไว้ว่า “เชื่อ” หมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ และไว้ใจ

ชลอ บุญช่วย (2530: 17) กล่าวว่า ความเชื่อหมายถึงการยอมรับที่แสดงถึงความจงรักภักดี ความศรัทธา และการยอมรับในอำนาจเร้นลับอื่น ๆ

ธวัช ปุณโณทก (2530: 350) ให้ความหมายไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์ แม้ว่า พลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับ และให้ความเคารพยำเกรง

นันทนา ขุนภักดี (2530: 5) ได้ศึกษาความเชื่อของคนไทยในอดีตและกล่าวสรุปไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึงสภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจ เห็นคล้อยตามและพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบ เพื่อต้องการให้เกิดความมั่นใจเห็นคล้อยตามและปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น ๆ จะมีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ก็ตามและ ซึ่งให้เห็นว่าความเชื่อของคนมีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ เพราะความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว เมื่อมีความกลัวแล้วจึงคิดสร้าง ความเชื่อขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจ

สถาพร ศรีสังข์ (2533: 16) ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึงการยอมรับข้อเสนออย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง การยอมรับนี้อาจเกิดจากสติปัญญา เหตุผลหรือศรัทธา โดยไม่ต้องมีเหตุผลใด ๆ รองรับก็ได้

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536: 7) กล่าวว่า ความเชื่อ คือระดับสภาพจิตใจของบุคคลที่มอบความไว้วางใจ ความเชื่อใจ หรือความเชื่อมั่นต่อบุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือ เชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อยู่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิด เหตุผลที่พิสูจน์ได้ หรืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับ ศรัทธา โดยปราศจากเหตุผลหรือต้องพิสูจน์ใด ๆ ที่เป็นทั้งแนวทางในทางตัดสินใจเชื่อ ปฏิบัติ ละเว้นการปฏิบัติสิ่งใด ๆ โดยมีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุคคลและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์

2.2.2 แนวคิดหรือทัศนเกี่ยวกับความเชื่อ

นักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ ดังต่อไปนี้

จรัส พัทธมราชศักดิ์ (ม.ป.ป.: 34) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ พอสรุปได้ว่า มนุษย์จำเป็นต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อโดยมีอาจขาดความเชื่อได้ ชีวิตมนุษย์มีทั้งสิ่งที่มองเห็นได้ เข้าใจได้ และพิสูจน์ได้ ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจทำให้เกิดความสบายใจ และความเชื่อทำให้มนุษย์บรรลุถึงความสำเร็จได้

วิทย์ พิณคันเงิน (2515: 397-403) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มนุษย์โดยทั่วไปต้องการความปลอดภัยทั้งทางร่างกาย และจิตใจ มาตั้งแต่เด็ก คำบรรพ์ ความเชื่อต่าง ๆ นั้นมักได้รับคำบอกเล่าจากคนรุ่นก่อนว่ามีอำนาจลึกลับที่จะช่วยคุ้มครอง

จิราภรณ์ ภัทรากานุกัทร (2528) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า เมื่อคนเรามีความเชื่ออย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ย่อมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองความเชื่อมั่น ถ้าเปลี่ยนความเชื่อ พฤติกรรมก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย และพฤติกรรมเหล่านั้นจะสะท้อนให้เห็นได้ในรูปของข้อห้าม ข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนา

2.3.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อในพุทธศาสนา

ความเชื่อในพุทธศาสนาจัดว่าเป็นความเชื่อที่ได้รับการยอมรับว่ามีเหตุมีผลเพราะหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเน้นเรื่องความจริงอันประเสริฐและสามารถพิสูจน์ได้ ซึ่งนักวิชาการทางศาสนาหลายท่านได้ให้ความหมายและแนวคิดต่างๆไว้ดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตฺโต), 2538: 323) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความเชื่อ” ในพุทธศาสนาที่ตรงกับภาษาบาลีว่า “สัทธา” และตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศรัทธา” ไว้ว่า เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความมั่นใจ ในความจริง ความดี สิ่งดีงาม และในการทำความดี ซึ่งประกอบด้วย 4 อย่างคือ 1. กัมมสัทธา (เชื่อกรรม) 2. วิปากสัทธา (เชื่อผลของกรรม) 3. กัมมัสสกตาสัทธา (เชื่อว่าสัจธรรมมีกรรมเป็นของตน) 4. ตถาคตโพธิสัทธา (เชื่อปัญญาตรัสรู้ของตถาคต)

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2519: 45) ทรงให้ความหมายของสัทธา ว่า “ความเชื่อ” และทรงให้ความหมายของคำว่า “สัทธาสัมปทา” หมายถึง ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

คณนรร์จ บากา (2523: 7) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับ ความเชื่อทางศาสนาของชาวพุทธว่า ความเชื่อทางศาสนาเป็นฐานเบื้องต้นของการปฏิบัติธรรม พุทธศาสนาไม่ต้องการความเชื่อประเภทมงาย เพราะความเชื่อที่มงายทำให้คนหลงผิดและเดินทางผิด ความเชื่อที่ถูกต้องควรตั้งอยู่บนฐานของปัญญา ผู้เชื่อต้องมีเหตุผลที่เป็นแนวคิดของตนเอง ให้นึกคิดให้เห็นชัดแล้วจึงเชื่อ

จากความหมายและทรรศนะต่างๆจึงสรุปได้ว่า ความเชื่อในพุทธศาสนา หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่ออย่างมีเหตุผล ไม่เชื่ออย่างมงาย เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คือเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม หรือเชื่อเรื่องบุญและบาป เป็นต้น และประการสำคัญ ความเชื่อทางศาสนาถือเป็นปัทฐฐานที่สำคัญยิ่งต่อการปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป

2.3.2 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ได้ชื่อว่าเป็นหลักความเชื่อที่สำคัญที่สุดในพุทธศาสนา และคำว่า “กรรม” มีความหมายดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546) ได้ให้ความหมายของกรรม คือ การกระทำ เป็นความดีหรือความชั่วก็ได้ เช่น กุศลกรรม อกุศลกรรม

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), 2528: 69) ได้ให้ความหมายของ กรรม ว่าหมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม ทางใจก็ตาม ซึ่งประกอบได้ด้วย กุศลกรรม และ อกุศลกรรม โดยที่ กุศลกรรม หมายถึง กรรมที่เป็นกุศล หรือกรรมดี และ อกุศลกรรม หมายถึง กรรมที่เป็นอกุศล หรือกรรมชั่ว

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวัณ โณ) (2551: 12) ให้ความหมายของ กรรมว่าหมายถึง การกระทำ ซึ่งเป็นคำกลางๆ ถ้าเป็นการกระทำดี เรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากว่าเป็นกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม

จากความหมายต่างๆ จึงสรุปได้ว่า กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ซึ่งเป็นคำกลางๆ ถ้าเป็นการกระทำดี เรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากว่าเป็นกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม จะเห็นได้ว่า กุศลกรรมหรือกรรมดีนั้น มีความหมายอีกอย่างหนึ่งคือ บุญ และ อกุศลกรรมหรือกรรมชั่วนั้น มีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่าบาป โดยที่คำว่า “บุญและบาป” มีหลายความหมาย ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 261) ให้ความหมายของบุญ ไว้ว่า การกระทำดีตามหลักคำสอนในศาสนา ความดี หรือคุณงามความดี และได้ให้ความหมายของบาป ไว้ว่า การกระทำผิดหลักคำสอนหรือข้อห้ามในศาสนา ความชั่วหรือ ความมัวหมอง

ปิ่น มุทุกันต์ (2500: 14) ได้ให้ความหมายของบุญและบาปไว้ว่า บุญ คือ การพัฒนาขึ้นแห่งคุณภาพของจิต บาป คือ ความสูญเสียคุณภาพอันดีของจิตด้วยอำนาจกิเลส

จรรยาตรี ถิมสังจา (2528: 46) ได้ศึกษาความหมายของบุญจากนักวิชาการต่างๆแล้วสรุปไว้ว่า บุญเป็นความดี เป็นคุณค่าที่รักษาและส่งเสริมคุณภาพจิต ทำให้จิตสำอาดผ่องใสบริสุทธิ์ หรือยกระดับให้สูงขึ้นหรือยกระดับให้สูงขึ้น เป็นความดีระดับโลกีย์ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า บุญเป็นโลกีย์อันวยวิบากแก่ขั้น

ส่วนในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายของบุญและบาปในพุทธศาสนาไว้หลายแนวซึ่งประมวลได้ดังนี้ (กรมศาสนา, 2514 อ้างถึงใน กริสุดา เขียรทอง, 2524: 9)

1. บุญ คือ กรรมดี บาป คือ กรรมชั่ว ความหมายของบุญและบาปในแง่นี้สัมพันธ์กับคำสอนเรื่องกรรมในพุทธศาสนา

2. บุญ หมายถึง ความสุข บาป หมายถึง ความทุกข์ ในความหมายนี้ ความสุขหมายถึงเอาผลของการทำความดี อันได้แก่ ความสบายกาย ความสบายใจ ความเพลิดเพลิน สิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ และน่าพอใจ เป็นต้น ส่วนความทุกข์ หมายถึงเอาผลของการทำความชั่ว อันได้แก่ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความเดือดร้อน ความวิตกกังวล สิ่งที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่ารักใคร่ และไม่น่า

พอใจ เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า ทำบุญได้บุญ ทำบาปได้บาป (บุญคำแรก คือ กรรมดี บุญคำหลัง คือ ความสุข บาปคำแรก คือ กรรมชั่ว บาปคำหลัง คือ ความทุกข์)

จากแนวคิดและทฤษฎีต่างๆทั้งหมดที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า บุญและบาปมีจริง แต่ทราบใดบุญและบาปนั้นยังไม่ให้ผล บุคคลบางคนก็คิดว่าผลของบุญและบาปนั้นไม่มีและในส่วนของความหมาย คำว่า “บุญ” ก็หมายถึง กรรมดี หรือการทำความดี ซึ่งได้แก่ การประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ หรือผลของกรรมดี ซึ่งได้แก่ ความสุขกายสุขใจ ลาภยศ สรรเสริญ โภคสมบัติ ตลอดจนการได้ขึ้นสวรรค์ ทั้งที่เป็นสวรรค์ในโลกรนี้และสวรรค์ในโลกรหน้า ส่วนบาป ก็หมายถึง กรรมชั่วหรือการทำความชั่ว อันได้แก่ การประพฤติชั่วทางกาย วาจา และใจ หรือผลของกรรมชั่ว อันได้แก่ ความเดือนร้อน ความเศร้าหมอง ความทุกข์กายทุกข์ใจ ความเสื่อม อันเกิดจากการประสบกับสิ่งที่ไม่ปรารถนา ตลอดจนการตกนรกทั้งที่เป็นนรกในโลกรนี้และนรกในโลกรหน้า ซึ่งตรงข้ามกับบุญสิ้นเชิง

สรุปความทั้งหมด ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ก็คือความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนา อันได้แก่ เชื่อว่ากรรมมีจริง เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง และเชื่อว่านรกและสวรรค์มีจริง

ผู้วิจัยจึงนำบทสรุปแนวคิดและทฤษฎีต่างๆดังกล่าวข้างต้นมากำหนดเป็นตัวแปรในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องผลของกรรม และความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์

2.3.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรม

2.3.3.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรม

คำว่า “ความเชื่อเรื่องกรรม” มาจากคำภาษาบาลี “กัมมสัทธา” ได้มีผู้ให้ความหมายและแนวคิดไว้หลายท่าน ดังนี้

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2533: 85) ได้กล่าวไว้ว่า กัมมสัทธา เชื่อกรรม คือ เชื่อว่าการกระทำมีจริง เพื่อความแน่วแน่ก็คือ เชื่อว่าการกระทำที่ดีมีจริง การกระทำที่ชั่วมีจริง พุทธศาสนาสอนว่า การกระทำของมนุษย์นั้นมีความจงใจหรือมีเจตนา แปลว่าการที่คนทำอะไรงานไปนั้น เขาอาจเลือกไม่กระทำก็ได้ การกระทำที่เกิดจากความจงใจจึงอยู่ในข่ายที่อาจดีหรือชั่วได้ หากคนทำอะไรงานไปโดยไม่จงใจหรือไม่เจตนา ก็ไม่อยู่ในข่ายที่อาจดีหรืออาจชั่ว จะเรียกว่าไม่ใช่เป็นการกระทำก็ได้

จรรยา สิมัสจจา (2528: 8) ได้กล่าวว่า กัมมสัทธาหรือความเชื่อในกรรม คือ เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เมื่อจงใจทำสิ่งใดย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความดีความชั่วเกิดขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องไป

กล่าวสรุปคือ ความเชื่อเรื่องกรรม หมายถึงเชื่อว่ากรรมคือการกระทำดีและการกระทำชั่วมีจริง

2.3.3.2 ความเชื่อที่ผิดหลักกรรม

ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงความเชื่อที่ผิดหลักกรรม (อภินิหิทธิ) โดยสรุปได้ดังนี้

1. บุคคลจะได้รับความสุขหรือทุกข์ เป็นเพราะกรรมที่ทำได้ไว้บางก่อนทั้งสิ้นเป็นเหตุ เรียกว่า ปุพเพกตเหตุวาท

2. บุคคลจะได้รับความสุขหรือทุกข์ เป็นเพราะพระผู้เป็นเจ้าสรรสร้างให้ทั้งสิ้นเป็นเหตุ เรียกว่า อิศสนิมมานเหตุวาท

3. บุคคลจะได้รับความสุขหรือทุกข์ ไม่ได้เป็นเพราะเหตุปัจจัยใดๆทั้งสิ้น เรียกว่า อเหตุปัจจัยวาท

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อดังกล่าวขัดกับความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาสอนให้เชื่อว่า สุขทุกข์ทั้งปวงเกิดขึ้นเพราะกรรมคือการกระทำอันประกอบด้วยเจตนา แต่ไม่ได้หมายความว่าเกิดขึ้นเพราะกรรมเท่านั้นหมด ไม่ใช่เกิดขึ้นเพราะพระผู้เป็นเจ้าบันดาล และไม่ใช่เกิดขึ้นลอยๆแล้วแต่โชคชะตาอย่างไรเหตุและปัจจัย

2.3.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับกรรม

ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นกนิบาต พระพุทธองค์ตรัสถึงเรื่องกรรมไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่ากรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ”

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวัณ โณ) (2551: 12) ได้แปลความหมายของกรรมไว้ว่า กรรม แปลว่าการกระทำ ซึ่งกรรมนี้เป็นคำกลางๆ ถ้าหากเป็นการกระทำที่ดี เรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากเป็นการกระทำที่ชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2533: 24) ได้แปลความหมายของกรรมไว้ว่า “กรรม แปลตามศัพท์ว่า การกระทำ ในทางธรรมต้องจำกัดลงไปว่า หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ กล่าวให้ชัดว่า เจตนาหรือพลังนำที่เป็นตัวกระทำนั่นเอง คือ กรรม”

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (พระธรรมปิฎก (ประยูร ชาญโต), 2538: 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “กรรม คือการกระทำ ซึ่งหมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความจงใจหรือจงใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม”

จากความหมายข้างต้น เมื่อจะกล่าวสรุป คำว่า “กรรม” หมายถึง การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่ประกอบด้วยเจตนา ไม่ว่าจะดีหรือชั่วก็ตาม

2.3.3.4 ประเภทของกรรม

กรรมอาจแบ่งออกได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับลักษณะการแบ่ง ดังนี้

1) กรรมแบ่งตามคุณภาพหรือมูลเหตุแห่งการกระทำ สามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท (วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2533: 25) คือ

1. กรรมชั่ว (อกุศลกรรม) หมายถึง การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โภคะ โกรธ หลง

2. กรรมดี (กุศลกรรม) หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโภคะ อโทสะ อโมหะ

เมื่อกล่าวโดยละเอียด กรรมดีและกรรมชั่วมีรายละเอียดดังนี้

กรรมชั่ว หมายถึงการกระทำชั่วทุกอย่าง อันเป็นเหตุให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ยกตัวอย่าง เช่น

อกุศลกรรมบถ คือ ทางแห่งอกุศลกรรม ทางแห่งการทำความชั่ว ในพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระพุทธองค์ทรงจำแนกออกไว้เป็น 10 ประการ ได้แก่

1. ปาณาติบาต (การทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป หรือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต)
2. อทินนาทาน (การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้โดยอาการขโมย หรือการลักทรัพย์)

3. กามสุมิฉาจาร (การประพฤติดิฉินในกาม)

4. มุสาวาท (การพูดเท็จ)

5. ปิสุณาวาจา (วาจาส่อเสียด หรือยุยงให้ผู้อื่นแตกกัน)

6. ผรุสวาจา (วาจาหยาบคาย)

7. สัมผัสปลลาปะ (คำพูดเพื่อเจ้อ หรือคำพูดไร้สาระ)

8. อภิชฌา (เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น)

9. พยาบาท (ความคิดร้ายต่อผู้อื่น)

10. มิจฉาทิฎฐิ (ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม)

กรรมดี หมายถึง การกระทำดีทุกอย่าง อันเป็นให้ตนเองและผู้อื่นได้รับความสุข เช่น

กุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม หรือแห่งการทำความดี (ตรงข้ามกับอกุศลกรรมบถ) ในพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระพุทธองค์ทรงจำแนกออกไว้เป็น 10 ประการ ได้แก่

1. ปาณาติบาต เวมณี (เจตนางดเว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป หรือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต)
2. อทินนาทาน เวมณี (เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ โดยอาการขโมย หรือการลักทรัพย์)
3. กามสุมิฉณาจาร เวมณี (เจตนางดเว้นจากการประพฤตินอกกาม)
4. มุสาวาท เวมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ)
5. ปิสุณาวาจา เวมณี (เจตนางดเว้นวาจาต่อเสียด หรือยุยงให้ผู้อื่นแตกกัน)
6. ผรุสวาจา เวมณี (เจตนางดเว้นจาก วาจาหยาบคาย)
7. สัมผัสปปลาปะ เวมณี (เจตนางดเว้นจากคำพูดเพื่อเจ้อ หรือคำพูดไร้สาระ)
8. อภิขณา เวมณี (เจตนางดเว้นจากการเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น)
9. พยาบาท เวมณี (เจตนางดเว้นจากความคิดร้ายต่อผู้อื่น)
10. มิจฉาทิฎฐิ เวมณี (เจตนางดเว้นจากความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม)

2) กรรมแบ่งตามทางแสดงออก สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท (วิทย์ วิชาเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2533: 25) คือ

1. กรรมที่กระทำทางกาย (กายกรรม) ได้แก่ กายทุจริต 3 กายสุจริต 3
2. กรรมที่กระทำทางวาจา (วจีกรรม) ได้แก่ วจีทุจริต 4 วจีสุจริต 4
3. กรรมที่กระทำทางใจ (มโนกรรม) ได้แก่ มโนทุจริต 3 มโนสุจริต 3

3) กรรมแบ่งตามสภาพที่สัมพันธ์กับการให้ผลสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (วิทย์ วิชาเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2533: 26) คือ

1. อกุศลกรรม เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ผิดในกาม มุสาวาท ดื่มสุราเมรัย
2. กุศลกรรม เช่น การประพฤติดตามกุศลกรรมบท 10
3. กรรมที่เป็นทั้งอกุศลกรรมและกุศลกรรม เช่น การกระทำของมนุษย์ทั่ว ๆ

ไป

4. กรรมที่ไม่เป็นทั้งอกุศลกรรมและกุศลกรรม เช่น เจตนาเพื่อละกรรมสามอย่างข้างต้น หรือว่าโดยองค์กรรม ได้แก่ โภชนงค์ 7 หรือมรรคมีองค์ 8

4) กรรมแบ่งตามเวลาที่ให้ผล สามารถจำแนกกรรมประเภทนี้แบ่งย่อยเป็น 4 ประเภท (วิสุทธิ. 3/ 223) คือ

1. กรรมให้ผลในอภัพปัจจุบันหาคินี (ทิฎฐุชัมมเวทนียกรรม)
2. กรรมให้ผลในอภัพถัดไปหรือชาติหน้า (อุปัชชเวทนียกรรม)

3. กรรมให้ผลในภพต่อไปหรือในชาติต่อไป (อปปราปรเวทนิยกรรม)

4. กรรมที่เล็กให้ผลหรือกรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว (อโหสิกรรม)

5) กรรมแบ่งตามความหนักเบา แบ่งออกเป็น 4 ประเภท (วิสุทธิ. 3/224)

1. กรรมหนัก (ครุกรรม) หมายถึงอนันตริยกรรม 5 คือ ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำพระโลหิตพระพุทธรูปเจ้าให้ห้อ และขยุงสงฆ์ให้แตกกัน กรรมนี้ย่อมให้ผลก่อนกรรมอื่นๆ

2. กรรมมากหรือกรรมเคนชิน (พหุลกรรม) ได้แก่ กรรมที่ทำมากซ้ำซาก เช่น คนที่ฆ่าสัตว์เป็นประจำ กรรมนี้จะให้ผลต่อจากครุกรรม ถ้าไม่มีครุกรรม กรรมนี้จะให้ผลก่อน

3. กรรมใกล้ตาย (อาสันนกรรม) หมายถึง กรรมที่คนกระทำเมื่อเวลาใกล้จะตาย ถ้านึกถึงกรรมดีที่ตนเคยทำไว้ กรรมดีก็จะนำไปสู่สุคติ ถ้านึกถึงกรรมชั่วที่ตนเคยทำไว้กรรมชั่วก็จะนำไปสู่ทุคติ

4. กรรมสักว่าทำ (กฏัตตวาปนกรรม หรือ กัตตตทากรรม) หมายถึง กรรมสักว่าทำ คือกรรมที่ทำไม่ค่อยเต็มที่หรือไม่ค่อยตั้งใจทำ เช่น ทำบุญให้ทานแบบกลัวจะถูกผู้อื่นตำหนิไม่ได้ทำด้วยศรัทธาจริงๆ เป็นต้น กรรมนี้มีผลน้อย

6) กรรมแบ่งตามหน้าที่ของการให้ผล จำแนกเป็น 4 ประเภท (วิสุทธิ. 3/224) คือ

1. กรรมแต่งให้ไปเกิด (ชนกกรรม) กรรมนี้มีหน้าที่แต่งให้สัตว์ไปเกิดตามแต่กรรมที่ตนได้ทำไว้ไม่ว่าดีหรือชั่ว

2. กรรมสนับสนุน (อุปถัมภกกรรม) กรรมนี้มีหน้าที่สนับสนุน ชนกกรรม ถ้าทำดีก็ยิ่งสนับสนุนให้ดีขึ้น ถ้าทำชั่วก็ยิ่งซ้ำให้ชั่วลงไป

3. กรรมบีบคั้น (อุปปีฬกรรม) กรรมนี้มีหน้าที่บีบคั้นไม่ให้สัตว์ได้รับความสุขหรือความทุกข์อยู่นาน คือบีบคั้นไม่ให้ได้รับผลเต็มที่

4. กรรมตัดรอน (อุปฆาตกรรม) กรรมนี้ทำหน้าที่ตัดรอนกรรมอื่น ที่มีพลังน้อยกว่า คือในขณะที่กรรมอื่นกำลังให้ผล กรรมนี้จะเข้าไปตัดรอนผลของกรรมนั้นและตนเองจพให้ผลแทน เช่น คนบางคนประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต แต่ยังมีหนุ่มยังสาวและกำลังเสวยผลคือความสุขอยู่ ยังไม่ทันนานก็ประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตก่อนวัยอันสมควร ดังนี้ เป็นต้น

7) กรรมแบ่งตามสถานที่ที่ให้ผล แบ่งออกเป็น 5 ประเภท

1. กรรมที่ให้วิบาก (ผล) ในนรก

2. กรรมที่ให้วิบากในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

3. กรรมที่ให้วิบากในเปตวิสัย

4. กรรมที่ให้วิบากในมนุษยโลก

5. กรรมที่ให้วิบากในเทวโลก

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า กรรมมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับลักษณะการแบ่ง ซึ่งพอสรุปได้เป็น 7 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. กรรมที่แบ่งตามคุณภาพหรือมูลเหตุแห่งการกระทำ
2. กรรมที่แบ่งตามทางแสดงออก
3. กรรมที่แบ่งตามสภาพที่สัมพันธ์กับการให้ผล
4. กรรมที่แบ่งตามเวลาที่ให้ผล
5. กรรมที่แบ่งตามความหนักเบา
6. กรรมที่แบ่งตามหน้าที่ของการให้ผล
7. กรรมที่แบ่งตามสถานที่ที่ให้ผล

เมื่อกล่าวโดยสรุป ความเชื่อเรื่องกรรม ก็คือเชื่อว่า กรรมดีกรรมชั่วมีจริง หรือเชื่อว่า บาปบุญคุณโทษมีจริง สิ่งปรากฏขึ้นในโลกไม่ว่าจะเป็นสิ่งดีหรือชั่วจะเป็นความสุขหรือทุกข์ สิ่งนั้นไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ ล้วนเกิดแต่เหตุปัจจัย คืออาจจะเกิดจากกรรมเก่าก็ได้ เกิดจากกรรมปัจจุบันก็ได้ หรือเกิดจากสิ่งแวดล้อมอื่นๆก็ได้ ไม่ใช่เกิดเพราะกรรมเก่าทั้งหมด ไม่ใช่เกิดเพราะการบันดาลของเทพเจ้า และไม่ใช่เกิดเพราะชะตาลิขิต ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ กรรมดีกรรมชั่วสามารถให้ผลได้ทั้งปัจจุบันกาล(โลกนี้) และอนาคตกาล(โลกหน้า)

2.3.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผลของกรรม

2.3.4.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผลของกรรม

คำว่า “ความเชื่อเรื่องผลของกรรม” มาจากคำภาษาบาลีว่า “วิปากสัทธา” ได้มีผู้ให้ความหมายและแนวคิดไว้ดังนี้

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2533: 85) ได้กล่าวไว้ว่า วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่าผลของการกระทำดีมีจริง ผลของการกระทำชั่วมีจริง

จรรยาศรี ลิ้มสัจจา (2528: 8) ได้กล่าวว่า วิปากสัทธาหรือเชื่อในผลของกรรม คือเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาคค พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า กรรมดีหรือชั่วทุกอย่างที่คนสะสมไว้ย่อมมีผลขึ้นชื่อว่ากรรมแม้จะนิคหน้อยที่จะว่างเปล่าไปเลยย่อมไม่มี

2.3.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับผลของกรรม

คำว่า ผลของกรรม มาจากคำว่า กรรมวิบาก (วิบาก แปลว่า ผล) หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการ กระทำไม่ว่าจะเป็นด้านดีหรือด้านไม่ดี คือผลที่ได้รับย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ว่า

ยาทิสึ วปเต พิชั	ดาทิสึ ลภเต ผลั
กल्याณการี กल्याณั	ปาปการี จ ปापกั
“บุคคลหวานพีชเช่นใด	ย่อมได้รับผลเช่นนั้น
ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี	ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว”

ความจริงกรรมทุกอย่างที่ทำไปแม้ว่าจะให้ผลก็จริง แต่ไม่ใช่ว่าทำสิ่งไหนก็จะได้สิ่งนั้น หรือทำขนาดเท่าใดก็ได้รับขนาดเท่านั้นเสมอไป ในเรื่องนี้ วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2533: 27) ได้อธิบายไว้ว่า ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับกรรมและการให้ผลของกรรมของคนส่วนมากอย่างหนึ่ง คือคนมักจะเข้าใจว่าทำกรรมชนิดใดจะต้องได้ผลชนิดนั้น เช่น คนที่ยิงเขาตายจะต้องถูกเขายิงตายไปทุกชาติ ความจริงผลของกรรมที่ทำไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกับกรรมโดยสิ้นเชิง อาจเป็นอย่างอื่นที่สอดคล้องหรือเหมาะสมกันได้และผลที่ได้รับมิใช่ว่าจะได้รับเช่นนั้นทุกชาติไม่มีที่สิ้นสุด เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น คนเราก็คงไม่มีทางปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ได้ เพราะการพ้นทุกข์หมายถึงการตัดวงจรของกรรมด้วย อีกอย่างหนึ่ง ความเป็นไปในชีวิตไม่ว่าด้านดีหรือด้านร้าย ก็ไม่ใช่ว่าจะเป็ผลของกรรมเก่าเสียทั้งหมด อาจเกิดจากสมุฏฐานหรือสาเหตุอื่นก็ได้

แสง จันทร์งาม (อ้างถึงใน คลมนรจร บากา, 2523: 27) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้และได้อ้างพุทธพจน์มารับรองว่า “สุขทุกข์ที่คนได้รับในปัจจุบันบางอย่างเป็ผลของการกระทำในชาตินี้ บางอย่างเกิดขึ้นเพราะความประมาทเลินเล่อ บางอย่างก็เป็ผลของกรรมเก่า”

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บุคคลกระทำความดีหรือกรรมชั้วก็ ตาม กรรมนั้นย่อมให้ผลแน่นอน ผลของกรรมดีต้องดี และผลของกรรมชั้วต้องชั้ว แต่ผลของกรรมนั้น ไม่ใช่ว่าผู้กระทำจะได้รับตรงกับกรรมที่ตนทำไว้โดยสิ้นเชิง บางครั้งอาจตรงกัน บางครั้งอาจไม่ตรงกัน เช่น น้อยกว่า มากกว่า ต่างชนิดกัน หรืออาจให้ผลอโหสิกรรมก็เป็ได้ เพราะอาจมีปัจจัยอื่นที่เข้าไปเกี่ยวข้องและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อีกประการหนึ่ง ผลของกรรมที่เกิดขึ้นไม่ใช่เกิดเพราะกรรมเก่าทั้งหมด ผลที่เกิดขึ้นอาจเป็เพราะกรรมปัจจุบันเพราะสิ่งแวดล้อมหรือเพราะปัจจัยอื่นๆก็ได้ ดังที่กล่าวแล้วในส่วนของความเชื่อเรื่องกรรม

2.3.4.3 ระดับการให้ผลของกรรม

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2538: 187) ได้แบ่งการให้ผลของกรรมออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้คือ

1. ระดับภายในจิตใจ ว่ากรรมทำให้เกิดผลภายในจิตใจมีการสังสมคุณสมบัติ คืออกุศลกรรมและอกุศลกรรม คุณภาพและสมรรถภาพของจิต มีอิทธิพลปรุงแต่งความรู้สึกนึกคิด ความโน้มเอียง ความนิยมชมชอบ และความสุกความทุกข์เป็นต้น

2. ระดับบุคลิกภาพ ว่ากรรมทำให้ผลในด้านการสร้างนิสัย ปรุงแต่งลักษณะ ความประพฤติ การแสดงออก ทำที่ การวางตนปรับตัว อาการตอบสนอง ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และต่อสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมต่างๆ ไปอย่างไรบ้าง การให้ผลระดับนี้ต่อเนื่องมาจากระดับที่ 1 นั้นเอง และมีขอบเขตคาบเกี่ยวกัน แต่แยกพิจารณาเพื่อให้เห็นแง่มุมของการให้ผลชัดเจนขึ้น

3. ระดับวิถีชีวิตของบุคคล ว่ากรรมชักนำความเป็นไปในชีวิตของบุคคล ทำให้เขาได้รับประสบการณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา ประสบผลตอบสนองจากภายนอก พบความเลื่อมความเจริญ ความล้มเหลว ความสำเร็จ ลาก ยศ สุข สรรเสริญ และความสูญเสียต่างที่ตรงข้าม ซึ่งรวมเรียกว่า โลกธรรม ผลระดับนี้อาจแยกมองได้สองด้านคือ ผลสนองจากปัจจัยด้านอื่นๆ ของสภาพแวดล้อมที่นอกจากคน และผลสนองจากปัจจัยด้านบุคคลอื่นและสังคม

4. ระดับสังคม ว่ากรรมที่บุคคลและคนทั้งหลายกระทำ มีผลต่อความเป็นไปของสังคมอย่างไรบ้าง เช่น ทำให้เกิดความเลื่อมความเจริญ ความรุ่มเย็นเป็นสุข ความทุกข์ยากเดือดร้อนของมนุษย์ทั้งหลาย รวมทั้งผลจากการที่มนุษย์กระทำต่อสภาพแวดล้อมอื่นๆ แล้วย้อนกลับมาหาตัวมนุษย์เอง

เมื่อกล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า ระดับการให้ผลของกรรมมีหลายระดับ มีทั้งระดับที่เกิดจากภายในจิตใจและภายนอก ทั้งที่ส่งผลต่อผู้ทำเองและสังคม

2.3.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์

2.3.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์

พุทธศาสนาสอนให้คนเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ผู้ใดทำกรรมดีย่อมได้ดีและจะไปเกิดในสวรรค์ ผู้ใดทำกรรมชั่วย่อมได้ชั่วจะต้องไปเกิดในนรก และเรื่องเกี่ยวกับนรกและสวรรค์นี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแก่พระอานนท์ ซึ่งปรากฏอยู่ในมหากรรมวิภังคสูตร พอที่จะสรุปได้ดังนี้ (กรรมศาสนา, 2514 อ้างถึงใน กรีสุดา เทียรทอง, 2524: 18)

“ผู้ทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ตายไปแล้วตกรนรกก็มี เพราะเขาทำกรรมชั่วต่อเนื่องกันมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ขณะดับจิตคิดถึงกุศลกรรมนั้น ตายไปแล้วจึงไปเกิดในนรก”

“ผู้ทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ตายไปแล้วเกิดในสวรรค์ก็มี เพราะเขาทำกุศลกรรมไว้บ้าง ในอดีต เมื่อจะดับจิตคิดถึงกุศลกรรมนั้น ตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติ”

“ผู้ทำสุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อตายไปแล้วได้ไปสวรรค์ก็มี เพราะเขาเหล่านั้นทำ กุศลกรรมติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ขณะจะดับจิตคิดถึงกุศลกรรมนั้น ตายแล้วจึงไปเกิดใน สุคติ”

“ผู้ทำสุจริตทางกาย วาจา ใจ ตายไปแล้วไปเกิดในนรกก็มี เขาเหล่านั้นได้ทำความชั่ว ไว้บ้างในอดีต ขณะดับจิตนึกถึงกุศลกรรมนั้น ตายไปแล้วจึงไปเกิดในนรก”

กัญญา จิตต์ธรรม (2522: 71) ได้กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ชาติ ภพ ของคนไทยเรา เป็นความเชื่อที่เราได้รับจากพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ คือจากชาดก การทำดีเพื่อให้ เกิดในภพดีในชาติหน้า ถ้าทำไม่ดีจะตกนรก คนจึงมีระเบียบดีเพราะความเชื่อ เมื่อคนมีระเบียบดี สังคมและความเป็นอยู่ดี ใครทำไม่ดีมักจะได้รับ การสาปแช่งว่าจะตกนรก เมื่อเกิดเป็นอะไรก็จะ ได้รับแต่ความทุกข์ทรมาน เชื้อกฏแห่งกรรม เมื่อเห็นคน ไม่สมประกอบใดเข้าก็จะอธิบายถึงผล กรรมในชาติก่อนได้ เช่น คนนี้แว่ง (นิ้วตั้งออกมา) ก็เชื่อว่าชาติก่อนเคยลักขมิ้นเขา คนปากแห่ง มาแต่กำเนิด ก็เพราะเคยตกเบ็ดทำให้ปลาปากขาด ใครทำไม่ดีก็มักบอกได้เลยว่า ต่อไปชาติหน้าจะ เป็นอย่างนี้

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดสรุปได้ว่า พุทธศาสนาเชื่อว่านรกและสวรรค์ นั้นมีจริง คนที่สร้างบาปหรือทำความชั่ว โดยส่วนเดียวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตายไปแล้วจะต้อง ไปเกิดในนรกอย่างแน่นอน ส่วนคนที่สร้างบุญหรือทำความดี โดยส่วนเดียวตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน ตายไปแล้วถ้ายังไม่สิ้นกิเลสจะต้องไปเกิดในสวรรค์อย่างแน่นอน เช่นเดียวกัน แต่ถ้าผู้ใด ทำบุญในปัจจุบันแต่เคยสร้างบาปในอดีต ถ้าบาปกรรมให้ผลก่อน ตายไปก็จะเกิดในสวรรค์ ทั้งนี้ก็ ขึ้นอยู่กับว่ากรรมใดจะให้ผลก่อน โดยเฉพาะพุทธศาสนาเชื่อว่าขณะที่จิตจะดับ (ใกล้ตาย) ถ้าคิดถึง บาปที่เคยทำไว้ บาปก็จะให้ผลก่อน ตายไปก็จะไปเกิดในนรก ถ้าคิดถึงบุญที่เคยทำไว้บุญก็จะให้ผล ก่อน ตายไปก็จะไปเกิดในสวรรค์ หลังจากนั้นจึงจะได้รับผลกรรมดีกรรมชั่วที่เหลือต่อไป ไม่มีทาง หลีกหนีผลกรรมทั้งหมดที่ตนเคยทำไว้ได้เลย

อย่างไรก็ตาม แนวคิดและทฤษฎีข้างต้นได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ เฉพาะที่หมายถึง โลกหน้า ไม่ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับนรกและสวรรค์เฉพาะที่หมายถึง โลก หน้า ไม่ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ที่หมายถึงความทุกข์และสุขในโลกนี้ ซึ่งความ จริงคำว่า นรกและสวรรค์ มีความหมายเป็น 2 นัย ดังนี้

2.3.5.2 ความหมายของนรกและสวรรค์

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2525 (2525: 428) ได้ให้ความหมายของนรกว่า “แดนหรือภูมิที่เชื่อกันว่าผู้ทำบาปจะต้องไปเกิดและถูกลงโทษ; โดยปริยายหมายถึง แดนที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน” และให้ความหมายสวรรค์ว่า “โลกของเทวดา, เมืองฟ้า”

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2538: 116) ได้ให้ความหมายของ “นรก” ไว้ว่า เหวแห่งความทุกข์, ที่อันไม่มีความสุขความเจริญ, ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย, ที่ไปเกิดและเสวยความทุกข์ของสัตว์ผู้ทำบาป เป็นอบายอย่างหนึ่งใน 4 อย่าง คือ นรก ติรัจจัน เปรตและอสุรกาย และให้ความหมายของ “สวรรค์” ไว้ว่า แดนอันแสนดีเลิศล้ำด้วยกามคุณทั้ง 5, โลกของเทวดา ตามปกติหมายถึง กามาพจรสวรรค์ (สวรรค์ที่ยังเกี่ยวข้องกับกาม) 6 ชั้น คือ จาตุมหाराชิกา ดาวดึงส์ ยามา कुสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตตี

จากความหมายของนรกและสวรรค์ข้างต้น สามารถจำแนกความหมายได้เป็น 2 นัยดังต่อไปนี้

นัยที่ 1 คำว่า นรก หมายถึง ภูมิของสัตว์นรก หรือที่อยู่ของคนที่ทำบาปซึ่งจะต้องถูกลงโทษ ซึ่งเป็นโลกอีกโลกหนึ่ง เรียกว่ายมโลก ส่วนคำว่า สวรรค์ หมายถึง ภูมิของเทวดาหรือที่อยู่ของคนที่ทำบุญ ตามปกติจะหมายถึง สวรรค์ 6 ชั้น มีชั้นจาตุมหाराชิกา เป็นต้น

นัยที่ 2 คำว่า นรก หมายถึง สถานที่ที่มีแต่ความทุกข์ เป็นสถานที่ที่ไม่มีความสุข ความเจริญ หรือภาวะที่เร่าร้อนกระวนกระวาย เป็นภาวะแห่งความทุกข์ทรมาน ซึ่งเกิดมีกับมนุษย์ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ส่วนคำว่า สวรรค์ หมายถึง สถานที่ที่มีแต่ความสุขสบาย เป็นสถานที่ที่มีแต่ความสุขความเจริญ สมบูรณ์ไปด้วยกามคุณ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจ หรือภาวะแห่งความสุขทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งเกิดมีกับมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้เช่นเดียวกัน

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

2.4.1 ความหมายและแนวคิดเรื่องพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

พระวรศักดิ์ วรชัมโม (2552) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม หมายถึง การกระทำ ซึ่งความเป็นไปในความประพฤติ เป็นเรื่องภายในจิต เช่น กายกรรม วาจากรรม มโนกรรม กุศลกรรม อกุศลกรรม เป็นต้น และเป็นการกระทำซึ่งเป็นประโยชน์ต่อความอยู่รอดทางจิตทั้งของตนเองและสังคม โดยการไม่เบียดเบียนกัน ทำความดี และรักษาจิตใจให้สะอาด สว่าง สงบ เพื่อความสุขแท้จริง

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม หมายถึงการกระทำที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ เช่น การทำความดี การไม่เบียดเบียนกัน การกตัญญูกตเวที และการรักษาจิตใจให้สะอาดสว่าง สงบซึ่งการกระทำนี้จะเป็นประโยชน์ต่อความอยู่รอดทางจิตของตนเองและสังคม ในที่นี้เอาคำสอนในพุทธศาสนา คือ บุญกิริยาวัตถุ 3 และ ความกตัญญูกตเวที ซึ่งคำสอนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชาวพุทธถือเป็นหลักจริยธรรมหรือกฎเกณฑ์ที่ควรปฏิบัติตาม

2.4.1 ความหมายและแนวคิดเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 3

ในการศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนานั้น ผู้ศึกษาจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจ ในเรื่องการทำบุญประเภทต่างๆ ไว้ว่า มีอะไรบ้าง และบุญประเภทนั้นๆ ทำอย่างไรจึงจะถูกต้องและได้ผลมาก เพราะการทำบุญเป็นกรรมดีหรือกุศลกรรมที่ทุกคนควรบำเพ็ญ ซึ่งบุญกิริยาวัตถุ 3 มีความหมาย ดังนี้

ชอุทธิ เต็ม ไตรสรณ์ (2553) ได้ให้ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง หลักแห่งการทำ ความดี 3 ประการ ซึ่งประกอบด้วย การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระราชาอรุณนิ (ประยูรค์ ปยุตโต), 2528: 109) ได้ให้ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี หลักการทำ ความดี ซึ่งประกอบด้วย

1. ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง การทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
2. สีลมัย บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง การทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย
3. ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง การทำบุญด้วยการเจริญภาวนาหรือการฝึกอบรมจิตใจ

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวัฒน์ โณ) (2551: 112) ได้ให้ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึงหลักแห่งการบำเพ็ญบุญ หรือที่ตั้งแห่งการบุญ ประกอบด้วย ทานมัย สีลมัยและภาวนามัย

วัดหลวงพ่อสวดธรรมกายาราม (2553) ได้ให้ความหมายของ บุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือ การกระทำที่เกิดเป็นบุญ เป็นกุศลแก่ผู้กระทำ ซึ่ง ประกอบด้วย การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา

จากความหมายและแนวคิด ดังกล่าว สรุปได้ว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง หลักแห่งการทำ ความดี และเป็นที่ตั้งแห่งบุญ ประกอบด้วย 3 ประการคือ ทานมัย สีลมัย และภาวนามัย โดยมีรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

2.4.1.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการให้ทาน (ทานมัย)

- 1) ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการให้ทาน

คำว่า “การให้ทาน” เป็นภาษาที่คนไทยนิยมใช้พูดกันโดยทั่วไป ซึ่งความจริงเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีว่า “ทาน” แปลว่า “การให้” เพราะฉะนั้นจะใช้คำว่า “การให้ทาน” หรือ คำว่า “ทาน” ก็เป็นที่เข้าใจกันได้ว่ามีความหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งคำนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่าน ได้นิยามความหมายและพรรณนะไว้ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2538: 93) ได้ให้ความหมายของทานไว้ว่า “การให้, สิ่งที่ให้, ให้ของที่ควรแก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา, สละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น” และให้ความหมายของทานมีไว้ว่า “บุญที่สำเร็จด้วยการบริจาคทาน”

กรีสฎา เทียรทอง (2524: 20) ได้ให้ความหมายของทานไว้ว่า การให้ เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ เสียดสละ แบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และการแนะนำสั่งสอน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงเคราะห์ผู้รับและขัดเกลาจิตใจของผู้ให้

คุณ โทชันท์ (2537: 25) ได้ให้ความหมายของทาน (ข้อหนึ่งในสี่ข้อของสังคหวัตถุธรรม) ไว้ว่า การให้ การเอื้อเพื่อเพื่อแผ่โอบอ้อมอารี และให้พรรณนะเกี่ยวกับการให้ทานว่า บุคคลจะเป็นที่รักใคร่นับถือของผู้อื่น จะมีมิตรสหายมากมายได้ ผู้นั้นจะต้องมีอริยาศัยโอพาร มีน้ำใจเอื้อเพื่อโอบอ้อมอารี ดังพระบาลีว่า “ทท มิตฺตานิ คนฺถติ ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้” หรือ “ททมา โน ปิโย โหติ ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก” ส่วนผู้ขอย่อมไม่เป็นที่รัก หรือผู้เห็นแก่ตัวย่อมเป็นที่รังเกียจของผู้อื่น ไม่มีใครอยากเป็นเพื่อนเป็นมิตรสหาย”

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2552: 7) ได้กล่าวว่า “การทำทาน” ได้แก่ การสละทรัพย์สินสิ่งของสมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่ผู้อื่น โดยมีหวังจะจุนเจือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ และความสุข ด้วยความเมตตาจิตของตน ทานที่ได้ทำไปนั้นจะทำให้ผู้ทำทาน ได้บุญมากหรือน้อยเพียงใด ย่อมสุดแล้วแต่องค์ประกอบ 3 ประการ ถ้าประกอบหรือถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบ 3 ประการแล้วทานนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญบารมีมาก

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น เมื่อกกล่าวโดยสรุป ทานก็หมายถึง การให้ การแบ่งปันสิ่งของที่ควรให้แก่บุคคลอื่นเพื่อหวังให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลนั้น รวมถึงการให้วิทยากรต่างๆ และการอบรมสั่งสอนแก่บุคคลอื่นด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์

2) หมวดของทาน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2538: 93) ได้จำแนกหมวดของทานออกเป็น 2 หมวด หมวดละ 2 ประการดังนี้คือ

หมวดที่ 1 ได้แก่ การให้ทาน 2 คือ (1) อามิสทาน ให้สิ่งของ (2) ธรรมทาน ให้ธรรม

หมวดที่ 2 ได้แก่ การให้ทาน 2 คือ (1) สังฆทาน ให้แก่พระสงฆ์หรือให้เพื่อส่วนรวม (2) ปาฏิบุคลิกทาน ให้เฉพาะแก่บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ

การจำแนกหมวดทานของพระธรรมปิฎกข้างต้น สอดคล้องกันกับพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในพระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ว่าทานมี ประการ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ปาฏิบุคลิกทาน คือ การให้เฉพาะเจาะจงในบุคคล 14 จำพวก คือ 1) พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) พระปัจเจกพุทธเจ้า 3) พระอรหันต์ 4) ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์ 5) พระอนาคามี 6) ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุเป็นพระอนาคามี 7) พระสกิทาคามี 8) ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุเป็นพระสกิทาคามี 9) พระโสดาบัน 10) ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุเป็นพระโสดาบัน 11) ผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม 12) ปุถุชนผู้มีศีล 13) ปุถุชนผู้ทุศีล 14) สัตว์เดรัจฉาน

2. สังฆทาน คือ ให้แก่หมู่สงฆ์ (ให้แก่ส่วนรวม) คือให้แก่กลุ่มบุคคล 7 จำพวก โดยไม่เฉพาะเจาะจงแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ปฏิภาณ 7 ประเภท ได้แก่ 1) สงฆ์ 2 ฝ่าย มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข 2) สงฆ์ 2 ฝ่าย เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว 3) ภิกษุสงฆ์ 4) ภิกษุณีสงฆ์ 5) ทั้งหมดภิกษุและหมู่ภิกษุณีที่ถูกเผด็จขึ้นเป็นสงฆ์ 6) หมู่ภิกษุที่ถูกเผด็จขึ้นเป็นสงฆ์ 7) หมู่ภิกษุณีที่ถูกเผด็จขึ้นเป็นสงฆ์

จะเห็นได้ว่า การให้ทานมีหลายประเภท มีทั้งการให้ส่วนที่เป็นวัตถุสิ่งของ และการให้ธรรม (ความรู้) เป็นทาน มีทั้งให้เฉพาะเจาะจงแก่ผู้ใดผู้หนึ่งและให้แก่ส่วนรวม มีทั้งให้แก่พระสงฆ์และให้แก่บุคคลทั่วไป มีทั้งให้แก่มนุษย์ด้วยกันเองและให้แก่สัตว์เดรัจฉาน

3) เหตุแห่งการให้ทาน

ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฏฐกบาต พระพุทธองค์แสดงเหตุที่บุคคลจะให้ทานไว้ 8 ประการ สรุปได้คือ บางคนให้ทานเพราะชอบพอกัน บางคนให้ทานเพราะโกรธ บางคนให้ทานเพราะหลง บางคนให้ทานเพราะกลัว บางคนให้ทานเพราะทำตามบรรพบุรุษ บางคนให้ทานเพราะอยากขึ้นสวรรค์ บางคนให้ทานเพราะนึกว่าเมื่อทำให้แล้วจิตใจย่อมเลื่อมใส ความเบิกบาน ความดีใจ ย่อมเกิดตามลำดับ และบางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิตของตนให้สะอาดปราศจากหรือบรรเทาความโลภและความเห็นแก่ตัวที่มี

จะเห็นได้ว่า การที่บุคคลจะให้อะไรแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น เพราะมีสาเหตุต่างกันไป อันได้แก่ ให้เพราะอยากให้อีกด้วยความเต็มใจก็มี ให้ทั้งที่ไม่อยากจะให้ก็ให้อีกด้วยความไม่เต็มใจก็มี ให้เพราะคิดว่าเป็นการทำบุญตามที่บรรพบุรุษเคยทำมา ให้แล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ก็มี ให้คิดเพราะว่าทำให้ใจเบิกบานก็มี และให้เพราะต้องชำระจิตใจของตนให้สะอาดอันเป็นการขจัดความโลภหรือความเห็นแก่ตัวที่อยู่ในตนก็มี ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวขึ้นอยู่กับระดับจิตหรือระดับจริยธรรมของแต่ละบุคคล

4) อานิสงส์ของการให้ทาน

การให้ทาน จัดว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา เรียกว่า ทานมัย บุญที่สำเร็จจากการให้ทาน ย่อมให้อานิสงส์แก่ผู้ปฏิบัติหลายประการ ดังที่ปรากฏหลักฐาน อยู่ในพระไตรปิฎกต่อไปนี้

ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอานิสงส์หรือผลที่ได้จากการให้ทานไว้โดยสรุปมี 6 ประการดังนี้

1. พระอรหันต์ย่อมอนุเคราะห์ผู้ให้ทานก่อน
2. พระอรหันต์ย่อมเข้าไปหาผู้ให้ทานก่อน
3. พระอรหันต์ย่อมรับของของผู้ให้ทานก่อน
4. พระอรหันต์ย่อมแสดงธรรมแก่ผู้ให้ทานก่อน
5. มีกิตติศัพท์อันงามจรจรายไป
6. ย่อมเป็นผู้แก้แค้น เข้าสู่ที่ประชุมได้โดยไม่ขัดเงิน

สำหรับสาเหตุที่พระอรหันต์ทั้งหลายอนุเคราะห์ผู้ให้ทานก่อน เข้าไปหาผู้ให้ทานก่อน รับของของผู้ให้ทานก่อน และแสดงธรรมให้ฟังก่อน ด้วยมีจุดมุ่งหมายคือต้องการสอนบุคคลผู้มากไปด้วยสักกายทิฏฐิ คือความถือตัวถือตนและความตระหนี่ถี่เหนียวให้เกิดความสำนึกและละอายใจ หรือภาษาสมัยใหม่นิยมใช้คำว่า “กลัวบาตร” กับคนประเภทนั้น เพื่อให้เขาลดความหยิ่งยโสและความเห็นแก่ตัวลงบ้าง โดยการให้ความสำคัญหรือยกย่องบุคคลผู้ให้ทานซึ่งปราศจากความเห็นแก่ตัว ซึ่งหากว่าบุคคลผู้มีความถือตัวถือตนหรือมีความตระหนี่ถี่เหนียวนั้นสามารถตัดหรือลดกิเลสดังกล่าวของตนลงได้ เขาย่อมจะสามารถจะทำบุญให้ทานช่วยเหลือเพื่อแผ่แก่ผู้อื่นให้ได้รับความสุข เป็นการทำบุญเพื่อชำระจิตสันดานของตนให้สะอาดในเบื้องต้น และบุญอันนี้ยังจะเป็นบรรทัดฐานให้เขาสามารถบรรลุธรรมในขั้นสูงต่อไปจนถึงระดับพระนิพพานได้ในที่สุด หากยังไม่บรรลุธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในชาตินี้ เขาก็ย่อมจะเป็นที่รักของบุคคลทั่วไป จะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีนิสัยเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ต่อผู้อื่นย่อมเป็นที่รักเป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไปเพราะความที่มีใจเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ แม้แต่พระสงฆ์สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้อาศัยบุคคลผู้ให้ทานจึงสามารถมีชีวิตอยู่เพื่อปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ธรรมสู่ประชาชนอันเป็นการสืบต่ออายุพระศาสนาต่อไปได้ บุคคลประเภทนี้นอกจากจะมีความสุขกับผู้อื่นแล้วตนเองยังรับเกียรติยศชื่อเสียง มีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้าด้วย ต่างกับคนตระหนี่ซึ่งจะได้รับความตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังได้ตรัสถึงอานิสงส์ของการให้ทานไว้อีกหลายแห่ง เช่น ที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ ว่า เทพธิดาองค์หนึ่ง ได้ตอบคำถามเกี่ยวกับผลของทานที่ตนทำไว้ในชาติก่อนแก่พระมหาโมคคัลลานะดังนี้

“ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษยโลก ดิฉันได้ถวายอาสนะแก่หมู่ภิกษุผู้มาถึงเรือน ได้อภิวัตน์ ได้ทำอัญชลี และถวายทานตามกำลัง เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลนี้จึงสำเร็จแก่ดิฉัน อนึ่ง โภคะทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่ดิฉัน เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ เพราะวรรณะของดิฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศ”

เมื่อพระมหาโมคคัลลานะถามต่อไปอีก นางเทพธิดานั้นจึงตอบคำถามเกี่ยวกับผลของทานที่ตนได้ทำไว้อีกว่า

“ในชาติก่อน ดิฉันเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก เป็นบุตรสะใภ้ในตระกูลคนทุศีล ซึ่งเป็นตระกูลที่มีแม่ฟัวพ่อฟัวไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่ ดิฉันถึงพร้อมด้วยศรัทธาและศีล ยินดีในการแจกทานตลอดกาล ได้ถวายขนมเบื้องแก่สมณะซึ่งกำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ จุดจากมนุษย์นั้นแล้วจึงได้มาเกิดบนสวรรค์ เป็นพวกเดียวกันกับเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์ เพราะบุญกรรมนั้น จึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น”

กริสุดา เทียรทอง (2524: 25) สรุปว่า อานิสงส์ของทานมีหลายระดับได้แก่ระดับต้น คือผลที่เห็นได้ในปัจจุบัน ได้แก่ เกียรติยศชื่อเสียง ระดับกลางคือผลที่เห็นได้ในอนาคต คือ การเกิดในสวรรค์ และเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ ส่วนอานิสงส์ระดับสูง คือการตรัสรู้หรือการพัฒนาจิตใจให้สูงจนถึงระดับบรรลุนิพพาน

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การให้ทานนั้นจัดเป็นบุญที่สำคัญ มีอานิสงส์มากมายทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อย่างต่ำที่สุดคือได้เกียรติยศชื่อเสียงและมีความสุขในปัจจุบัน สูงขึ้นไปก็ไปเกิดในสวรรค์ สูงที่สุดคือ การได้บรรลุพระนิพพานอันเป็นบุญสูงสุดในพระพุทธศาสนา

5) องค์ประกอบ 3 ประการของการทำทาน

(1) องค์ประกอบข้อ 1 “วัตถุทานที่ให้ต้องบริสุทธิ์”

วัตถุทานที่ให้ ได้แก่ สิ่งของทรัพย์สินสมบัติที่ตนได้สละให้เป็นทานนั่นเอง จะต้องเป็นของที่บริสุทธิ์ ที่จะเป็นของบริสุทธิ์ได้จะต้องเป็นสิ่งของที่ตนได้แสวงหาด้วยความบริสุทธิ์ในการประกอบอาชีพ ไม่ใช่ของที่ได้มาเพราะการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ได้มาโดยทุจริต ลักทรัพย์ ชักยอก หนีโกง ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฯลฯ

วัตถุทานที่บริสุทธิ์เพราะการแสวงหาได้มาโดยชอบธรรมดังกล่าว ไม่ได้จำกัดว่าจะเป็นของดีหรือเลว ไม่จำกัดว่าเป็นของมากหรือน้อย น้อยค่าหรือมากค่า จะเป็นของดีเลว ประณีต มากหรือน้อยไม่สำคัญ ความสำคัญขึ้นอยู่กับเจตนาในการให้ทานนั้น ตามกำลังทรัพย์และกำลังศรัทธาที่ตนมีอยู่

(2) องค์ประกอบข้อ 2 “เจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ์”

การให้ทานนั้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงก็เพื่อเป็นการขจัดความโลภ ความตระหนี่เหนียวแน่น ความหวงแหนหลงใหลในทรัพย์สมบัติของตนอันเป็นกิเลสหายาบ คือ “โลภกิเลส” และเพื่อเป็นการสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุขด้วยเมตตาธรรมของตนอันเป็น บันไดก้าวแรกในการเจริญเมตตาพรหมวิหารธรรมในพรหมวิหาร 4 ให้เกิดขึ้น ถ้าได้ให้ทานด้วย เจตนาดังกล่าวแล้ว เรียกว่าเจตนาในการทำทานบริสุทธิ์ แต่ว่าเจตนาที่บริสุทธิ์นั้น ถ้าจะบริสุทธิ์จริง จะต้องสมบูรณ์พร้อมกัน 3 ระยะ คือ

1. ระยะก่อนที่จะให้ทาน ก่อนที่จะให้ทานก็มีจิตโสมนัสรำริง เบิกบาน ยินดีที่จะให้ทาน เพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุขเพราะทรัพย์สิ่งของของตน
2. ระยะที่กำลังลงมือให้ทาน ระยะที่กำลังลงมือทำทานอยู่นั้นเองก็ทำจิต โสมนัส รำริง ยินดีและเบิกบาน ในทานที่ตนกำลังให้ผู้อื่น
3. ระยะหลังจากที่ได้ให้ทาน ไปอีกครั้งเมื่อได้ให้ทานไปแล้วเสร็จ หลังจากนั้นก็ดี นานมาก็ดี เมื่อหวนคิดถึงทานที่ตนได้กระทำไปแล้วครั้งใด ก็มีจิตโสมนัสรำริงเบิกบาน ยินดีในทานนั้นๆ

เจตนาที่บริสุทธิ์ในการทำทานนั้น อยู่ที่จิตโสมนัสรำริงเบิกบาน ยินดีใน ทานที่ทำนั้นเป็นสำคัญ และเนื่องจากเมตตาจิตที่มุ่งสงเคราะห์ผู้อื่นให้พ้นความทุกข์และให้ได้รับความ สุขเพราะทานของตน นับว่าเป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ในเบื้องต้น แต่เจตนาที่บริสุทธิ์เพราะเหตุ ดังกล่าวมาแล้วนี้จะทำให้ยิ่งๆบริสุทธิ์มากขึ้นไปอีก หากผู้นั้นได้ทำทานด้วยวิปัสสนาปัญญา กล่าวคือ ไม่ใช่ทำทานอย่างเดียว แต่ทำทานพร้อมกับมีวิปัสสนาปัญญา โดยใคร่ครวญถึงวัตถุทานที่ ให้ทานนั้นว่า อันบรรดาทรัพย์สินของทั้งปวงที่ชาวโลกนิยมยกย่องหวงแหนเป็นสมบัติกันด้วยความ โลภนั้น แท้ที่จริงแล้วก็เพียงวัตถุธาตุประจำโลกเป็นสมบัติกลาง ไม่ใช่ของผู้ใดโดยเฉพาะ เป็นของที่มีมาตั้งแต่ก่อนเราเกิดขึ้นมา และไม่ว่าจะเกิดขึ้นมาหรือไม่ก็ตาม วัตถุธาตุดังกล่าวก็มีอยู่ เช่นนั้น และได้ผ่านการเป็นเจ้าของของผู้อื่นมาแล้วหลายชั่วคน ซึ่งท่านแต่ก่อนนั้นต่างก็ล้มหายตาย จากไปทั้งสิ้น ไม่สามารถนำวัตถุธาตุดังกล่าวนี้ติดตัวไปได้เลย จนในที่สุดก็ตกทอดมาถึงเรา ให้เรา ได้กินได้ใช้ยึดถือเป็นชั่วคราว แล้วก็ตกทอดสืบเนื่องเป็นของคนอื่นๆต่อไปเช่นนี้ แม้เราเองก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้ จึงนับว่าเป็นเพียงสมบัติผลัดกันชมเท่านั้น

เมื่อเจตนาในการให้ทานบริสุทธิ์ผูกผ่องดีพร้อมทั้ง 3 ระยะ ดังกล่าว มาแล้ว ทั้งยังประกอบไปด้วยวิปัสสนาปัญญาดังกล่าวมาแล้วด้วย เจตนาที่ย่อมบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ทานที่ได้ทำไปนั้นย่อมมีผลมาก ใ้บุญมาก หากวัตถุทานที่ได้ทำเป็นของที่บริสุทธิ์ตาม องค์ประกอบข้อ 1 ก็ย่อมทำให้ได้บุญมากยิ่งขึ้นไปอีก วัตถุทานจะมากหรือน้อย เป็นของเหลวหรือ

ประณีตไม่สำคัญ เมื่อเราได้นำท่านไปตามกำลังทรัพย์ที่เรามีอยู่ยอมใช้ได้ แต่ก็มีข้ออันควรระวังอยู่ คือ การที่ท่านนั้น อย่าได้เบียดเบียนตนเอง เช่นมีน้อย แต่ฝืนทำมากๆ จนเกินกำลังของคนที่จะให้ ได้ เมื่อได้ทำไปแล้วตนเองและสามีภริยารวมทั้งบุตรต้องลำบาก ขาดแคลน และไม่มีจะกินจะใช้ เช่นนี้ยอมทำให้จิตเศร้าหมอง เจตนาที่นั้นยอมไม่บริสุทธิ์ ท่านที่ได้ทำไปแล้ว แม้วัตถุทานจะมาก หรือทำมากก็ยอมได้บุญน้อย

(3) องค์ประกอบข้อ 3 “เนื่อนาบุญต้องบริสุทธิ์”

คำว่า “เนื่อนาบุญ” ในที่นี้ได้แก่ บุคคลผู้รับการทำทานของผู้ทำทาน นั้นเอง นับเป็นองค์ประกอบข้อที่สำคัญที่สุด แม้ว่าองค์ประกอบในการทำทานในข้อ 1 และ 2 จะงามบริสุทธิ์ครบถ้วนดีแล้ว กล่าวคือวัตถุทำทานนั้นเป็นของที่แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ เจตนาในการทำทานก็งามบริสุทธิ์พร้อมทั้ง 3 ระยะเวลา แต่ตัวผู้รับทานเป็นคนที่ไม่ดี ไม่ใช่ผู้เป็นเนื่อนา บุญที่บริสุทธิ์ เป็นเนื่อนาบุญที่เลว ท่านที่ทำไปนั้นก็ไม่มีผลดอกออกผล เปรียบเหมือนการหว่าน เมล็ดเปลือกกลงในพื้นที่นา 1 กำมือ แม้เมล็ดข้าวนั้นจะเป็นพันธุ์ดีที่พร้อมจะงอกงาม (วัตถุทาน บริสุทธิ์) และผู้หว่านคือกสิกรก็มีเจตนาจะหว่าน เพื่อท่านาให้เกิดผลิตผลเป็นอาชีพ (เจตนา บริสุทธิ์) แต่หากที่นาเป็นพื้นที่ที่ไม่เสมอกัน เมล็ดข้าวที่หว่านลงไปถึงอกเงยไม่เสมอกัน โดยเมล็ด ที่ตกลงบนพื้นนาในที่ที่เป็นดินดี ปุ๋ยดี มีน้ำอุดมดี ก็จะงอกงามมีผลิตผลที่มบูรณ์ ส่วนเมล็ดที่ไปตกบน พื้นนาที่แห้งแล้ง มีแต่กรวดกับทรายและขาดน้ำ ก็จะเหี่ยวแห้งหรือเฉาตายไป หรือไม่งอกเงย เสียเลย ฉะนั้นในการทำทาน ตัวบุคคลผู้รับของที่เราให้ท่านจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุด เราผู้ทำ ทานจะได้บุญมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคนพวกนี้ คนที่รับการให้ท่านนั้น หากเป็นผู้ที่มีศีลมีธรรมสูง ก็ ย่อมเป็นเนื่อนาบุญที่ดี ท่านที่เราได้ทำไปแล้วก็เกิดผลบุญมาก หากผู้รับการให้ท่านเป็นผู้ไม่มีศีลไม่ มีธรรม ผลของท่านก็ไม่เกิดขึ้น คือได้บุญน้อย

2.4.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรักษาศีล (ศีลมัย)

1) ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับศีล

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2525: 771) ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า “ข้อบัญญัติที่กำหนดทางปฏิบัติกายและวาจาทางพุทธศาสนาเช่น ศีล 5 ศีล 8”

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (พระธรรมปิฎก(ประยูรค์ ปยุต โต), 2538: 292) ได้ให้ความหมายของคำว่าศีลไว้ว่า “ความประพฤติดีทางกายและวาจา, การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษา ปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายและวาจาให้ดียิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ”

จรรยา สิมัสจจา (2528: 48) กล่าวว่า ศิลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอก เกี่ยวข้องการแสดงออกทางกาย วาจา และการประกอบอาชีพ ศิลเป็นส่วนหนึ่งของมรรค 8 คือ เป็นการรวมองค์มรรค ข้อสัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะ เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ ศิลยังเป็น ภาคปฏิบัติขั้นต้นสำหรับการฝึกตนเอง ซึ่งเป็นหนึ่งในไตรสิกขา อันได้แก่ ศิล สมาธิ และปัญญา สามขั้นตอนในการประพฤติธรรมอันเป็นแนวทางไปสู่ความพ้นทุกข์ มีความสว่าง สะอาด และสงบ ขึ้นไปในชีวิตของตน และได้ให้ความหมายของศิล 5 ว่า ศิล 5 หรือสิกขาบท 5 แปลว่า ข้อสำเหนียก หรือข้อฝึกหัดความประพฤติ 5 อย่าง สาระของศิลอยู่ที่เจตนา ได้แก่การไม่คิดล่วงละเมิด คำว่า ละเมิดแห่งหนึ่งก็คือ ละเมิดระเบียบ ละเมิดกฎเกณฑ์ บทบัญญัติ ละเมิดวินัยที่วางกันไว้ อีกแห่งหนึ่งคือ ละเมิดต่อผู้อื่น หมายถึง เจตนาที่จะเบียดเบียนผู้อื่นนั่นเอง ศิลจึงหมายถึง การไม่เจตนาละเมิด ระเบียบวินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น หรือการสำรวมระวังคอยปิดกั้น ไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเองเป็นศิล และถ้ามองให้ลึกที่สุด สภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิด ไม่คิดเบียดเบียน

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2552: 23) ได้กล่าวว่า ศิล นั้นแปลว่าปกติ คือสิ่งหรือกติกาที่บุคคลจะต้องระวังรักษาตามเพศและฐานะ ศิล นั้นมีหลายระดับ คือ ศิล 5 ศิล 8 ศิล 10 และศิล 227 และในบรรดาศิลชนิดเดียวกันก็ยังจัดแยก ออกเป็นระดับธรรมดา มัชฌิมศิล (ศิลระดับกลาง) และอริศิล (ศิลอย่างสูง, ศิลอย่างอุกฤษฏ์)

กล่าวโดยสรุป ศิล หมายถึง เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากโทษมีการฆ่าสัตว์ตัด ชีวิต เป็นต้น ความประพฤติดีทางกายและวาจา ความสำรวมระวังมิให้เกิดโทษทางกายและวาจา หรือระบบที่ควบคุมความประพฤติของคนทางกายและวาจาให้อยู่ในกรอบ ระเบียบวินัย กฎหมาย หรือสิ่งที่สังคมกำหนด

2) ระดับของศิล

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2538: 430) ได้จำแนกระดับศิลไว้ 2 ระดับ คือ

1. ระดับทั่วไป ได้แก่ ระดับธรรม หรือระดับที่ยังเป็นธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีและความชั่ว ที่เรียกว่า กฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่ว หรือรักษาศิลละเมิดศิล ย่อมได้รับผลดีผลชั่วเองตาม ธรรมดาของเหตุปัจจัย หรือตามกฎแห่งกรรมนั้น

2. ระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัย หรือระดับที่เป็นวินัย คือเป็นแบบแผนข้อ บังคับที่บัญญัติคือ วางหรือกำหนดขึ้นไว้ เป็นทำนองประมวลกฎหมาย สำหรับกำกับความ ประพฤติของสมาชิกในหมู่ชนหรือชุมชนหนึ่ง โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะหรือ

ชุมชนนั้น โดยเฉพาะ ผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยนี้มีความผิดตามอาญาของหมู่ ช้อนเข้า
มาอีกชั้นหนึ่ง เพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติ

จากข้อความข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ศีลมีหลายระดับ มีทั้งระดับที่เป็นคำสอน
ให้คนปฏิบัติตาม และระดับที่เป็นข้อบังคับหรือกฎหมาย ที่ใครฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษตามที่สังคม
นั้นๆ กำหนด

3) ประเภทของศีล

ในพระสูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระพุทธองค์ทรงจำแนกศีลไว้
3 ประเภท โดยสรุปมีดังนี้คือ

1. จุลศีล (ศีลระดับเล็กน้อยหรือศีลเบื้องต้น) ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่า,
การลัก, การเสพเมถุน, การพูดเท็จ, พูดคำหยาบ, พูดเพื่อเจ้อ, การพรากหรือทำลายพืชคาม, การ
บริโภคในเวลาวิกาล, การฟ้อนรำขับร้องประโคมดนตรี, การประดับตกแต่งร่างกาย, การนั่งนอน
บนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่, การรับเงินทอง, การรับของอันไม่สมควรอย่างอื่น คือ ข้าวดิบ เนื้อดิบ
สตรี ทาสี แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลา ไร่น้ำ ที่ดิน การเป็นทาสและรับใช้คฤหัสถ์ การซื้อขาย
การโกงผู้อื่น การรับสินบน การล่อลวง การตลบตะแลง การตัด การจงจำ การตีชิง การปล้น และ
การกรรโชก

2. มัชฌิมศีล (ศีลระดับกลาง) ส่วนใหญ่จะคล้ายจุลศีล ได้แก่ การงดเว้นจาก
การพรากพืชคาม, การบริโภคของสะสม, การดูการละเล่น, การเล่นการพนัน, การนั่งนอนบนที่นั่งที่
นอนอันสูงใหญ่, การประดับตกแต่งร่างกาย, การพูดเรื่องติรัจฉานกถา (เช่นพูดเรื่อง พระราชา เรื่อง
โจร เรื่องกองทัพ เรื่องความเจริญหรือความเสื่อมของบ้านเมือง เป็นต้น), การพูดยกตนข่มท่าน, การ
เป็นทาสและการรับใช้คฤหัสถ์ และการพูดหลอกลวงหรือเลียบเคียงเพื่อแสวงหาลาภ

3. มหาศีล (ศีลระดับใหญ่หรือศีลระดับสูง) ได้แก่ การงดเว้นจากการเลี้ยงชีพ
ด้วยติรัจฉานวิชาทั้งหมด เช่น เป็นโหราทำนายฝันหรือทำนายลักษณะ เสกเป่าหรือเติมน้ำมันบูชาไฟ
ดูทำเลบ้านหรือลักษณะบ้าน เป็นหมอผี ทำนายโชคกลาง ทำเสน่ห์ ทรงเจ้า บวงสรวง ทำขวัญ ปรุงยา
ทำน้ำมัน เป็นต้น

ส่วนพุทธทาสภิกขุ (2534: 191) ได้สรุปประเภทของศีลไว้หลายชนิดซึ่งพอ
ประมวลมาได้ดังนี้

ศีล 1 จัดตามลักษณะหรืออาการ ได้แก่ ศีลมีปรกติภาพเป็นลักษณะ

ศีล 2 ได้แก่ จาริตตศีล ศีลที่ทรงบัญญัติว่าต้องประพฤติ และวาริตตศีล ศีลที่
ทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามไม่ให้ประพฤติ

ศีล 2 ได้แก่ พรหมจริยศีล ศีลอันเป็นหลักสำคัญเบื้องต้นแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ และอาภิสมาจาริกาศีล ศีลเป็นเครื่องประพฤดิละเอียดประณีตขึ้นไปอีก

ศีล 2 ได้แก่ นิสิตศีล ศีลที่ค้นหาและทักขิณเข้าไปอาศัยแล้ว และอนิสิตศีลคือโลกุตตรศีลหรือโลกียศีล ซึ่งตรงข้ามกับนิสิตศีล

ศีล 2 ได้แก่ กาลปริยัตตศีล ศีลที่ประพฤติจำกัดเวลา อาปान โภกิกศีล ศีลที่ประพฤติโดยไม่จำกัดเวลา รักษาจนถึงลมหายใจครั้งสุดท้าย

ศีล 2 ได้แก่ สปริยัตตศีล ศีลที่สมาทานแล้วขาดทำลายลง เพราะเหตุผู้รักษาเห็นแก่ ลาภ ยศ ญาติ อวัยวะ และชีวิต และอปริยัตตศีล ศีลที่ไม่แตกทำลาย แม้จะเสียชีวิตก็ยอม

ศีล 2 ได้แก่ โลกียศีล ศีลของปุถุชน และโลกุตตรศีล ศีลของพระอริยเจ้า

ศีล 3 ได้แก่ ศีลเลว ศีลพอปานกลาง และศีลประณีต

ศีล 3 ได้แก่ ศีลที่รักษาปรารภตนเอง ศีลที่รักษาปรารภโลก และศีลที่รักษาปรารภธรรม

ศีล 3 ได้แก่ ศีลที่ถูกกิเลสดูบลค่า ศีลที่ไม่ถูกกิเลสดูบลค่า และศีลที่สงบรับแล้ว

ศีล 3 ได้แก่ ศีลที่หมดจดสะอาด ศีลที่เศร้าหมอง และศีลที่ยังดั้งเดิม

ศีล 3 ได้แก่ ศีลของพระเสขะ ศีลของพระอเสขะ และศีลไม่ใช่ของพระเสขะและอเสขะ

พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตฺโต) (2538: 293) ได้สรุปศีลไว้ 6 ประเภท ดังต่อไปนี้คือ

1. ศีล 5 สำหรับทุกคน คือ 1) เว้นจากทำลายชีวิต 2) เว้นจากถือเอาของที่เขามีได้ให้ 3) เว้นจากประพฤติผิดในกาม 4) เว้นจากการพูดเท็จ 5) เว้นจากของเมา คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

2. ศีล 8 สำหรับฝึกตนให้ยิ่งขึ้นไปโดยรักษาในบางโอกาส หรือมีศรัทธาจะรักษาประจำก็ได้ เช่น แม่ชีมักรักษาประจำ หัวข้อเหมือนศีล 5 แต่เปลี่ยนข้อ 3 และเดิมข้อ 6-7-8 คือ 3) เว้นจากประพฤติผิดพรหมจรรย์ คือ เว้นจากการร่วมประเวณี 6) เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือเที่ยงไปแล้ว 7) เว้นจากฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ การตัดทรงดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง 8) เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หรูหราฟุ่มเฟือย

3. คีล 10 สำหรับสามเณร แต่ผู้ใดศรัทธาจะรักษาก็ได้ หัวข้อเหมือน คีล 8 แต่แยกข้อ 7 เป็น 2 ข้อ เลื่อนข้อ 8 เป็นข้อ 9 และเติมข้อ 10 คือ 7) เว้นจากฟ้อนรำ ขับร้อง ฯลฯ 8) เว้นจากตัดทรงดอกไม้ 9) เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่ ฯลฯ 10) เว้นจากรับทองและเงิน

4. คีล 227 คีลสำหรับพระภิกษุ มีในภิกขุปาฏิโมกข์

5. คีล 311 คีลสำหรับพระภิกษุณี มีในภิกขุณีปาฏิโมกข์

6. คีลอุโบสถ คือ คีล 8 ที่สมาทานรักษาพิเศษในวันอุโบสถ

จากข้อความข้างต้น เมื่อกล่าวโดยสรุป คีลจึงมีหลายประเภทตามลักษณะอาการของการจัดกลุ่มต่างๆ เช่น จุลคีล มัชฌิมคีล และมหาคีล หรือ โลกียคีลและโลกุตตรคีล เป็นต้น แต่ถ้าจะกล่าวถึงคีลที่พบกันโดยมาก มี 5 ประเภท ดังนี้คือ

คีล 5 สำหรับประชาชนทั่วไป

คีล 8 หรือคีลอุโบสถ สำหรับผู้ที่เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่มีธรรมสูงขึ้น

คีล 10 สำหรับสามเณรและสามเณรี

คีล 227 สำหรับภิกษุสงฆ์

คีล 311 สำหรับภิกษุณีสงฆ์

4) อานิสงส์ของคีล

การรักษาคีลหรือการปฏิบัติตามหลักการของคีล จัดว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา เรียกว่า สิลมัย บุญที่สำเร็จจากการรักษาคีล ย่อมให้อานิสงส์แก่ผู้รักษา ปฏิบัติหลายประการ ดังมีผู้กล่าวไว้ดังนี้

นักปราชญ์ไทยสมัยโบราณ ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของคีลโดยได้แบ่งเป็นกาลาไว้ตอนท้ายของการให้คีล สำหรับให้พระภิกษุสามเณรผู้ให้คีลกล่าวบอกแก่ประชาชนผู้รับคีล ดังนี้

สีเลน สุขตี ยนฺติ สีเลน โภคสมปทา

สีเลน นิพฺพุตี ยนฺติ ตสฺมา สิลํ วิโสธเย

แปลว่า “สัตว์ทั้งหลายจะไปสู่สุคติ (โลกสวรรค์) ได้ด้วยคีล จะมีโภคทรัพย์สมบูรณ์ได้ด้วยคีล สัตว์ทั้งหลายจะบรรลุนิพพานด้วยคีล เพราะฉะนั้นบัณฑิตพึงรักษาคีล (ของตน) ให้หมดจด”

ในปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของคีลไว้ว่า คีล มีอันได้รับคุณเป็นอนเนกมีความไม่ต้องเดือดร้อนเป็นต้นอานิสงส์ สมดังคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “คูกรอนนทํ ก็แลคีลเป็นกุศล มีความไม่ต้องเดือดร้อนใจเป็นอานิสงส์”

ในพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอานิสงส์ของผู้มีคีลไว้ว่า

1. ย่อมได้โภคทรัพย์สมบัติมาก
2. กิตติศัพท์อันงามย่อมขจรขยายไป
3. เป็นผู้อาจหาญในที่ชุมนุม
4. เวลาใกล้ตาย ก็มีสติไม่หลงลืม
5. ตายไปแล้วย่อมไปสู่สุคติโลกสวรรค์

จากข้อความข้างต้น พอสรุปได้ว่า ผู้รักษาศีลย่อมได้รับอานิสงส์ต่างๆ เช่น เมื่ออยู่บนโลกนี้ย่อมมีความสุข มีโภคทรัพย์ มีเกียรติยศชื่อเสียง ไม่มีความหวาดระแวง น่าเชื่อถือ มีสติสัมปชัญญะ เมื่อตายไปย่อมไปสู่สวรรค์ อย่างน้อยที่สุดไม่เดือดร้อนใจเพราะกรรมของตน และถ้ารักษาศีลขั้นสูงสุดโดยไม่ต่างพร้อย ย่อมเป็นปัจจัยให้บรรลุถึงพระนิพพานอันเป็นบุญสูงสุดในพุทธศาสนาได้

5) โทษของคนทุศีล

คนทุศีล หรือคนที่ประพฤติฝ่าฝืนข้อห้ามของศีล อันเป็นการกระทำที่ชั่ว ย่อมได้นับโทษคือผลชั่วตอบแทน ในพระสูตรต้นคปิฎก อังคุดตรนิกาย ปัญจนินาต พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงโทษของคนทุศีล 5 ประการ โดยสรุปดังนี้

1. ทำให้เสื่อมจากโภคทรัพย์
2. กิตติศัพท์ชั่วย่อมฟุ้งไป
3. เข้าที่ประชุมย่อมเป็นผู้เก้อเจิน
4. ย่อมหลงตาย (ขณะใกล้ตายไม่มีสติสัมปชัญญะ)
5. เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต และนรก

จะเห็นได้ว่าคนทุศีล หรือคนที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคมนั้น ได้ชื่อว่าเป็นคนบาป ย่อมได้รับผลของบาปที่ตนทำไว้ ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

2.4.1.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเจริญภาวนา (ภาวนามัย)

1) ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับภาวนา

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต)) (2528: 81) ได้ให้ความหมายของ “ภาวนา” ไว้ว่าหมายถึง การเจริญ, การทำให้เกิดขึ้นมีขึ้น, การฝึกอบรมจิตใจ ซึ่งประกอบด้วย 2 ประเภทคือ 1. สมถภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบ, การฝึกสมาธิ 2. วิปัสสนาภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง, การเจริญปัญญา

พุทธทาสภิกขุ (2551: 25) ได้ให้ความหมายของ “ภาวนา” ไว้ว่า การภาวนาแยกออกเป็น 2 อย่าง คือ 1. ภาวนาอย่างสมาธิ เรียกว่า สมาธิภาวนา 2. ภาวนาอย่างปัญญา เรียกว่า

วิปัสสนาปัญญา คำว่า สมาธิ หมายถึง การทำจิตใจพร้อมที่จะใช้ไปในการทำลายตัวกู ของกู ส่วน คำว่า วิปัสสนากาวนา หมายถึง การใช้จิตที่พร้อมแล้วนั้น ทำลายสิ่งที่เรียกว่าตัวกูของกู ดังนั้นมันจึงเนื่องกัน

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2552: 27) ได้กล่าวไว้ว่า การเจริญภาวนา นั้นเป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุด และยิ่งใหญ่ที่สุดในพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้และสูงกว่าฝ่ายศีลมากนัก การเจริญภาวนานั้นมี 2 ประเภท คือ สมถภาวนา (การทำสมาธิ) และวิปัสสนาภาวนา (การเจริญภาวนา)

กล่าวโดยสรุปคือ ภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตใจ ซึ่งเป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุดในพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ สมถภาวนา (การทำสมาธิ) และวิปัสสนาภาวนา (การเจริญภาวนา)

2) สมถภาวนา (การทำสมาธิ)

สมถภาวนาได้แก่ การทำจิตใจให้เป็นสมาธิ หรือเป็นฌาน ซึ่งก็คือ การทำให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านแส่ส่ายไปยังอารมณ์อื่นๆ วิธีภาวนานั้นมีมากมายหลายร้อยชนิด ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติแบบอย่างไว้ 40 ประการ เรียกกันว่า “กรรมฐาน 40” ผู้ใดจะเลือกวิธีใดก็ตามแต่สมัครใจ ทั้งนี้ย่อมสุดแล้วแต่อุปนิสัยและวาสนาบารมีที่ได้เคยสร้างสมอบรมมาแต่อดีตชาติ เมื่อสร้างสมอบรมมาในกรรมฐานกองใด จิตมักจะน้อมชอบกรรมฐานกองนั้นมากกว่ากองอื่นๆ และการเจริญภาวนาก็ก้าวหน้ารวดเร็วกว่าและง่าย แต่ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติวิธีใดก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาศีลให้ครบถ้วนบริบูรณ์ตามเพศของตนเองเสียก่อน คือ หากเป็นฆราวาสก็ต้องรักษาศีล 5 เป็นอย่างน้อย หากเป็นสามเณรก็ต้องรักษาศีล 10 หากเป็นพระก็ต้องรักษาศีลปาฏิโมกข์ 227 ข้อให้บริบูรณ์ไม่ให้ขาดและค้างพร้อย จึงสามารถทำจิตให้เป็นญาณได้ หากศีลไม่มั่นคงย่อมเจริญญาณให้เกิดขึ้นได้โดยยาก เพราะศีลย่อมเป็นบาทฐาน (เป็นกำลัง) ให้เกิดสมาธิขึ้น อานิสงส์ของสมาธินั้นมากกว่าการรักษาศีลอย่างเทียบกันไม่ได้ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “แม้จะได้อุปสมบทเป็นภิกษุสงฆ์รักษาศีล 227 ข้อ ไม่เคยขาดไม่เคยค้างพร้อยมานานถึง 100 ปี ก็ยังได้บุญกุศลน้อยกว่าผู้ที่ทำสมาธิเพียงให้จิตสงบนานเพียงชั่ว ไก่กระพือปีก ช้างกระดิกหู” คำว่า “จิตสงบ” ในที่นี้หมายถึง จิตที่เป็นอารมณ์เดียวเพียงชั่ววูบที่พระท่านเรียกว่า “ขณิกสมาธิ” คือ สมาธิเล็กๆ น้อยๆ สมาธิแบบเด็กๆ ที่เพิ่งหัดตั้งไข่ คือ หัดยืนแล้วก็ล้มลง แล้วก็ลุกขึ้นยืนใหม่ ซึ่งเป็นอารมณ์จิตที่ไม่ตั้งมั่น สงบวูบลงเล็กน้อยแล้วรักษาไว้ไม่ได้

การทำสมาธิเป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ ลงทุนน้อยที่สุดเพราะไม่ได้เสียเงินเสียทอง ไม่ได้เหนื่อยยากต้องแบกหามแต่อย่างใด เพียงแต่คอยระวังรักษาดี คຸ້ມครองจิตมิให้แส่ส่ายไปสู่อารมณ์อื่นๆ โดยให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การเจริญสมถภาวนา

หรือสมาธินั้น แม้จะได้อันสงฆ์มากมายนานอย่างไร ก็ยังไม่ใช่นุญกุศลที่สูงสุดในพุทธศาสนา หากจะเปรียบกับต้นไม้ก็เป็นเพียงเนื้อไม้เท่านั้น การเจริญวิปัสสนา (การเจริญปัญญา) จึงจะเป็นการสร้างบุญกุศลที่สูงสุดในพุทธศาสนา หากจะเปรียบก็เป็นแก่นไม้โดยแท้

3) วิปัสสนากาวนา (การเจริญปัญญา)

เมื่อจิตของผู้บำเพ็ญตั้งมั่นในสมาธิจนมีกำลังดีแล้ว เช่นอยู่ในระดับญาณต่างๆ ซึ่งเป็นญาณระดับใดก็ได้ จิตของผู้บำเพ็ญเพียรย่อมมีกำลังและอยู่สภาพที่นุ่มนวล ควรแก่การเจริญวิปัสสนาต่อไปได้ อารมณ์ของวิปัสสนานั้นแตกต่างไปจากอารมณ์ของสมาธิ เพราะสมาธินั้นมุ่งให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแต่อารมณ์เดียว โดยแนบนิ่งอยู่เช่นนั้น แต่วิปัสสนาไม่ใช้ให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวแนบนิ่งอยู่เช่นนั้น แต่เป็นจิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผลในสภาวะธรรมทั้งหลาย และสิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียวคือ “ขันธ 5” ซึ่งนิยมเรียกว่า รูป-นาม โดยมีรูป 1 ส่วน นามนั้นมี 4 ส่วน คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ขันธ 5 ดังกล่าว เป็นเพียงอุปทานขันธ เพราะแท้จริงแล้วเป็นแต่เพียงสังขารธรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง แต่เพราะอวิชชาคือความไม่รู้เท่าสภาวะธรรมจึงทำให้เกิดความยึดมั่นด้วยอำนาจอุปทานว่าเป็นตัวตน และของตน การเจริญวิปัสสนาก็โดยมีจิตพิจารณาจนรู้แจ้งเห็นจริงว่า อันสภาวะธรรมทั้งหลาย อันได้แก่ ขันธ 5 นั้นล้วนแต่มีอาการเป็นพระไตรลักษณ์ คือ เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา

2.4.2 ความหมายและแนวคิดเรื่องความกตัญญูกตเวทิต

2.4.2.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวทิต

ความกตัญญูกตเวทิต เป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งที่พึงปรารถนาของทุกคน ผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทิตย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำให้ผู้อื่นมีความสุขด้วย นอกจากนี้ยังได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยาก คำว่า “กตัญญูกตเวทิต” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกขนิบาต ได้ให้ความหมายของคำว่า “กตัญญูกตเวทิต” ไว้ว่า “บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน” ซึ่งจัดเป็นบุคคลหาได้ยากคู่กับคำว่า “บุพพการี” ซึ่งหมายถึง “บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน”

ในมังคลัตถปิณีแปล เล่ม 4 (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537: 113) ได้แปลความหมายของกตัญญูไว้ว่า “ความรู้อุปการะอันผู้ใดผู้หนึ่งทำแล้ว น้อยหรือมากก็ตาม โดยระลึกถึงบ่อยๆ ชื่อว่า กตัญญูตา” และได้แปลความหมายของบุคคลหาได้ยาก 2 ประเภท คือ บุพพการี แปลว่า “บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน” และกตัญญูกตเวทิต แปลว่า “บุคคลผู้รู้อุปการะอันบุพพการีนั้นทำแล้ว ทำ(ตอบ) ในภายหลัง”

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525: 5) ได้ให้ความหมายของคำว่า กตัญญู ไว้ว่า “รู้อุปการะที่ท่านทำให้, (ผู้)รู้คุณท่าน เป็นคำคู่กับ กตเวทิตี” และได้ให้ความหมายของคำว่า กตเวทิตี ว่า “(ผู้)สนองคุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ กตัญญู”

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2528: 2) ได้ให้ความหมายของคำว่า กตัญญูกตเวทิตี ไว้ว่า “ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน แยกออกเป็น 2 ส่วนคือ กตัญญู รู้คุณท่าน กตเวทิตี ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน”

จากความหมายต่างๆ ข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวทิตี หมายถึง ความรู้ อุปการะที่ผู้อื่นทำให้ทั้งแก่ตนเองและ/หรือแก่ส่วนรวม และตอบแทนคุณผู้นั้น

2.4.2.2 ระดับของความกตัญญูกตเวทิตี

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2538: 2) ได้แบ่งระดับของความกตัญญูกตเวทิตีไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ 2 ระดับ คือ

1. กตัญญูกตเวทิตีต่อบุคคลผู้มีความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัว
2. กตัญญูกตเวทิตีต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญประโยชน์หรือมีคุณความดีเกื้อกูลแก่ส่วนรวม เช่น ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแสดงความกตัญญูกตเวทิตีต่อพระพุทธเจ้าโดยฐานที่ได้ทรงประกาศธรรมยังหมู่ชนให้ตั้งอยู่ในกุศลกัลยาณธรรม เป็นต้น

2.4.2.3 ลักษณะของความกตัญญูกตเวทิตี

ลักษณะของความกตัญญูกตเวทิตี สามารถที่จะทราบได้ด้วยการแสดงออกต่อผู้ที่มีพระคุณใน 2 ลักษณะดังนี้

1. ประกาศคุณท่าน คือ การประกาศว่าผู้มีพระคุณของเราคืออะไร เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่ วิชย วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2533: 36) กล่าวว่า จะต้องกล่าวสรรเสริญยกย่องพ่อแม่ให้คนอื่นฟังว่า ท่านดีกับเราอย่างไร ที่คนนิยมทำกันมาก คือ เขียนประวัติประกาศคุณพ่อแม่ในหนังสืองานศพ วิธีนี้แม้ใช้ได้แต่ไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด วิธีที่ประกาศคุณพ่อแม่ที่ดีที่สุดคือประกาศที่ตัวเราเอง คนทุกคนเป็นตัวแทนของพ่อแม่ตนทั้งนั้น เพราะเลือดเนื้อของตนเป็นเลือดเนื้อเดียวกับพ่อแม่ นิสสัยใจคอและความประพฤติก็ได้รับการอบรมถ่ายทอดมาจากท่าน ฉะนั้น ความประพฤติของตัวเราเองนี้แหละจะเป็นตัวประกาศคุณท่าน หรือประจานท่านอย่างโจ่งแจ้งที่สุด ไม่ว่าเราจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม

2. ตอบแทนคุณท่าน คือ เมื่อรู้ว่าท่านมีคุณหรือมีอุปการะ ต้องตอบแทน เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่ บุตรธิดาสามารถตอบแทนคุณได้ดังนี้ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2519: 75)

1. ท่านได้เลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ

2. ทำกิจของท่าน
3. ดำรงวงศ์สกุล
4. ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก
5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศท่าน

หรือถ้าท่านผู้มีพระคุณเป็นครูหรืออาจารย์ ศิษย์สามารถตอบแทนคุณได้ดังนี้

1. ด้วยลูกขึ้นยี่นรับ
2. ด้วยเข้าไปยี่นคอยรับใช้
3. ด้วยเชื่อฟัง
4. ด้วยอุปัฏฐาก (บำรุง)
5. ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่า ระดับของความกตัญญูกตเวที มี 2 ระดับ คือ กตัญญูกตเวทีต่อผู้มีคุณแก่ตน โดยตรง และกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีคุณหรือผู้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ส่วนลักษณะของความกตัญญูกตเวที ก็คือ การรู้จักผู้ที่มีอุปการะแก่ตนหรือแก่ส่วนรวม เมื่อรู้แล้วก็ประกาศให้ผู้รับทราบ และตอบแทนท่านด้วยการให้วัตถุสิ่งของ ด้วยการช่วยเหลือด้วยกำลังและด้วยความเคารพ

2.4.2.4 อานิสงส์ของความกตัญญูกตเวที

การรู้จักคุณผู้อื่นและรู้จักตอบแทนคุณ ชาวพุทธเชื่อว่าเป็นการสร้างบุญที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ย่อมได้รับอานิสงส์มากมาย ดังที่ปรากฏในพระสูตรต่างๆ เช่น

ในหนังสือพระธัมมปทัฏฐกถา ภาค 4 เรื่องพระราชนิพนธ์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2516: 2) ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ตรัสยกย่องพระสารีบุตรเถระผู้เป็นอัครสาวกเบื้องขวาว่าเป็นผู้กตัญญูกตเวที เพราะท่านกตัญญูรู้คุณของราชพราหมณ์ผู้เคยใส่บาตรให้เพียงทัพพีเดียว จะได้ตอบแทนคุณ โดยการให้อุปสมบทให้พร้อมทั้งให้การอบรมสั่งสอนแก่พระราชาจนบรรลุปะระอรหันต์พร้อมกันนี้ก็ได้ตรัสอธิบายถึงจิตตชาดก ในทุกนิบาต เพื่อทรงอธิบายถึงความกตัญญูกตเวทีของพระสารีบุตรเถระ เมื่อครั้งเกิดเป็นช่างในอดีตชาติ พร้อมทั้งตรัสพระคาถาตอนหนึ่งว่า

“ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิสสัยอย่างนี้ เป็นผู้มีความเพียรอันปรารถนาแล้ว เจริญกุศลธรรมอยู่เพื่อบรรลุธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ พึงบรรลุธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งสังโยชน์ทั้งปวง”

จากเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การที่พระสารีบุตรเถระได้รับความเคารพนับถือจากพระสงฆ์ในสมัยนั้นและสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานอันเป็นบุญสูงสุดในพุทธศาสนาได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความกตัญญูกตเวทีโดยแท้

2.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับโมเดลสมการโครงสร้าง

2.5.1 ดัชนีที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องหรือความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การตรวจสอบความตรงของโมเดลในการวิเคราะห์สมการ โครงสร้าง โปรแกรมลิสเรลจะประเมินความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แล้วรายงานค่าดัชนีต่างๆในรายงานผลการวิเคราะห์ ค่าดัชนีเหล่านั้นจะแสดงว่าโดยภาพรวมโมเดลสมการ โครงสร้างสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงใด ดัชนีเหล่านั้นประกอบด้วย (สุภมาศ อังศุโชติ และคณะ, 2552: 21)

1. ค่าไคสแควร์ (Chi-Square Statistics) เป็นดัชนีที่ใช้แพร่หลายในการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยภาพรวม สมมติฐานของการทดสอบคือ

$H_0: \sum = \sum(\Theta)$ เมื่อ $\sum$ แทนเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ และ $\sum(\Theta)$ แทนเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรสังเกตได้ที่ประมาณมาจากโมเดล ถ้าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญแสดงว่า โมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ไม่สอดคล้องกลมกลืนกัน การใช้ไคสแควร์มีข้อจำกัด คือ ถ้าขนาดตัวอย่างยิ่งใหญ่ ค่าไคสแควร์ก็ยังมีค่าสูงมากจนอาจทำให้สรุปผลได้ไม่ถูกต้อง ดังนั้นจึงแก้ไขโดยการพิจารณาค่า χ^2 / df ซึ่งควรมีค่าต่ำกว่า 2.00

2. ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) เกณฑ์ของค่า RMSEA พบว่า

RMSEA	ความหมาย
น้อยกว่า 0.05	โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มาก
ระหว่าง 0.05 - 0.08	โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ปานกลาง
ระหว่าง 0.08 - 0.10	โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์น้อย
มากกว่า 0.10	โมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. ดัชนีวัดความสอดคล้องเชิงสัมบูรณ์ ที่นิยมใช้มี 3 วิธี ได้แก่

GFI (Goodness of Fit) แสดงถึง ปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดล

AGFI (Adjust Goodness of Fit) แสดงถึง ปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดลโดยปรับแก้ด้วยองศาความเป็นอิสระ

PGFI (Parsimony Goodness of Fit) แสดงถึง ปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดลที่ปรับแก้ด้วยความซับซ้อนของโมเดล

โดยทั่วไปค่า GFI และ AGFI มีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 ค่า GFI และ AGFI ที่ยอมรับได้ควรมีค่ามากกว่า 0.90 แต่ค่า PGFI ควรมีค่าต่ำ คือมีค่าน้อยกว่า 0.50 ลงไป

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฎแห่งกรรม เป็นกระบวนการก่อกรรม และการให้ผลของกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งกระบวนการก่อกรรมนั้นต้องประกอบด้วยเจตนา ดังนั้นจึงเป็นคำสอนที่สำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งในพุทธศาสนา โดยสอนให้มนุษย์เชื่อเรื่องกรรม ผลของกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว โดยมีหัวใจหลักคือการสร้างคุณดี ละเว้นความชั่วทั้งปวง และทำจิตใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม อันนำไปสู่ความสงบสุขของตนเองและประเทศชาติ

จากการศึกษา ระดับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมหรือความเชื่อเรื่องบุญ-บาปของนักเรียน จากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่านักเรียนส่วนหนึ่งมีความเชื่ออยู่ในระดับสูง (สมคิด เหลาฉลาด, 2542 ; พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (สุเทพ ปสิวิโก), 2548; พระภิกษยพล กตสาโร หงวนไธสง, 2549; พิกุล นิตย์อำนาจผล, 2549) แต่มีนักศึกษาอีกส่วนหนึ่งมีความเชื่ออยู่ในระดับไม่แน่ใจ (ภัทรา บุญสุยา, 2545) และระดับความเชื่ออยู่ในระดับเชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย (พระมหาสินสมุทร พลจันทร์, 2544)

จากการศึกษา ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนจากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับสูงหรือเหมาะสม (สมคิด เหลาฉลาด, 2542)

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมหรือความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ของนักเรียน พบว่า

ปัจจัยคุณลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ ระดับผลการเรียน แผนการเรียน อาชีพผู้ปกครอง ขนาดครอบครัว ไม่มีผลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม (พระมหาสินสมุทร พลจันทร์, 2544 ; ภัทรา บุญสุยา, 2545; พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (สุเทพ ปสิวิโก), 2548) แต่มีบางงานวิจัยที่เพศมีผลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม (พระภิกษยพล กตสาโร หงวนไธสง, 2549) และระดับชั้น มีผลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม (พระมหาสินสมุทร พลจันทร์, 2544)

ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน พบว่า การส่งเสริมกิจกรรมทางพุทธศาสนาของโรงเรียน มีผลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม (พระภิกษยพล กตสาโร หงวนไธสง, 2549 ; พระมหาสัญญา สวัสดิ์ไชยสง, 2549)

ปัจจัยเกี่ยวกับครอบครัว พบว่า การส่งเสริมพุทธศาสนาของครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดู มีผลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม (พระภิกษยพล กตสาโร หงวนไธสง, 2549 ; พระมหาสัญญา

สวัสดีไชสง, 2549) และมูลเหตุหรือแรงบันดาลใจในที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ได้แก่ บิคารมรดา พระสงฆ์ และครู-อาจารย์ (สมคิด เหลลาฉลาด, 2542; พิกุล นิตย์อำนวยผล, 2549)

จากการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ของนักเรียน พบว่า ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมหรือความเชื่อเรื่องบุญ-บาปมีผลต่อพฤติกรรมเชิง จริยธรรม (สมคิด เหลลาฉลาด, 2542 ; พิกุล นิตย์อำนวยผล, 2549) รวมถึงการส่งเสริมพุทธศาสนา ของครอบครัวและ โรงเรียนมีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม แต่การส่งเสริมพุทธศาสนาในชุมชนไม่ ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (พูนฤดี สุวรรณพันธุ์, 2537)

อย่างไรก็ตามยังมีตัวแปรที่ไม่เคยมีการศึกษามาก่อน และผู้วิจัยเห็นว่าเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญควรนำมาศึกษาเพื่อนำไปกำหนดนโยบายหรือกำหนดแผนในการพัฒนา คือ ความรู้ เรื่องกฎแห่งกรรม รวมทั้งการกำหนดตัวแปรคุณลักษณะของประชากรคือ ประเภทโรงเรียน บุคคล ที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน และสถานภาพครอบครัว เพื่อเป็นเบื้องหลังของปัจจัยเกี่ยวกับครอบครัวและ โรงเรียน

บทที่ 3

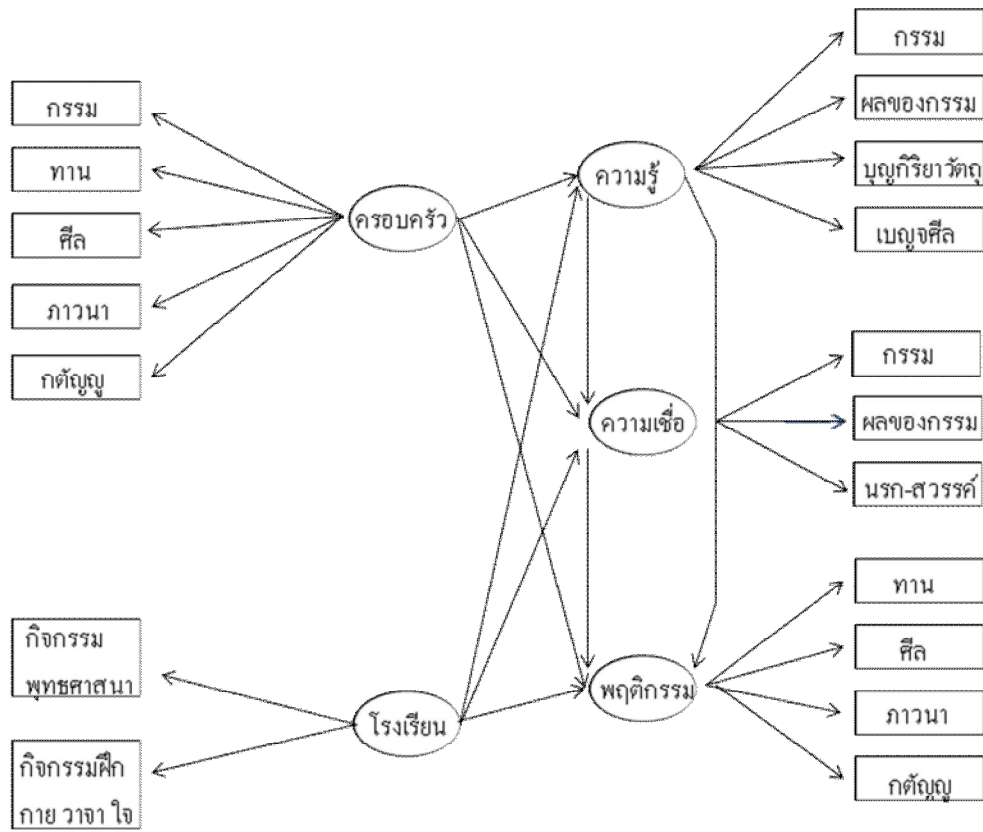
กรอบแนวคิดและวิธีการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “ความรู้ ความเชื่อและพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร” เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดและวิธีการวิจัย ดังนี้

- 3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย
- 3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 สมมติฐานการวิจัย
- 3.4 นิยามเชิงปฏิบัติการ
- 3.5 ประชากรและตัวอย่าง
- 3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.7 การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ
- 3.8 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.9 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.10 เกณฑ์ของแบบสอบถาม

3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาดังนี้

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยซึ่งได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 ตัวแปรอิสระ (Independence Variable) ได้แก่

1. พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว
2. พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน

3.2.2 ตัวแปรแทรกกลาง (Intervening Variable) ได้แก่

1. ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม
2. ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

3.2.3 ตัวแปรตาม (Dependence Variable) ได้แก่ พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม
โดยที่ ตัวแปรต้น ตัวแปรแทรกกลาง และตัวแปรตาม จัดอยู่ในมาตรวัดแบบช่วง (Interval Scale)

3.2.4 ตัวแปรคุณลักษณะประชากร (Demographic Variable) ได้แก่

1. เพศ
2. ประเภทโรงเรียน
3. ระดับการศึกษา
4. ระดับผลการเรียน
5. ลักษณะครอบครัว
6. สถานภาพครอบครัว
7. บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน

โดยที่ เพศ ประเภทโรงเรียน ลักษณะครอบครัว สถานภาพครอบครัว บุคคลที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันจัดอยู่ในมาตรวัดแบบนามบัญญัติ (Nominal Scale) ส่วน ระดับการศึกษา จัดอยู่ในมาตรวัดแบบเรียงลำดับ (Ordinal Scale) และ ระดับผลการเรียนจัดอยู่ในมาตรวัดแบบอัตราส่วน (Ratio Scale)

3.3 สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 1 พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวมีอิทธิพลเชิงบวกทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานข้อที่ 2 พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียนมีอิทธิพลเชิงบวกทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานข้อที่ 3 ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมีอิทธิพลเชิงบวกทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานข้อที่ 4 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมีอิทธิพลเชิงบวกทางตรงต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร

3.4 นียามปฏิบัติกร

กรรม หมายถึง การกระทำ เป็นคำกลางๆ ถ้าหากกระทำดีจะเรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากเป็นการกระทำชั่ว จะเรียกว่า อกุศลกรรม (พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวัณ โณ), 2551: 12)

กฎแห่งกรรม หมายถึง กฎหรือข้อบังคับของกรรมที่ผู้กระทำจะต้องได้รับ (พระธรรมกิติวงศ์, 2544: 7)

นรก มี 2 ความหมาย (1) หมายถึง แดนหรือภูมิที่เชื่อกันว่าผู้ทำบาปจะต้องไปเกิดและถูกลงโทษ (2) หมายถึง ความรู้สึกที่ทุกข์ทรมาน (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546: 231)

สวรรค์ มี 2 ความหมาย (1) หมายถึง โลกของเทวดา, เมืองฟ้า (2) หมายถึง ความรู้สึกสุขใจ (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546: 395)

บุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือหลักแห่งการทำดี ประกอบด้วย ทานมัย (การทำบุญด้วยการแบ่งปัน) , สีลมัย (การทำบุญด้วยการรักษาศีล) และ ภาวนามัย (การทำบุญด้วยการฝึกอบรมจิตใจ) (พระราชวรมณี(ประยุทธ์ ปยุตโต) , 2528)

กตัญญูกตเวทิตี หมายถึง การรู้คุณของผู้มีอุปการะแก่ตนและแก่ส่วนรวม และตอบแทนคุณท่าน

เบญจศีล หรือ ศีล 5 หมายถึง ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ได้แก่ การเว้นจากการฆ่า และการทำร้ายร่างกาย (ปาณาติปาตา เวรมณี) การเว้นจากการลักขโมยสิ่งของผู้อื่น (อทินนาทานา เวรมณี) การเว้นจากการประพฤติดิถีในกาม (กามเมสุมิจจาจารา เวรมณี) การเว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง (มุสาวาทา เวรมณี) การเว้นจากของเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี)

เบญจธรรม หมายถึง ธรรม 5 ประการ เป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ได้แก่ ความเมตตา กรุณา การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต การสำรวมระวังไม่ให้ผิดเรื่องเพศ การรักษาสังกะ และสติสัมปชัญญะ (พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2528)

พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว หมายถึง พื้นฐานในการอบรมสั่งสอน และการสร้างนิสัยด้านพุทธศาสนาจากบุคคลในครอบครัว เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา ความกตัญญูกตเวทิตี เป็นต้น

พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน หมายถึง การรับรู้ต่อการจัดกิจกรรม ในการอบรมสั่งสอน และการสร้างนิสัยด้านพุทธศาสนาจากบุคคลในโรงเรียน เช่น การจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร นิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์ การออกค่ายพุทธศาสนา เป็นต้น

ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม หมายถึง ความรู้เห็นที่ถูกต้องในเรื่องกฎแห่งกรรม ได้แก่ ความรู้ในเรื่อง กรรม ผลของกรรม เบญจศีล-เบญจธรรม และบุญกิริยาวัตถุ 3

ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม หมายถึง ความเห็นด้วยในเรื่องกฎแห่งกรรม ได้แก่ ความเห็นเรื่องกรรมดีกรรมชั่วมีจริง ผลของกรรมดีกรรมชั่วมีจริง นรกและสวรรค์มีจริง

พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม หมายถึง การกระทำทางกาย วาจา และใจ ตามหลักกฎแห่งกรรม ได้แก่ พฤติกรรมในเรื่อง บุญกิริยาวัตถุ 3 และการกตัญญูทศเวท

ลักษณะครอบครัว หมายถึง ลักษณะของครอบครัวซึ่งแบ่งตามประเภทดังนี้

ครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวขนาดเล็กที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และลูก

ครอบครัวขยาย คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ บิดา มารดา บุตร และบุคคลอื่นที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ญาติพี่น้อง อาจจะมีอาศัยอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน หรือเขตบ้านเดียวกัน

สถานภาพครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ของครอบครัวหรือสภาพภายในครอบครัวซึ่งแบ่งออกเป็น มีทั้งบิดามารดา บิดาและมารดาถึงแก่กรรม ทั้งบิดาและมารดาถึงแก่กรรม บิดามารดาหย่าร้างกันหรือแยกกันอยู่

บุคคลที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน หมายถึง บุคคลหรือผู้ปกครองที่อาศัยอยู่กับนักเรียนในปัจจุบัน

3.5 ประชากรและตัวอย่าง

3.5.1 ประชากร

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งศึกษาอยู่ในโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษาที่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของโรงเรียน จำนวน 109,332 คน

3.5.2 การสุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่าง ใช้แผนการสุ่มแบบ Stratified Two Stage Cluster Sampling โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ 1 โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ที่มีคุณสมบัติตามขอบเขตการศึกษา มีทั้งหมด 116 โรงเรียน ใช้แผนการสุ่มอย่างง่ายแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งโรงเรียนออกเป็น 3 ชั้นภูมิ คือ โรงเรียนสหศึกษาจำนวน 96 โรงเรียน โรงเรียนชายล้วนจำนวน 10 โรงเรียน และโรงเรียนหญิงล้วนจำนวน 10 โรงเรียน ในแต่ละชั้นภูมิมีโรงเรียนเป็นหน่วยสุ่มตัวอย่าง จากนั้นทำการสุ่มโรงเรียนในแต่ละชั้นภูมิด้วยการสุ่มอย่างง่าย โดยสุ่ม โรงเรียนสหศึกษาจำนวน 1

โรงเรียนได้แก่ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ โรงเรียนชาวล้านจำนวน 1 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเทพศิรินทร์ และโรงเรียนหญิงล้วนจำนวน 1 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสาขาน้ำผึ้ง ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัฒนาดี

ขั้นที่ 2 เมื่อได้โรงเรียนตัวอย่างจากขั้นที่ 1 ใช้การสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) สุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งแบ่งกลุ่มเป็นห้องเรียน ในแต่ละโรงเรียนตัวอย่างสุ่มโรงเรียนละ 6 ห้องเรียน โดย 6 ห้องเรียน แบ่งเป็น นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 2 ห้องเรียน นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 2 ห้องเรียน และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2 ห้องเรียน และทำการเก็บข้อมูลจากนักเรียนทุกคนในห้องเรียนที่ตกเป็นตัวอย่าง ซึ่งขนาดตัวอย่างปรากฏดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ขนาดตัวอย่างจำแนกตามโรงเรียน

โรงเรียน	จำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ	190
โรงเรียนเทพศิรินทร์	228
โรงเรียนสาขาน้ำผึ้ง	276
รวม	694

ตารางที่ 3.2 จำนวนแบบสอบถามที่ครบถ้วนสมบูรณ์ และแบบสอบถามที่ตอบไม่ครบถ้วนหรือสูญหายจำแนกตามโรงเรียน

โรงเรียน	จำนวนแบบสอบถามที่ครบถ้วนสมบูรณ์	แบบสอบถามที่ตอบไม่ครบถ้วนหรือหาย
โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ	177	13
โรงเรียนเทพศิรินทร์	224	4
โรงเรียนสาขาน้ำผึ้ง	274	2
รวม	675	19

จากขนาดตัวอย่างและวิธีการสุ่มที่กล่าวมา การวิจัยครั้งนี้จึงรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างจำนวน 694 ชุด แต่แบบสอบถามที่เก็บมาได้มีความครบถ้วนสมบูรณ์เพียง 675 ชุด โดยเป็นแบบสอบถามซึ่งได้จากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ โรงเรียนเทพศิรินทร์ และโรงเรียนสาขาน้ำผึ้ง เป็นจำนวน 177 224 และ 274 ชุด ตามลำดับ ซึ่งทำให้เกิดค่าคลาดเคลื่อนเพียง 3.984 %

โดยคำนวณจากสูตร

$$n = \frac{n_0}{1 + \frac{n_0}{N}}$$

ให้ N แทนขนาดประชากร และ

$$n_0 = \frac{P(1-P)Z^2}{e^2}$$

เมื่อ	n	คือ	ขนาดตัวอย่าง
	P	คือ	สัดส่วนของประชากรที่มีพฤติกรรมเหมาะสม งานวิจัยนี้ให้เท่ากับ 50 % หรือ 0.50
	Z	คือ	ระดับความเชื่อมั่นหรือระดับนัยสำคัญทางสถิติ ใช้ระดับนัยสำคัญ 95%
	e	คือ	ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้

3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.6.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งประกอบด้วย 6 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เป็นแบบสอบถาม มี 7 ข้อ คือ เพศ ประเภทโรงเรียน ระดับการศึกษา ระดับผลการเรียน ขนาดครอบครัว สถานภาพครอบครัว และ บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว เป็นแบบประเมินค่าของลิเคอร์ท (Likert's Scale) มีทั้งหมด 10 ข้อ

ส่วนที่ 3 พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน เป็นแบบประเมินค่าของลิเคอร์ท (Likert's Scale) มีทั้งหมด 8 ข้อ

ส่วนที่ 4 ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมเป็นแบบทดสอบ มีทั้งหมด 20 ข้อ

ส่วนที่ 5 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเป็นแบบประเมินค่าของลิเคอร์ท (Likert's Scale) มีทั้งหมด 20 ข้อ

ส่วนที่ 6 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมเป็นแบบประเมินค่าของลิเคอร์ท (Likert's Scale) มีทั้งหมด 20 ข้อ

3.6.2 หลักเกณฑ์ในการให้คะแนนของแบบประเมินค่าของลิเคอร์ท์

หลักเกณฑ์การให้คะแนนของแบบประเมินค่าของลิเคอร์ท์ (Likert's Scale) มีรายละเอียด ดังนี้

แบบสอบถามส่วนที่ 2 พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว มีทั้งหมด 10 ข้อ โดยมีหลักการให้คะแนนดังนี้

เป็นประจำ	ให้ 3 คะแนน
นานๆครั้ง	ให้ 2 คะแนน
ไม่ปฏิบัติ	ให้ 1 คะแนน

ดังนั้น พื้นฐานพระพุทธรูปศาสนาในครอบครัวมีคะแนนรวมอยู่ระหว่าง 10-30 คะแนน

แบบสอบถามส่วนที่ 3 พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน มีทั้งหมด 8 ข้อ โดยมีหลักการให้คะแนนดังนี้

เป็นประจำ	ให้ 3 คะแนน
นานๆครั้ง	ให้ 2 คะแนน
ไม่ปฏิบัติ	ให้ 1 คะแนน

ดังนั้น พื้นฐานพระพุทธรูปศาสนาในโรงเรียนมีคะแนนรวมอยู่ระหว่าง 9-24 คะแนน

แบบสอบถามส่วนที่ 5 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม มีทั้งหมด 20 ข้อ โดยมีหลักการให้คะแนนดังนี้

ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่มีความหมายเชิงบวก จะให้คะแนน ดังนี้

เชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	ให้ 5 คะแนน
เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย	ให้ 4 คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้ 3 คะแนน
ไม่เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย	ให้ 2 คะแนน
ไม่เชื่ออย่างเด็ดขาด	ให้ 1 คะแนน

ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่มีความหมายเชิงลบ จะให้คะแนนกลับกัน ดังนี้

เชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	ให้ 1 คะแนน
เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย	ให้ 2 คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้ 3 คะแนน
ไม่เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย	ให้ 4 คะแนน
ไม่เชื่ออย่างเด็ดขาด	ให้ 5 คะแนน

ดังนั้น ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมีคะแนนรวมอยู่ระหว่าง 20-100 คะแนน

แบบสอบถามส่วนที่ 6 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม มีทั้งหมด 20 ข้อ โดยมีหลักการให้คะแนนดังนี้

พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมที่มีความหมายเชิงบวก จะให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้ 6 คะแนน
มาก	ให้ 5 คะแนน
ปานกลาง	ให้ 4 คะแนน
น้อย	ให้ 3 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้ 2 คะแนน
ไม่ปฏิบัติ	ให้ 1 คะแนน

พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมที่มีความหมายเชิงลบ จะให้คะแนนกลับกัน ดังนี้

มากที่สุด	ให้ 1 คะแนน
มาก	ให้ 2 คะแนน
ปานกลาง	ให้ 3 คะแนน
น้อย	ให้ 4 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้ 5 คะแนน
ไม่ปฏิบัติ	ให้ 6 คะแนน

ดังนั้น พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมมีคะแนนรวมอยู่ระหว่าง 20-120 คะแนน

3.7 การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ นำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก เพื่อทดสอบคุณภาพของเครื่องมือแต่ละข้อและทั้งฉบับ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปแก้ไข ปัญหาตอนเก็บข้อมูลจริง ในการศึกษาครั้งนี้ได้สุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนราชันนทาจารย์ สามเสนวิทยาลัย 2 จำนวน 100 คน หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลกลับมาวิเคราะห์เพื่อทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ซึ่งได้ผลการทดสอบดังนี้

3.7.1 ผลการทดสอบคุณภาพของแบบทดสอบ

ในการศึกษาครั้งนี้แบบทดสอบได้แก่ ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งได้ผลการทดสอบ ดังนี้

3.7.1.1 ค่าความยากง่าย แบบทดสอบในส่วนนี้ไม่ได้ทดสอบความยากง่าย เนื่องจากแบบทดสอบส่วนนี้สร้างขึ้นเพื่อวัดว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมที่

เหมาะสมกับความรู้ที่พุทธศาสนิกชนควรจะรู้หรือไม่ เพียงใด ข้อคำถามจะยากหรือง่ายขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่ต้องการเป็นสำคัญ ดังนั้นจะไม่ใช่ค่าความยากง่ายเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อคำถาม

3.7.1.2 อำนาจจำแนก จากการใช้วิธีของ Brennan ทดสอบอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ โดยกำหนดเกณฑ์ว่า ถ้าได้คะแนนมากกว่าร้อยละ 75 (20 คะแนนจากคะแนนเต็ม 26) แสดงว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมที่เหมาะสมกับความรู้ที่พุทธศาสนิกชนควรจะรู้อยู่ในระดับสูง ได้ผลดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อของแบบทดสอบเรื่องความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก
1	0.0263	14	0.2301
2	0.0833	15	0.2917
3	0.2455	16	0.1468
4	0.2609	17	-0.0038
5	0.2673	18	0.2917
6	0.0679	19	0.0263
7	0.0833	20	0.1686
8	0.2192	21	0.0244
9	0.2564	22	0.0051
10	0.4269	23	-0.0263
11	0.3769	24	-0.0269
12	0.0833	25	0.2038
13	0.3968	26	0.0679

เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ว่า ข้อใดมีค่าอำนาจจำแนกน้อยกว่า 0.1 แสดงว่าเป็นข้อที่ไม่มีประสิทธิภาพในการวัด จึงไม่นำมาใช้ ข้อใดที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.1 ขึ้นไป แสดงว่าเป็นข้อที่มีอำนาจจำแนกใช้ได้ พบว่ามีข้อคำถามซึ่งค่าอำนาจจำแนกน้อยกว่า 0.1 จำนวน 12 ข้อ ได้แก่ ข้อ 1 2 6 7 12 17 19 21 22 23 24 และ 26 จึงตัดทิ้งไป แต่เนื่องจากมีข้อคำถามบางข้อที่ตัดทิ้งไปแล้ว ทำให้ความสมบูรณ์ของเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมขาดหายไป จึงปรับแต่งเนื้อหาในข้อ 2 6 12 19 21 และ 26 ใหม่ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีข้อคำถามที่ใช้ได้ทั้งหมด 20 ข้อ

3.7.1.3 ความเชื่อมั่น จากการใช้วิธีของ Lovett คำนวณค่าระดับความเชื่อมั่น พบว่า ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบมีค่าเท่ากับ 0.732 ซึ่งหมายความว่า ถ้านำแบบทดสอบฉบับนี้ไป ทดสอบกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซ้ำหลายๆครั้ง จะได้ผลเหมือนเดิมคิดเป็นร้อยละ 73.20

3.7.2 ผลการทดสอบคุณภาพของแบบประเมินค่า

ในการศึกษาครั้งนี้แบบประเมินค่าได้แก่ พื้นฐานพุทธศาสนาใน พื้นฐานพุทธศาสนาใน โรงเรียน ความเชื่อเรื่องกฎแห่ง พุทธกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งมีผลการทดสอบ ดังนี้

3.7.2.1 พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว

- 1) ความเป็นปรนัย เป็นการตรวจสอบความชัดเจนของคำชี้แจงในการตอบ ภาษาที่ใช้เขียนคำถาม และคำตอบ รวมทั้งความถูกต้องสมบูรณ์ของคำตอบที่มีให้เลือก
- 2) ความยากง่ายของภาษา เป็นการตรวจสอบความยากง่ายของภาษาที่ใช้ ว่าใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เหมาะสมกับผู้ตอบ อ่านได้ความชัดเจน
- 3) อำนาจจำแนก จากการใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ค่านำจำแนก อำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่า ได้ผลดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 ค่านำจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่าเรื่องพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว

ข้อที่	ค่านำจำแนก	ข้อที่	ค่านำจำแนก
1	0.4480	7	0.6850
2	0.6360	8	0.6870
3	0.5490	9	0.6020
4	0.6410	10	0.5860
5	0.6780	11	0.5160
6	0.5750		

เนื่องจากใช้ขนาดตัวอย่างมากกว่า 50 คน จึงใช้ค่าสหสัมพันธ์ที่มีค่ามากกว่า 0.35 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าข้อคำถามนั้นมีค่านำจำแนกที่เหมาะสม ซึ่งพบว่าไม่มีข้อคำถามข้อไหนที่มีค่าสหสัมพันธ์น้อยกว่า 0.35 แต่ผู้วิจัยต้องการข้อคำถามเพียง 10 ข้อ จึงตัดข้อคำถามข้อ 3 ที่มีค่านำจำแนกน้อยที่สุดที่ไม่ทำให้เนื้อหาไม่สมบูรณ์ออก ทำให้มีข้อคำถามทั้งหมด 10 ข้อ

4) ความเชื่อมั่น เมื่อใช้วิธีการคำนวณด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแอลฟา พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินมีค่าเท่ากับ 0.8180 ซึ่งหมายความว่า ถ้านำแบบประเมินไปทดสอบกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซ้ำหลายๆครั้ง จะได้ผลเหมือนเดิมร้อยละ 81.80

3.7.2.2 พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน

- 1) ความเป็นปรนัย เป็นการตรวจสอบความชัดเจนของคำชี้แจงในการตอบภาษาที่ใช้เขียนคำถาม และคำตอบ รวมทั้งความถูกต้องสมบูรณ์ของคำตอบที่มีให้เลือก
- 2) ความยากง่ายของภาษา เป็นการตรวจสอบความยากง่ายของภาษาที่ใช้ว่าใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เหมาะสมกับผู้ตอบ อ่านได้ความชัดเจน
- 3) อำนาจจำแนก จากการใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์คำนวณค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่า ได้ผลดังตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่าเรื่องพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก
1	0.4080	5	0.6770
2	0.6570	6	0.6230
3	0.6490	7	0.2590
4	0.5730	8	0.5570

เนื่องจากใช้ขนาดตัวอย่างมากกว่า 50 คน จึงใช้ค่าสหสัมพันธ์ที่มีค่ามากกว่า 0.35 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าข้อคำถามนั้นมีค่าอำนาจจำแนกที่เหมาะสม ซึ่งพบว่าข้อคำถามข้อที่ 7 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์น้อยกว่า 0.35 จึงตัดทิ้งไป แต่เนื่องจากคำถามข้อที่ 7 ถ้าตัดทิ้งไปจะทำให้เนื้อหาไม่สมบูรณ์จึงปรับแต่งเนื้อหาใน ข้อ 7 ใหม่ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีข้อคำถามทั้งหมด 8 ข้อ

4) ความเชื่อมั่น เมื่อใช้วิธีการคำนวณด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแอลฟา พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินมีค่าเท่ากับ 0.6870 ซึ่งหมายความว่า ถ้านำแบบประเมินไปทดสอบกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซ้ำหลายๆครั้ง จะได้ผลเหมือนเดิมร้อยละ 68.70

3.7.2.3 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

- 1) ความเป็นปรนัย เป็นการตรวจสอบความชัดเจนของคำชี้แจงในการตอบภาษาที่ใช้เขียนคำถาม และคำตอบ รวมทั้งความถูกต้องสมบูรณ์ของคำตอบที่มีให้เลือก
- 2) ความยากง่ายของภาษา เป็นการตรวจสอบความยากง่ายของภาษาที่ใช้ว่าใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เหมาะสมกับผู้ตอบ อ่านได้ความชัดเจน
- 3) อำนาจจำแนก จากการใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์คำนวณค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่า ได้ผลดังตารางที่ 3.6

ตารางที่ 3.6 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่าเรื่องความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก
1	0.3380	13	0.6120
2	0.3480	14	0.6260
3	0.4600	15	0.6300
4	0.3820	16	0.4040
5	0.2860	17	0.6800
6	0.4820	18	0.5340
7	0.3920	19	0.4020
8	0.1760	20	0.4780
9	0.3920	21	0.5940
10	0.4880	22	0.5930
11	0.3200	23	0.5280
12	0.5600	24	0.4700

เนื่องจากใช้ขนาดตัวอย่างมากกว่า 50 คน จึงใช้ค่าสหสัมพันธ์ที่มีค่ามากกว่า 0.35 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าข้อคำถามนั้นมีค่าอำนาจจำแนกที่เหมาะสม ซึ่งพบว่าข้อคำถามจำนวน 6 ข้อ ได้แก่ ข้อ 1 2 3 5 8 และ 11 ที่มีค่าสหสัมพันธ์น้อยกว่า 0.35 จึงตัดทิ้งไป แต่เนื่องจากคำถามข้อที่ 2 ถ้าตัดทิ้งไปจะทำให้เนื้อหาไม่สมบูรณ์จึงจึงปรับแต่งเนื้อหาในข้อ 2 ใหม่ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีข้อคำถามทั้งหมด 20 ข้อ

4) ความเชื่อมั่น เมื่อใช้วิธีการคำนวณด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแอลฟา พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินมีค่าเท่ากับ 0.8410 ซึ่งหมายความว่า ถ้านำแบบประเมินไปทดสอบกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซ้ำหลายๆครั้ง จะได้ผลเหมือนเดิมร้อยละ 84.10

3.7.2.4 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

- 1) ความเป็นปรนัย เป็นการตรวจสอบความชัดเจนของคำชี้แจงในการตอบภาษาที่ใช้เขียนคำถาม และคำตอบ รวมทั้งความถูกต้องสมบูรณ์ของคำตอบที่มีให้เลือก
- 2) ความยากง่ายของภาษา เป็นการตรวจสอบความยากง่ายของภาษาที่ใช้ว่าใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เหมาะสมกับผู้ตอบ อ่านได้ความชัดเจน
- 3) อำนาจจำแนก จากการใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์คำนวณค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่า ได้ผลดังตารางที่ 3.7

ตารางที่ 3.7 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบประเมินค่าเรื่องพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก
1	0.3050	14	0.4780
2	0.4080	15	0.5920
3	0.3280	16	0.4930
4	0.5740	17	0.4030
5	0.5650	18	0.4220
6	0.3350	19	0.4580
7	0.2450	20	0.4180
8	0.2660	21	0.2570
9	0.5090	22	0.6260
10	0.2840	23	0.6360
11	0.5220	24	0.3360
12	0.5630	25	0.4510
13	0.5290	26	0.3460

เนื่องจากใช้ขนาดตัวอย่างมากกว่า 50 คน จึงใช้ค่าสหสัมพันธ์ที่มีค่ามากกว่า 0.35 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าข้อคำถามนั้นมีค่าอำนาจจำแนกที่เหมาะสม ซึ่งพบว่าข้อคำถามจำนวน 9 ข้อ ได้แก่ ข้อ 1 3 6 7 8 10 21 24 และ 26 ที่มีค่าสหสัมพันธ์น้อยกว่า 0.35 จึงตัดทิ้งไป แต่เนื่องจากข้อคำถามบางข้อ ถ้าตัดทิ้งไปจะทำให้เนื้อหาไม่สมบูรณ์จึงไม่ตัดคำถามจึงปรับแต่งเนื้อหาในข้อ 1 7 10 และ 26 ใหม่ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีข้อคำถามทั้งหมด 21 ข้อ และเนื่องจากผู้วิจัยต้องการข้อคำถามเพียง 20 ข้อ จึงพิจารณาข้อคำถามที่มีประเด็นคล้ายกันมากที่สุด ออก จำนวน 1 ข้อ จึงตัดคำถามข้อที่ 14 ทิ้ง ทำให้มีข้อคำถามทั้งหมด 20 ข้อ

4) ความเชื่อมั่น เมื่อใช้วิธีการคำนวณด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแอลฟา พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินมีค่าเท่ากับ 0.8120 ซึ่งหมายความว่า ถ้านำแบบประเมินไปทดสอบกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซ้ำหลายๆครั้ง จะได้ผลเหมือนเดิมร้อยละ 81.20

3.7.3 ผลการทดสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

การทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถาม อาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาเป็นสำคัญ โดยมีพระอาจารย์ จำนวน 2 รูปเป็นผู้ทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ได้แก่

1. พระประสิทธิ์สุตคุณ (ฉลอง) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการเจ้าคณะภาค 4 วัดสุทัศน์เทพวราราม
2. พระมหาสิทธิชัย อติธมฺโม เจ้าคณะภาค 7 วัดสุทัศน์เทพวราราม

3.8 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลแบบ Group-Administered Surveys โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมเองส่วนหนึ่ง และอาจารย์ที่รับผิดชอบในแต่ละโรงเรียนเป็นผู้เก็บรวบรวมอีกส่วนหนึ่ง รวมทั้งผู้วิจัยได้แจกหนังสือธรรมะให้กับหน่วยตัวอย่างทุกคน เมื่อหน่วยตัวอย่างส่งแบบสอบถามคืน โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง เดือนธันวาคม 2552 - มกราคม 2553 และคัดเลือกแบบสอบถามที่ครบถ้วนสมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

3.9 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ผู้วิจัยประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS for Windows Version 16.0 และโปรแกรม LISREL Version 8.54 โดยใช้สถิติต่างๆดังนี้

3.9.1 การทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้ทดสอบสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแอลฟา (Cronbach's Alpha)

3.9.2 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยใช้ตารางความถี่ (Frequency Table) และร้อยละ (Percentage) ในการอธิบายข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

3.9.3 สถิติเชิงอนุมาน (Inference Statistic) โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.9.3.1 การทดสอบโมเดลโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) ใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบ การวิเคราะห์อิทธิพล และประมาณพารามิเตอร์ในการวิเคราะห์ถดถอย

3.9.3.2 การทดสอบของที (t-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเรื่อง ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม เมื่อจำแนกตามข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

3.9.3.3 การทดสอบความแปรปรวน (ANOVA) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเรื่อง ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม เมื่อจำแนกตามข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

3.10 เกณฑ์ของแบบสอบถาม

3.10.1 เกณฑ์ของแบบสอบถามส่วนที่ 2 พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว

แบบสอบถามในส่วนที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว โดยใช้แบบประเมินค่าของลิเคอร์ต์ จำนวน 10 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นการเปรียบเทียบกัน จำนวน 3 คำตอบ คือ เป็นประจำ นานๆครั้ง และไม่ปฏิบัติ คะแนนรวมของแบบประเมินค่าจะแสดงถึงพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว โดยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อแสดงระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแต่ละคนที่ทำแบบสอบถามได้ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	ระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว
10.00 – 16.66 หมายถึง	พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ
16.67 – 23.33 หมายถึง	พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง
23.34 – 30.00 หมายถึง	พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวอยู่ในระดับสูง

3.10.2 เกณฑ์ของแบบสอบถามส่วนที่ 3 พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน

แบบสอบถามในส่วนที่ 3 เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยใช้แบบประเมินค่าของลิเคอร์ท จำนวน 8 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นการเปรียบเทียบกัน จำนวน 3 คำตอบ คือ เป็นประจำ นานๆครั้ง และไม่ปฏิบัติ คะแนนรวมของแบบประเมินค่าจะแสดงถึงพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อแสดงระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแต่ละคนที่ทำแบบสอบถามได้ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	ระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน
8.00 – 13.33 หมายถึง	พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียนอยู่ในระดับต่ำ
13.34 – 18.66 หมายถึง	พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง
18.67 – 24.00 หมายถึง	พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียนอยู่ในระดับสูง

3.10.3 เกณฑ์ของแบบสอบถามส่วนที่ 4 ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม

แบบสอบถามในส่วนที่ 4 เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม โดยใช้แบบทดสอบคอร์ท จำนวน 20 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นการเปรียบเทียบกัน ข้อที่ตอบถูกจะให้ 1 คะแนน ข้อที่ตอบผิดจะให้ 0 คะแนน โดยมีคะแนนเต็ม 20 คะแนน คะแนนรวมของแบบทดสอบจะแสดงถึงความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม โดยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อแสดงความรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแต่ละคนที่ทำแบบสอบถามได้ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	ระดับความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม
0.00 – 6.66 หมายถึง	ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับต่ำ
6.67 – 13.33 หมายถึง	ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับปานกลาง
13.33 – 20.00 หมายถึง	ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับสูง

3.10.4 เกณฑ์ของแบบสอบถามส่วนที่ 5 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

แบบสอบถามในส่วนที่ 5 เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม โดยใช้แบบประเมินค่าของลิเคอร์ท จำนวน 20 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นการเปรียบเทียบกัน จำนวน 5

คำตอบ คือ เชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย ไม่แน่ใจ ไม่เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย และไม่เชื่ออย่างเด็ดขาด คะแนนรวมของแบบประเมินค่าจะแสดงถึงความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม โดยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อแสดงระดับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแต่ละคนที่ทำแบบสอบถามได้ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	หมายถึง	ระดับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม
20.00 – 36.00	หมายถึง	ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับไม่เชื่ออย่างเด็ดขาด
36.01 – 52.00	หมายถึง	ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับไม่เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย
52.01 – 68.00	หมายถึง	ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ
68.01 – 84.00	หมายถึง	ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับเชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย
84.01 – 100.00	หมายถึง	ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย

3.10.5 เกณฑ์ของแบบสอบถามส่วนที่ 6 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

แบบสอบถามในส่วนที่ 6 เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม โดยใช้แบบประเมินค่าของลิเคอร์ท จำนวน 20 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นการเปรียบเทียบกัน จำนวน 6 คำตอบ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่ปฏิบัติ คะแนนรวมของแบบประเมินค่าจะแสดงถึงพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม โดยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อแสดงระดับพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแต่ละคนที่ทำแบบสอบถามได้ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	หมายถึง	ระดับพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม
20.00 – 53.33	หมายถึง	พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมเหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาในระดับน้อยหรือไม่เหมาะสม
53.34 – 86.66	หมายถึง	พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมเหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาในระดับปานกลาง
86.67 – 120.00	หมายถึง	พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมเหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาในระดับมาก

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง “ความรู้ ความเชื่อและพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

4.2 ผลการศึกษาระดับ พื้นฐานด้านพระพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร

4.3 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลของต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร

4.1 ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

ในการศึกษาเรื่อง “ความรู้ ความเชื่อและพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร” ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามเป็นจำนวน 675 ชุด พบว่าข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	310	45.90
หญิง	365	54.10
รวม	675	100.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทโรงเรียน		
สหศึกษา	175	25.90
ชายล้วน	224	33.20
หญิงล้วน	276	40.90
รวม	675	100.00
ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษาปีที่ 4	246	36.40
มัธยมศึกษาปีที่ 5	228	33.80
มัธยมศึกษาปีที่ 6	201	29.80
รวม	675	100.00
ระดับผลการเรียน		
ไม่เกิน 2.00	26	3.85
ระหว่าง 2.01 ถึง 2.50	40	5.92
ระหว่าง 2.51 ถึง 3.00	136	20.15
ระหว่าง 3.01 ถึง 3.50	218	32.30
มากกว่า 3.51	255	37.78
รวม	675	100.00
ลักษณะครอบครัว		
ครอบครัวเดี่ยว	474	70.20
ครอบครัวขยาย	201	29.80
รวม	675	100.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพครอบครัว		
มีทั้งบิดามารดา	586	86.80
บิดา หรือ/และ มารดา	29	4.30
ถึงแก่กรรม		
บิดามารดาหย่าร้าง/แยกกันอยู่	60	8.90
รวม	675	100.00
บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน		
บิดาและมารดา	534	79.10
บิดา	23	3.40
มารดา	71	10.50
ญาติผู้ใหญ่	41	6.10
พี่น้อง	3	0.40
อยู่คนเดียว	3	0.40
รวม	675	100.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า

นักเรียนมัธยมปลายในกรุงเทพมหานครเป็นเพศชาย (ร้อยละ 45.90) และเพศหญิง (ร้อยละ 54.10) ศึกษาอยู่ในโรงเรียนประเภทสหศึกษา (ร้อยละ 25.90) ชายล้วน (ร้อยละ 33.20) และหญิงล้วน (ร้อยละ 40.90) ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ร้อยละ 36.40) มัธยมศึกษาปีที่ 5 (ร้อยละ 33.80) และ มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ร้อยละ 29.80)

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่มีระดับผลการเรียนเฉลี่ยมากกว่า 3.51 (ร้อยละ 37.78) มีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 70.20) สถานภาพครอบครัวมีทั้งบิดาและมารดา (ร้อยละ 86.80) บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบันคือ บิดาและมารดา (ร้อยละ 79.10)

เมื่อนำข้อมูลความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมาจำแนกตามข้อมูลทั่วไป ได้ผลดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร
จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

ตัวแปร	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	F-test
เพศ					65.448*
ชาย	7.000	20.000	16.600	2.347	
หญิง	9.000	20.000	17.880	1.624	
ประเภทโรงเรียน					31.721*
สหศึกษา	9.000	20.000	16.940	2.153	
ชายล้วน	7.000	20.000	16.680	2.432	
หญิงล้วน	9.000	20.000	18.020	1.424	
ระดับการศึกษา					0.717
มัธยมศึกษาปีที่ 4	7.000	20.000	17.190	2.097	
มัธยมศึกษาปีที่ 5	8.000	20.000	17.420	1.968	
มัธยมศึกษาปีที่ 6	8.000	20.000	17.290	2.206	
ระดับผลการเรียน					26.246*
ไม่เกิน 2.00	8.000	19.000	14.460	2.818	
ระหว่าง 2.01 ถึง 2.50	8.000	19.000	15.930	2.674	
ระหว่าง 2.51 ถึง 3.00	8.000	19.000	16.820	1.925	
ระหว่าง 3.01 ถึง 3.50	9.000	20.000	17.610	1.682	
มากกว่า 3.51	7.000	20.000	17.780	1.931	
ลักษณะครอบครัว					0.001
ครอบครัวเดี่ยว	8.000	20.000	17.290	2.097	
ครอบครัวขยาย	7.000	20.000	17.300	2.069	
สถานภาพครอบครัว					1.643
มีทั้งบิดามารดา	7.000	20.000	17.240	2.153	
บิดา หรือ/ และ มารดา ถึงแก่กรรม	12.000	20.000	17.760	1.327	
บิดามารดาหย่าร้าง/แยกกันอยู่	12.000	20.000	17.620	1.648	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	F-test
บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน					1.633
บิดาและมารดา	8.000	20.000	17.310	2.029	
บิดา	8.000	19.000	16.740	2.416	
มารดา	11.000	20.000	17.660	1.772	
ญาติผู้ใหญ่	7.000	20.000	16.680	2.936	
พี่น้อง	16.000	19.000	17.330	1.528	
อยู่คนเดียว	16.000	20.000	18.330	2.082	

หมายเหตุ * p-value < 0.05

จากตารางที่ 4.2 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร มีค่าเฉลี่ยของความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อจำแนกตาม ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว สถานภาพครอบครัว และบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน แต่เมื่อจำแนกตาม เพศ ประเภทโรงเรียน ระดับผลการเรียนพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร มีค่าเฉลี่ยของความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อนำข้อมูลระดับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมาจำแนกตามข้อมูลทั่วไป ได้ผลดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร
จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

ตัวแปร	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	F-test
เพศ					92.775*
ชาย	40.000	100.000	75.710	10.968	
หญิง	55.000	100.000	83.050	8.407	
ประเภทโรงเรียน					29.507*
สหศึกษา	40.000	100.000	77.610	12.136	
ชายล้วน	46.000	100.000	76.970	10.318	
หญิงล้วน	55.000	100.000	83.200	7.805	
ระดับการศึกษา					0.481
มัธยมศึกษาปีที่ 4	40.000	100.000	79.170	10.121	
มัธยมศึกษาปีที่ 5	46.000	100.000	80.040	10.057	
มัธยมศึกษาปีที่ 6	52.000	100.000	79.910	10.902	
ระดับผลการเรียน					23.388*
ไม่เกิน 2.00	52.000	91.000	65.810	9.972	
ระหว่าง 2.01 ถึง 2.50	52.000	96.000	74.450	10.612	
ระหว่าง 2.51 ถึง 3.00	55.000	98.000	77.140	9.661	
ระหว่าง 3.01 ถึง 3.50	46.000	100.000	81.220	9.667	
มากกว่า 3.51	40.000	100.000	81.950	10.330	
ลักษณะครอบครัว					0.001
ครอบครัวเดี่ยว	40.000	100.000	79.69	10.547	
ครอบครัวขยาย	55.000	100.000	79.67	9.826	
สถานภาพครอบครัว					0.655
มีทั้งบิดามารดา	40.000	100.000	79.530	10.467	
บิดา หรือ/ และมารดา ถึงแก่กรรม	64.000	97.000	79.720	9.035	
บิดามารดาหย่าร้าง/แยกกันอยู่	56.000	96.000	81.130	9.573	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	F-test
บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน					1.383
บิดาและมารดา	46.000	100.000	79.710	10.266	
บิดา	58.000	96.000	81.220	9.293	
มารดา	55.000	97.000	79.850	9.687	
ญาติผู้ใหญ่	40.000	100.000	78.950	12.446	
พี่น้อง	57.000	77.000	65.330	10.408	
อยู่คนเดียว	74.000	89.000	83.330	8.145	

หมายเหตุ * p-value < 0.05

จากตารางที่ 4.3 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีค่าเฉลี่ยความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อจำแนกตาม ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว สถานภาพครอบครัว และบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน แต่เมื่อจำแนกตาม เพศ ประเภทโรงเรียน และระดับผลการเรียน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีค่าเฉลี่ยความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อนำข้อมูลระดับพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมาจำแนกตามข้อมูลทั่วไป ได้ผลดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร
จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

ตัวแปร	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	F-test
เพศ					92.006*
ชาย	47.000	114.000	84.150	11.501	
หญิง	53.000	118.000	92.470	10.892	
ประเภทโรงเรียน					33.373*
สหศึกษา	47.000	111.000	86.700	13.136	
ชายล้วน	58.000	114.000	84.970	11.177	
หญิงล้วน	65.000	118.000	92.880	10.292	
ระดับการศึกษา					1.363
มัธยมศึกษาปีที่ 4	58.000	111.000	88.47	10.470	
มัธยมศึกษาปีที่ 5	61.000	118.000	87.88	11.974	
มัธยมศึกษาปีที่ 6	47.000	114.000	89.75	13.391	
ระดับผลการเรียน					22.152*
ไม่เกิน 2.00	47.000	110.000	72.380	13.054	
ระหว่าง 2.01 ถึง 2.50	59.000	106.000	82.300	11.574	
ระหว่าง 2.51 ถึง 3.00	60.000	114.000	86.490	10.742	
ระหว่าง 3.01 ถึง 3.50	61.000	117.000	90.340	11.316	
มากกว่า 3.51	61.000	118.000	91.010	11.159	
ลักษณะครอบครัว					0.249
ครอบครัวเดี่ยว	47.000	118.000	88.800	11.994	
ครอบครัวขยาย	58.000	117.000	88.300	11.742	
สถานภาพครอบครัว					0.867
มีทั้งบิดามารดา	47.000	118.000	88.570	11.976	
บิดา หรือ/ และมารดา ถึงแก่กรรม	65.000	108.000	86.930	11.476	
บิดามารดาหย่าร้าง/แยกกันอยู่	58.000	110.000	90.270	11.514	

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	F-test
บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน					1.301
บิดาและมารดา	53.000	118.000	88.790	11.945	
บิดา	58.000	102.000	86.130	10.843	
มารดา	47.000	111.000	89.440	12.467	
ญาติผู้ใหญ่	66.000	107.000	88.070	10.955	
พี่น้อง	66.000	87.000	73.330	11.846	
อยู่คนเดียว	80.000	96.000	87.670	8.021	

หมายเหตุ * p-value < 0.05

จากตารางที่ 4.4 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อจำแนกตาม ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว สถานภาพครอบครัว และบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน แต่เมื่อจำแนกตาม เพศ ประเภทโรงเรียนและระดับผลการเรียน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

4.2 ผลการศึกษาระดับ พื้นฐานด้านพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร

เมื่อพิจารณาข้อมูลค่าเฉลี่ยของ พื้นฐานด้านพระพุทธรูปศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษามีรายละเอียดดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยของพื้นฐานด้านพระพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานด้านพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร

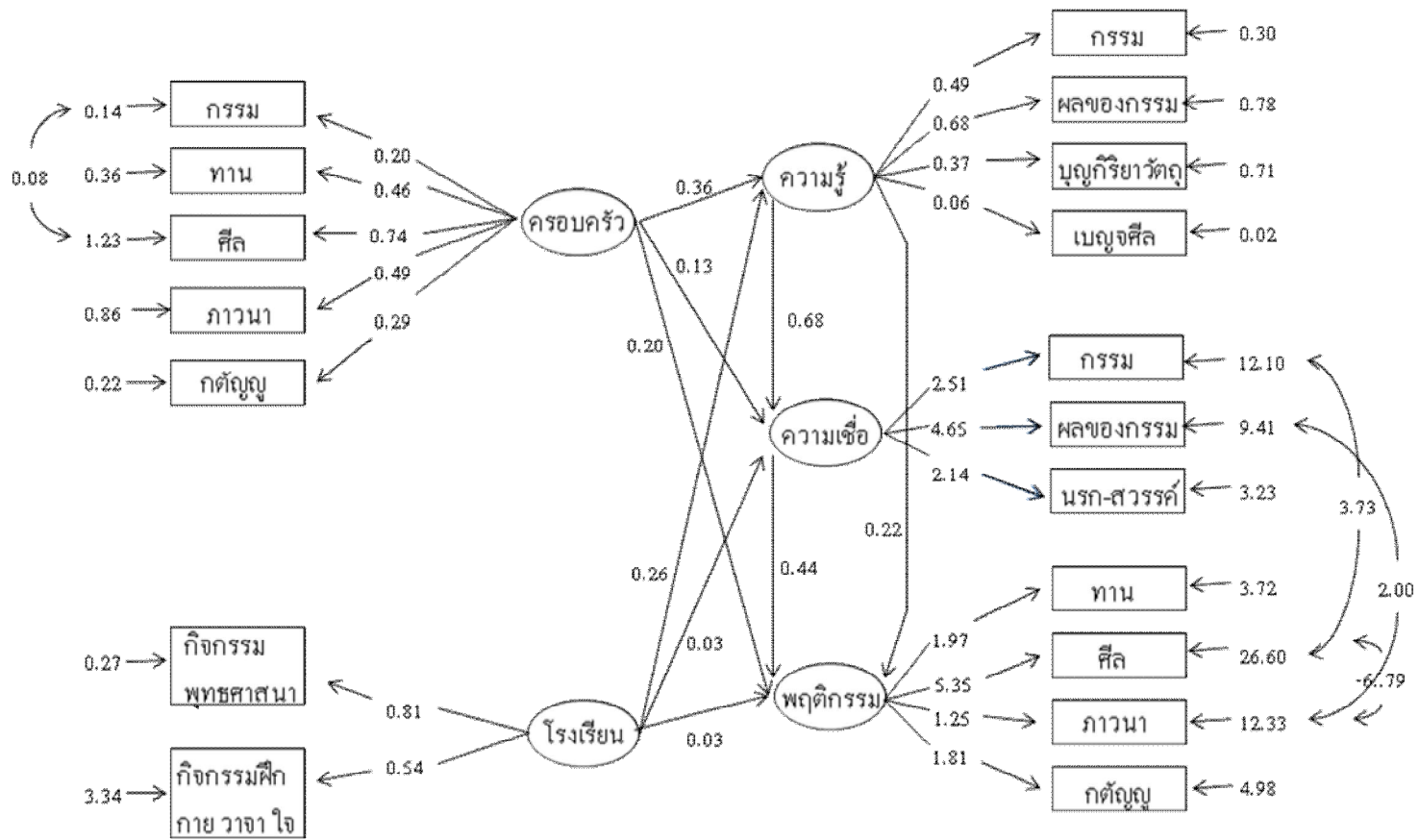
ตัวแปร	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว	15.000	30.000	26.530	2.790	ระดับสูง
พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน	8.000	24.000	20.140	2.337	ระดับสูง
ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม	7.000	20.000	17.290	2.087	ระดับสูง
ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม	40.000	100.000	79.680	10.330	เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย
พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม	47.000	118.000	88.650	11.913	เหมาะสมมาก

จากตารางที่ 4.5 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร มีค่าเฉลี่ยของระดับพื้นฐานพระพุทธศาสนาในครอบครัวอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยของระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียนอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยของความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยของความเชื่อเรื่องกฎแห่งอยู่ในระดับเชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย และมีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมเหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาในระดับมาก

ข้อสังเกต จากผลการศึกษาพบว่าระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน และความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในระดับสูง ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในระดับเชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในระดับเหมาะสมมาก อาจเป็นสาเหตุหนึ่งอาจจะเนื่องมาจาก โรงเรียนที่สุ่มตัวอย่างได้ในการศึกษาเป็น โรงเรียนที่จัดอยู่ในระดับคุณภาพดี มีมาตรฐานการศึกษา และคุณสมบัติเด่นทั้ง 3 โรงเรียน

4.3 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลของต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร

จากสมมติฐานการวิจัยข้อ 1-4 เป็นการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ทั้งอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) และอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) ผลการทดสอบสมมติฐานด้วย โปรแกรม LISREL Version 8.54 โดยใช้เทคนิค Structural Equation Modeling (SEM) ซึ่งมีรายละเอียดภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในรูปแบบโมเดลโครงสร้าง (SEM)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผลการวิเคราะห์โมเดลการวัด (Model Fit Indices of Measurement Model) เพื่อตรวจสอบความกลมกลืน (Fit Model) ระหว่างโมเดลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผลการวิเคราะห์โมเดลการวัด
(Model Fit Indices of Measurement Model)

โมเดล	χ^2	d.f.	p-value	$\chi^2 / d.f.$	RMSEA	GFI
เริ่มต้น	440.80	125	0.000	3.526	0.061	0.930
ปรับโมเดลครั้งที่ 1	411.99	124	0.000	3.323	0.059	0.940
ปรับโมเดลครั้งที่ 2	392.04	123	0.000	3.187	0.057	0.940
ปรับโมเดลครั้งที่ 3	318.65	122	0.000	2.612	0.049	0.950
ปรับโมเดลครั้งที่ 4	301.81	121	0.000	2.494	0.047	0.950

จากตารางที่ 4.6 พบว่าผลการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดล (Fit Model) ของโมเดลเริ่มต้นมีความกลมกลืนระหว่างโมเดลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในระดับดี (RMSEA = 0.061 และ GFI = 0.930) และเมื่อทำการปรับโมเดลจนได้โมเดลสุดท้ายพบว่าความกลมกลืนระหว่างโมเดลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในระดับดีมาก (RMSEA = 0.047 และ GFI = 0.950) ซึ่งมีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัด ความเที่ยงของตัวแปรแฝง ความแปรปรวนของเหลือของตัวแปรที่สกัดได้ด้วยองค์ประกอบ และค่าความเที่ยงตรงของตัวแปร จากโมเดลในขั้นสุดท้าย ซึ่งมีรายละเอียดในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัด ความเที่ยงของตัวแปรแฝง (ρ_c) ความแปรปรวนของเฉลี่ยของตัวแปรที่สกัดได้ด้วยองค์ประกอบ(ρ_v) และค่าความเที่ยงตรงของตัวแปร(R^2) จากโมเดลในขั้นสุดท้าย

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	Factor loading	ρ_c	ρ_v	R^2
พื้นฐานพุทธ			0.652	0.275	
ศาสนาใน	ด้านกรรม	0.200**			0.210
ครอบครัว	ด้านทาน	0.460**			0.370
	ด้านศีล	0.740**			0.310
	ด้านภาวนา	0.490**			0.220
	ด้านกัตถุญกตเวที	0.290**			0.280
พื้นฐานพุทธ			0.513	0.395	
ศาสนาใน	ด้านการจัดกิจกรรม	0.810**			0.710
โรงเรียน	ทางศาสนา				
	ด้านการจัดกิจกรรม	0.540**			0.080
	อบรมสั่งสอนทาง				
	กาย วาจา ใจ				
ความรู้เรื่อง			0.590	0.278	
กฎแห่งกรรม	ด้านกรรม	0.490**			0.450
	ด้านผลของกรรม	0.670**			0.370
	ด้านบุญกิริยาวัตถุ 3	0.370**			0.170
	ด้านเบญจศีลเบญจ	0.060**			0.120
	ธรรม				
ความเชื่อเรื่อง			0.771	0.534	
กฎแห่งกรรม	ด้านกรรม	2.510**			0.330
	ด้านผลของกรรม	4.650**			0.690
	ด้านนรกสวรรค์	2.140**			0.580

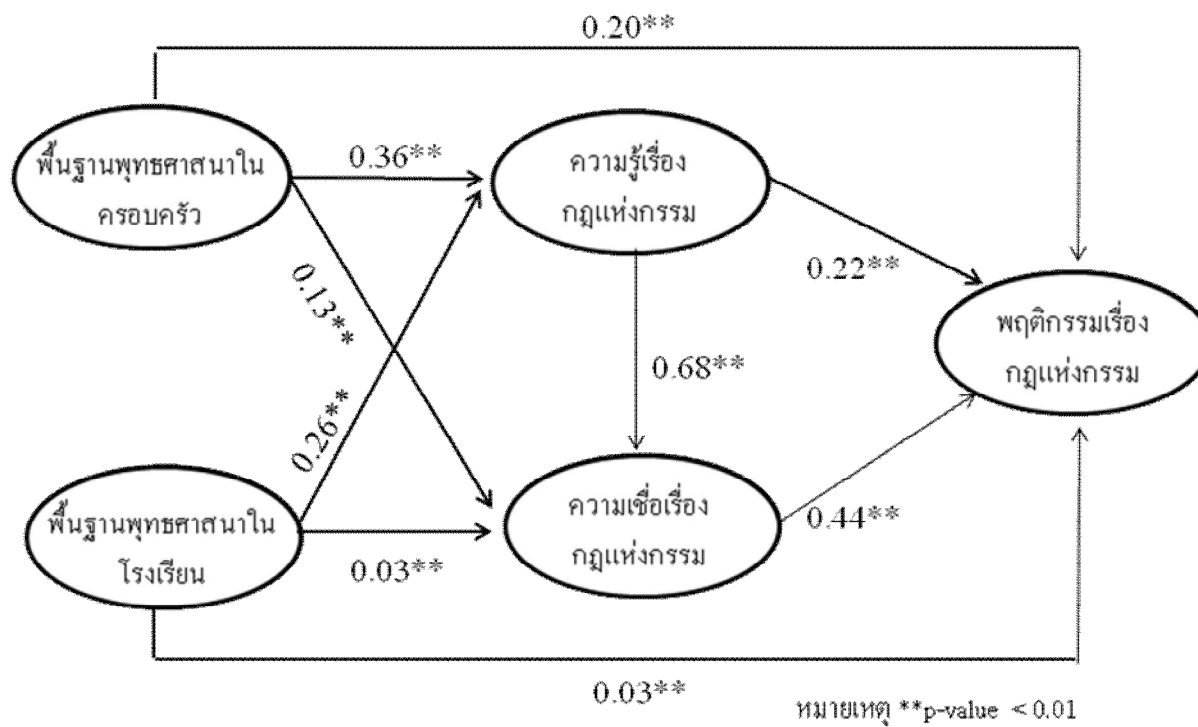
ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	Factor loading	ρ_c	ρ_v	R^2
พฤติกรรมเรื่อง			0.702	0.386	
กฎแห่งกรรม	ด้านทาน	1.970**			0.510
	ด้านศีล	5.350**			0.520
	ด้านภาวนา	1.250**			0.110
	ด้านกตัญญูกตเวที	1.810**			0.400

หมายเหตุ ** p-value < 0.01

จากตารางที่ 4.7 พบว่า องค์ประกอบของตัวแปร พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม มีค่าความเที่ยงตรงค่อนข้างสูง ($\rho_c > 0.50$) แต่องค์ประกอบส่วนใหญ่อธิบายความแปรปรวนของตัวแปรในองค์ประกอบได้ปานกลาง ค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างหรือค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ (Path Coefficient) ของตัวแปรแฝง มีรายละเอียดดังภาพที่ 4.2 และตารางที่ 4.8

ภาพที่ 4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในรูปแบบของการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

ตารางที่ 4.8 ผลการวิเคราะห์ถดถอยในสมการโครงสร้าง

ตัวแปรตาม	R ²	อิทธิพล	ตัวแปรต้น			
			พื้นฐาน พุทธศาสนา ในครอบครัว	พื้นฐาน พุทธศาสนา ในโรงเรียน	ความรู้ เรื่องกฎแห่ง กรรม	ความเชื่อ เรื่องกฎแห่ง กรรม
ความรู้เรื่อง กฎแห่งกรรม	0.350	DE	0.360**	0.260**	-	-
		IE	-	-	-	-
		TE	0.360**	0.260**	-	-
ความเชื่อเรื่อง กฎแห่งกรรม	0.320	DE	0.130**	0.030**	0.680**	-
		IE	0.240**	0.180**	-	-
		TE	0.370**	0.210**	0.680**	-
พฤติกรรม เรื่องกฎแห่ง กรรม	0.600	DE	0.200**	0.030**	0.220**	0.440**
		IE	0.250**	0.150**	0.300**	-
		TE	0.450**	0.180**	0.520**	0.440**

หมายเหตุ ** p-value < 0.01 (DE หมายถึง อิทธิพลทางตรง IE หมายถึง อิทธิพลทางอ้อม
TE หมายถึง อิทธิพลโดยรวม)

จากภาพที่ 4.2 และตารางที่ 4.8 พบว่า พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน และความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม มีอิทธิพลเชิงบวกทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมอย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้ง ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมีอิทธิพลเชิงบวกทางตรงต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อพิจารณาอิทธิพลโดยรวม พบว่าความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมีอิทธิพลโดยรวมเชิงบวกต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ (TE = 0.520) รองลงมาคือ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว (TE = 0.450) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม (TE = 0.440) และพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน (TE = 0.180) ตามลำดับ โดยตัวแปรนี้มีอิทธิพลเชิงสาเหตุดังนี้

อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)

พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม อย่างมีนัยสำคัญ โดยพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกจากความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุด (DE = 0.440) รองลงมาคือ ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม (DE = 0.220) พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว (DE = 0.200) และพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน (DE = 0.030) ตามลำดับ

ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกจาก พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ (DE = 0.360) รองลงมาคือ พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน (DE = 0.260)

ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกจากความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ (DE = 0.680) รองลงมาคือ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว (DE = 0.130) และ พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน (DE = 0.030) ตามลำดับ

อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)

อิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรต่างๆที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครสามารถดูได้หลายเส้นทาง แต่เส้นทางที่ทำให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมีค่าสูงที่สุดคือ อิทธิพลของพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว ส่งผ่านไปยังความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และส่งผ่านไปยังความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม รองลงมาคือ อิทธิพลของพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ส่งผ่านไปยังความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และส่งผ่านไปยังความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง “ความรู้ ความเชื่อและพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร” เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับของความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่มีต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร

โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร จำนวน 675 คน ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Two Stage Cluster Sampling และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง เดือนธันวาคม 2552 – เดือนมกราคม 2553 สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

- 5.1 สรุปผลการศึกษา
- 5.2 อภิปรายผลการศึกษา
- 5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

ตัวอย่างในการศึกษานี้คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร จำนวน 675 คน โดยที่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 45.90) และเพศหญิง (ร้อยละ 54.10) ศึกษาอยู่ในโรงเรียนประเภทสหศึกษา (ร้อยละ 25.90) ชายล้วน (ร้อยละ 33.20) และหญิงล้วน (ร้อยละ 40.90) ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ร้อยละ 36.40) มัธยมศึกษาปีที่ 5 (ร้อยละ 33.80) และ มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ร้อยละ 29.80) นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่มีระดับผลการเรียนเฉลี่ยมากกว่า 3.51

(ร้อยละ 37.78) มีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 70.20) สถานภาพครอบครัวมีทั้ง บิดาและมารดา (ร้อยละ 86.80) บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบันคือ บิดาและมารดา (ร้อยละ 79.10)

เมื่อพิจารณาความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม เมื่อจำแนกตามข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง สรุปได้ดังนี้

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครเมื่อจำแนกตาม ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว สถานภาพครอบครัว และบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน พบว่ามีค่าเฉลี่ยความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครเมื่อจำแนกตาม เพศ ประเภทโรงเรียน และ ระดับผลการเรียน พบว่ามีค่าเฉลี่ยความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และ พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

5.1.2 ระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

ในการศึกษาระดับของ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร มีค่าเฉลี่ยของพื้นฐานพระพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน และความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ระดับสูง มีค่าเฉลี่ยของความเชื่อเรื่องกฎแห่งอยู่ระดับเชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย และค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมเหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาในระดับมาก

5.1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

ในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลโดยรวมเชิงบวกจาก ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมีมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ (TE = 0.520) รองลงมาคือ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว (TE = 0.450) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม (TE = 0.440) พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน (TE = 0.180) ตามลำดับ หากพิจารณาอิทธิพลทางตรงพบว่าความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุด (DE = 0.440) รองลงมาคือ ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม (DE =

0.220) พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว (DE = 0.200) และได้รับอิทธิพลน้อยที่สุดคือ พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน (DE = 0.030)

โดยที่ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกจาก พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ (DE = 0.360) รองลงมาคือ พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน (DE = 0.260)

โดยที่ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกจากความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ (DE = 0.680) รองลงมาคือ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว (DE = 0.130) และ พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน (DE = 0.030) ตามลำดับ

อิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรต่างๆที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครสามารถดูได้หลายเส้นทาง แต่เส้นทางที่ทำให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมีค่าสูงที่สุดคือ อิทธิพลของพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว ส่งผ่านไปยังความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และส่งผ่านไปยังความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม รองลงมาคือ อิทธิพลของพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ส่งผ่านไปยังความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และส่งผ่านไปยังความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

5.2.1 พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว

จากการศึกษาถึงระดับของพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่า บุคคลในครอบครัว เช่น บิดา มารดา หรือญาติผู้ใหญ่ ให้ความสำคัญกับการปลูกฝัง อบรมสั่งสอน และเป็นแบบอย่างที่ดีเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมในเด็นต่างๆ ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา และความกตัญญูทดแทน เพื่อสร้างนิสัยให้บุตรหลานมีพื้นฐานด้านพุทธศาสนาที่ถูกต้องเหมาะสมอันนำไปสู่การพัฒนาคน ซึ่งถ้าพิจารณาเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับครอบครัว โดยส่วนใหญ่ พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร มีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว อาศัยอยู่กับบิดาและมารดา และสถานภาพสมรสของบิดาและมารดาอยู่ด้วยกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ได้รับความรัก อบอุ่นจากบิดาและมารดา

รวมทั้งได้รับการปลูกฝัง อบรม สั่งสอน เพื่อสร้างนิสัยทางด้านพุทธศาสนาที่ถูกต้องจากบิดาและมารดา มาตั้งแต่ยังเยาว์วัย

5.2.1 พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน

จากการศึกษาถึงระดับของพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียนพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีระดับพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียนอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนและการจัดกิจกรรม เช่น การใส่บาตร พระสงฆ์ในวันปีใหม่ การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การจัดกิจกรรมรับบริจาค หนังสือแก่เด็ก ไร้ญาติ การนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์เมื่อถึงวันสำคัญต่างๆ รวมถึงการจัดโครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ เป็นต้น โดยที่กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและสร้างนิสัยให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีพื้นฐานด้านพุทธศาสนาที่ดี

5.2.3 ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม

จากการศึกษาถึงระดับความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีระดับความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรม ในประเด็นของ กรรม ผลของกรรม บุญกิริยาวัตถุ 3 และเบญจศีล-เบญจธรรม ถูกต้องเหมาะสมกับสิ่งที่พุทธศาสนิกชนควรจะรู้ ซึ่งหากพิจารณาประกอบกับข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมสูงขึ้นเมื่อมีระดับผลการเรียนที่สูงขึ้นด้วย

5.2.4 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

จากการศึกษาถึงระดับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม พบว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีระดับความเชื่อเรื่องกฎแห่งอยู่ระดับเชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสินสมุทร พลจันทร์ (2544: บทคัดย่อ) ซึ่งได้สรุปว่า ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป (กฎแห่งกรรม) ของนักเรียนอยู่ในระดับเชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในประเด็นของ กรรม ผลของกรรม และนรก-สวรรค์ แต่ยังไม่ลงใจ หรือปักใจเชื่อในประเด็นดังกล่าว ซึ่งหากพิจารณาประกอบกับข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนประเภทหญิงล้วน และมีระดับการเรียนที่ดี จะมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับสูง

กว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนประเภทชายล้วนและสหศึกษา และมีระดับการเรียนที่ต่ำกว่า

5.2.5 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

จากการศึกษาถึงระดับพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม พบว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีระดับพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมเหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาอยู่ระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมคิด เหลลาฉลาด (2542: บทคัดย่อ) และพิกุล นิตย์อำนวยผล (2549: บทคัดย่อ) ที่สรุปไว้ว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับสูงหรือเหมาะสมมาก จะเห็นได้ว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมในประเด็นของ การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา และการกตัญญูทวดที่ เหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนตามหลักของพุทธศาสนา มาก ซึ่งหากพิจารณาประกอบกับข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนประเภทหญิงล้วน และมีระดับการเรียนที่ดี จะมีพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับสูงกว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนประเภทชายล้วนและสหศึกษา และมีระดับการเรียนที่ต่ำกว่า

5.2.6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม

จากการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมพบว่า ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกมาจากพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวมากที่สุด รองลงมาคือ พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน จะเห็นได้ว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครจะมีความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมระดับสูง ก็ต่อเมื่อบุคคลในครอบครัว ให้ความสำคัญในการปลูกฝัง อบรม สั่งสอน และให้ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม รวมทั้งทางโรงเรียนต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

5.2.7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

จากการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม พบว่าความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกจากความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุด รองลงมาคือ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระภิกษุพล กตสาโร หงวนไธสง (2549:

บทคัดย่อ) และพระมหาสถัญญา สวัสดิ์ไชสง (2549: บทคัดย่อ) ซึ่งได้สรุปไว้ว่า ครอบครัวและโรงเรียนมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม รวมทั้งงานวิจัยของ สมคิด เหลาฉลาด (2542: บทคัดย่อ) และ พิกุล นิตย์อำนาจผล (2549: บทคัดย่อ) ซึ่งได้สรุปไว้ว่า ครอบครัวหรือบุคคลในครอบครัวมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุด รองลงมาคือครู อาจารย์ในโรงเรียน จะเห็นได้ว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครจะมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่ดีนั้นเกิดจากอิทธิพลของความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมจะอยู่ในระดับสูงได้ นั้นเกิดจากอิทธิพลของพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว โดยที่ บิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ ในครอบครัวให้ความรัก ความสนใจ เอาใจใส่อบรมสั่งสอนและปลูกฝังความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมให้กับบุตรหลานในทางที่ดี รวมทั้งอิทธิพลของพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยที่โรงเรียนต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นประจำ

5.2.8 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

จากการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ถ้าพิจารณาจากอิทธิพลโดยรวม (Total Effect) พบว่า ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมีอิทธิพลโดยรวมเชิงบวกมากที่สุด รองลงมาคือ อิทธิพลของพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว และรองลงมาคือ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ สมคิด เหลาฉลาด (2542: บทคัดย่อ) และ พิกุล นิตย์อำนาจผล (2549: บทคัดย่อ) ที่สรุปไว้ว่า ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป(กฎแห่งกรรม) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน และพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ พูนฤดี สุวรรณพันธ์ (2537: บทคัดย่อ) ซึ่งกล่าวไว้ว่า ต้องมีการเน้นพุทธศาสนาทั้งในครอบครัวและโรงเรียน จึงจะเกิดผลดีต่อพฤติกรรมของนักเรียนมากที่สุด ถ้าหากพิจารณาจากอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) พบว่า ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกมากที่สุด รองลงมาคือ ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว และพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาจากอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) พบว่า ตัวแปรตัวแปรต่างๆที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครสามารถดูได้หลายเส้นทาง แต่เส้นทางที่ทำให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมีค่าสูงที่สุดคือ คือ อิทธิพลของพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว ส่งผ่านไปยังความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และส่งผ่านไปยังความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม รองลงมาคือ อิทธิพลของพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ส่งผ่านไปยังความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และส่งผ่านไปยังความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ทั้งอิทธิพลโดยรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อม จะเห็นได้ว่า ทั้งความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว และพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ต่างมีอิทธิพลเชิงบวกต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมทั้งสิ้น ดังนั้น นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครจะมีพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมที่เหมาะสมกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาได้นั้น ต้องเกิดจาก บุคคลในครอบครัวให้ความสำคัญในการปลูกฝังอบรม สร้างนิสัย ครู อาจารย์ที่โรงเรียนมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้จัดกิจกรรมทางศาสนา โดยที่พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวและโรงเรียนนั้นจะทำให้ให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีความรู้และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม โดยที่ปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัยได้แก่ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม จะส่งผลให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครมีพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมที่เหมาะสมในที่สุด

5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม มีอิทธิพลเชิงบวกต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัยเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้น เพื่อให้ นักเรียนมีพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมออกมาในทางที่ดี เมื่อคนเรามีพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมากขึ้นเท่าไร การแสดงออกหรือพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมจะออกมาในทางที่ดีมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.3.1 ด้านสถาบันทางศาสนา

สถาบันทางศาสนาในที่นี้ หมายถึงสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ เป็นสถาบันที่ประชาชนชาวพุทธทุกคนให้ความเคารพกราบไหว้บูชาในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจริยธรรมและเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของคนในสังคม นอกจากนี้ที่พระสงฆ์จะมีหน้าที่เป็นผู้ศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ยังมีหน้าที่เป็นผู้นำเอาคำสอนดังกล่าวมาเทศนาสอนประชาชนทั่วไปด้วย โดยเฉพาะเรื่องบาปบุญคุณโทษหรือเรื่อง

กฎแห่งกรรมอันเป็นหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่น่าจะมีความเข้าใจและมีศรัทธาในเรื่องนี้มากกว่าผู้อื่น ซึ่งผลการศึกษาพบว่า พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวและโรงเรียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งเบื้องหลังของพื้นฐานพุทธศาสนานั้นคือสถาบันทางศาสนา หรือพระสงฆ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสถาบันพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. คณะสงฆ์ควรส่งเสริมด้านการศึกษาของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่ทันสมัย สามารถนำคำสอนในพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้สอนให้คนรุ่นปัจจุบันเข้าใจง่าย หากเป็นไปได้พระสงฆ์ควรจะต้องมีความรู้อย่างมากทั้งคติโลกและคติธรรม

2. พระสงฆ์ควรเน้นการเผยแพร่คำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ คือควรส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์ผู้มีความรู้ดังกล่าวไปอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนนอกวัด เช่น สนับสนุนให้พระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนต่างๆ ร่วมกิจกรรมทางศาสนาในโรงเรียน หรือจัดกิจกรรมทางศาสนาขึ้นในวัดและจัดให้มีการอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน

3. พระสงฆ์ควรใช้วิธีในการเทศนาประชาชนหรือนักเรียนให้ทันสมัยขึ้น เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา ควรใช้สำนวนที่เป็นภาษาสมัยใหม่เข้าใจง่าย ไม่ใช่ศัพท์ยาก และควรเน้นกลุ่มเป้าหมายไปที่เด็กและเยาวชนให้มากขึ้น เพราะกลุ่มนี้คืออนาคตของประเทศชาติ

4. เรื่องบาปบุญคุณโทษหรือเรื่องใดๆก็ตาม ควรเน้นเรื่องหรือเนื้อหาที่เหมาะสมกับคนสมัยปัจจุบัน เช่น ไม่ควรเน้นเรื่องเกี่ยวกับโลกอื่นซึ่งปุณชนทั่วไปไม่สามารถจะพิสูจน์ได้

5.3.2 ด้านครอบครัว

จากผลการศึกษาพบว่า พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร รวมทั้งมีอิทธิพลต่อความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. บิดามารดา รวมทั้งสมาชิกในครอบครัว ควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถอบรม สั่งสอนบุตรหลานให้มีความรู้และความเชื่อได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2. บิดามารดา รวมทั้งสมาชิกที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน ทุกคนควรจะให้ความสำคัญกับบุตรหลานของตน ควรใช้เวลาแก่บุตรหลาน และควรสอดส่องดูแลความประพฤติอยู่เสมอ

3. บิดามารดา รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวควรสอนให้รู้จักกฎแห่งกรรมหรือบาปบุญคุณโทษคืออะไร ให้รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด เมื่อเดินทางผิดก็แนะนำให้เดินทางใหม่ให้ถูกต้อง ไม่ควรด่าว่าซ้ำเติม

4. บิดามารดา รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวควรหาหนังสือ สื่อการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ที่น่าสนใจและเข้าใจง่ายให้กับบุตรหลาน

5. บิดามารดา รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวต้องประพฤติตนให้เหมาะสม ไม่ผิดศีลธรรม ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตรหลาน

5.3.3 ด้านโรงเรียน

จากการศึกษาพบว่าพื้นฐานพุทธศาสนาใน โรงเรียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโรงเรียนหรือครู อาจารย์ ดังนี้

1. ครูอาจารย์ที่สอนใน โรงเรียนควรจะหาความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องพุทธศาสนาดีขึ้น ซึ่งจะทำได้สามารถสอนนักเรียนให้เกิดความเข้าใจ

2. ครูอาจารย์ ควรเป็นตัวอย่างที่ดีของนักเรียนเพราะนอกจากจะเป็นผู้ทรงความรู้แล้ว พฤติกรรมของครูอาจารย์เป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากนักเรียนมักจะถือว่าสิ่งที่ครู อาจารย์ พูดหรือสิ่งที่ครูอาจารย์ ทำคือสิ่งที่พึงเชื่อและเลียนแบบ

3. โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เช่น ในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา ให้นักเรียนได้นั่งสมาธิ แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ หรือร่วมทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ เป็นต้น หรือ แนะนำให้นักเรียนเข้าร่วมโครงการต่างที่พระสงฆ์จัดขึ้น เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการพุทธศาสนาวินาที เป็นต้น

5.3.4 ด้านรัฐ

สังคมทุกสังคมปรารถนาให้ประชาชนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม และการที่คนเราจะมีคุณธรรมจริยธรรมได้ ส่วนสำคัญส่วนหนึ่งย่อมเกิดจากการศึกษา รัฐซึ่งเป็นผู้กำหนดทิศทางการศึกษาของชาติ จึงเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการที่จะจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนในชาติให้มีคุณธรรมและจริยธรรม ให้มีความรู้และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เพราะความรู้และความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาในครั้งนี้ ดังนั้นรัฐซึ่งได้แก่ นักการเมือง นักวิชาการ เป็นต้น ควรเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะคือ ควรสรรหานักวิชาการผู้ร่างหลักสูตรวิชาพุทธศาสนาทั้งที่เป็นฆราวาสและพระสงฆ์ โดยเน้นให้ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และผู้ที่มีความเข้าใจถึงระดับการเรียนรู้ของเด็กวัยต่างๆ ได้ร่วมกันร่างหลักสูตร เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. 2548. พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กลุ่มงานข้อมูลและ
สารสนเทศ. 2551. รายงานสถิติคดีประจำปี. ค้นวันที่ 23 เมษายน 2553 จาก
http://www2.djop.moj.go.th/stat/show_stat.php
- กริสุดา เขียรทอง. 2524. การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและ
คริสต์ศาสนา และผลของความเชื่อที่มีผลต่อวิถีทางดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน
และคริสต์ศาสนิกชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คมชัดลึก. 2552 (26 มีนาคม). พบแล้ว แม่ทำแท้ง สับทารกทิ้งขยะ ถูกผิดกะเพรา: 1.
- คมชัดลึก. 2552 (3 เมษายน). ล่า 2 โจ้ รุมปล้น แทงอริคับ ก่อนชิง จยย. หนีลอยนวล: 1.
- คุณ โทจันทร์. 2537. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.
- จรัส พัยคมราชศักดิ์. ม.ป.ป. เอกสารการสอนไทยคดีศึกษา ศาสนา และลัทธิในท้องถิ่น
มหาสารคาม: ปริดาการพิมพ์.
- จรรยาศรี ลิ้มสังจา. 2528. การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความเชื่อและการปฏิบัติทางด้านศาสนา
ของคนในสังคมเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวพุทธและชาวมุสลิมในชุมชนกิ่งเพชร
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิราภรณ์ ภัทราภาณุภัทร. 2528. สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย. กรุงเทพมหานคร:
โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลอ บุญช่วย. 2530. ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนอำเภอเมือง จังหวัด
สงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ชูฤทธิ์ เต็มไตรสรณ์. 2553. 510 กายหายใจหายทุกข์. ค้นวันที่ 31 มีนาคม 2553 จาก
<http://www.dtam.moph.go.th>.

- คณมนรจ บากา. 2523. การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนาและผลกระทบที่มีต่อระบบ สังคม เศรษฐกิจ และแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวพุทธและชาวมุสลิมในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอสุโขทัย จังหวัดนครราชสีมา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทัศนีย์ ทานตวนิช. 2523. คติชาวบ้าน. ชลบุรี : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- ไทยรัฐ. 2552 (3 เมษายน). โจ้สาวตรึงใจแตก กินยาขับปัสสาวะอายุครรภ์ 6 เดือนทิ้ง: 1.
- ไทยรัฐ. 2552 (4 เมษายน). ดช. 13 คู่เวปโป้ปลาก 7 ขวบขี้: 1.
- ธวัช ปุณโณทก. 2530. ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทนา ขุนภักดี. 2530. การวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ. 2549. สถิติวิเคราะห์เพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์.
- ปิ่น มุกกันต์. 2500. คำบรรยายพุทธศาสตร์ ภาค 3. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.
- ผู้จัดการ. 2552 (26 มีนาคม). จักรองมีสทิน ดิดสินบน ตร. แลกอิสรภาพคู่รัก ค้ายาบ้า: 1.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2525. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. 2546. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วีริยาจารย์ (สุเทพ ปสฺวิโก). 2548. ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง).
ภาคนิพนธ์โครงการศึกษพัฒนานักวิจัยรุ่นที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2531. กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินติ้ง กรุ๊ป.
- พระธรรมกิตติวงศ์. 2544. คำวัด. กรุงเทพมหานคร: สถิตการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2535. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2538. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2538. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวัณโณ). 2551. กฎแห่งกรรม เลือกรู้ได้ ถ้าตายเป็น.

พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: กรีน-ปัญญาญาณ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2531. อมฤตพจนานุกรมพุทธศาสนสุภาษิต. พิมพ์ครั้งที่ 4.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม (ธรรมสภา).

พระภิกษุพล กตสาโร หงวนไธสง. 2549. การศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปของนักเรียนระดับ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา

เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

พระมหาสัญญา สวัสดิ์ไธสง. 2549. ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการของบ้าน วัด โรงเรียน และจิต
ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการนับถือพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษา

ตอนต้น ที่เข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร. ภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคมและ

สิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พระมหาสินสมุทร พลจันทร์. 2544. ความเชื่อเรื่องบุญ-บาปในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม.

พระมัน ภูริทัตโต. 2545. มุตโตทัย การทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา. กรุงเทพมหานคร:

ธรรมสภา.

พระราชวรมุนี (ประยูทธ์ ปยุตฺโต). 2528. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์
ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต). 2550. รวยบุญ รวยบารมี. กรุงเทพมหานคร: ธนบรรณปิ่นเกล้า.

พระวรศักดิ์ วัชรโม. 2552. กฎแห่งกรรม. ค้นวันที่ 31 มีนาคม 2553 จาก

<http://www.dhammatipatai.com>.

พระสวรงค์ ยมสีดา. 2548. ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการของบ้าน วัด โรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับ

พฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการ

โรงเรียนวิถีพุทธ. ภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์.

พิกุล นิตย์อำนวยผล. 2549. ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่องบุญและบาปกับพฤติกรรมเชิง
จริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม.

การค้นคว้าแบบอิสระ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พุทธโฆษาจารย์. 2534. ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรคบาลี ภาค 3. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

- พุทธทาสภิกขุ. 2534. **ตามรอยพระอรหันต์**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. 2551. **ทำบุญให้ถูกวิธี**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- พูนฤดี สุวรรณพันธุ์. 2537. **ปัจจัยทางครอบครัว โรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนา ของนักเรียนในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ภัทรา บุญสุยา. 2545. **ศึกษาระดับและเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญ-บาปตามกฎแห่งกรรมใน พระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวง ศึกษาธิการ สหวิทยาเขตหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. 2522. **ความเชื่อ**. กรุงเทพมหานคร: มงคลการพิมพ์.
- มดิชน. 2551 (11 กุมภาพันธ์). **โจ้ ม.ปลาย ลวงเด็กวัย 13 ข่มขืนจนตั้งท้อง: 1**.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2538. **พระไตรปิฎก ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. คณะกรรมการแผนกตำรา. 2516. **ธัมมปัทฏฐกาแปล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. 2547. **ปัญหาสังคมไทย**. ค้นวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2553 จาก <http://learning.ricr.ac.th/thailife/webunit3.html>
- วรยุทธ พิชัยศรทัต. 2549. **สุดยอดธรรมะ ฉบับพินัยกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: ไทย ยูเนียนกราฟฟิกส์.
- วัดหลวงพ่อดชธรรมกายาราม. 2553. **บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ**. ค้นวันที่ 31 มีนาคม 2553 จาก <http://dhammadakaya.org/dhamma/boon01.php>.
- วิทย์ พินคินเงิน. 2515. **ความเป็นมาของมนุษยชาติ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- วิทย์ วิศทเวทย์. 2521. **ปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2533. **หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย รายวิชา 048 พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2533. **หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย รายวิชา 0410 พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2533. **หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย รายวิชา 0411 พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

- ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย. 2532. **พุทธศาสนสุภาษิต**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย.
- สถาพร ศรีสังข์. 2533. **การประสมประสานทางสังคม-วัฒนธรรมไทยพุทธ และไทยมุสลิมที่ปรากฏในการเล่นล้อแห่งของอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- สมคิด เหลาฉลาด. 2542. **ความเชื่อเรื่องบุญและบาปกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. 2549. **ชีวิตนี้น้อยนัก และ วิธีสร้างบุญบารมี**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. 2550. **อำนาจอันยิ่งใหญ่แห่งกรรม**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองวิริยะพัฒนา.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. 2552. **วิธีสร้างบุญบารมี**. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2519. **นวกอวาท**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. 2536. **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร:
- สมพันธ์ บุญขุบุตร. 2548. **พระศาสนากับปัญญาชนยุคปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพยาบาลวิชัยยุทธ.
- สมพร จันอุค. 2549. **ความเชื่อเรื่องบุญบาปตามแนวทางพระพุทธศาสนาของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- สุกมล มุ่งพัฒนสุนทร. 2546. **ปัจจัยทางจิตสังคม และลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมรiskyสัตัวของนักเรียนวัยรุ่นชายในชนบท**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุเทพ สุวีรางกูร. 2551. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สุกมาศ อังศุโชติ และคณะ. 2552. **สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์: เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เจริญดี มั่นคงการพิมพ์. โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.

เสริมสุข อนันตพงศ์. 2551. การนำกฎแห่งกรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำรงชีวิตของ
นักศึกษา การศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ใน
เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ.

Miller, G. and Holstein, J. A. 1993. **Constructionist Controversies: Issues in Social
Problem Theory.** New York: Aldine de Gruyter.

Spector, M. and Kitsuse, J. I. 1987. **Constructing Social Problem.** New York:
Aldine de Gruyter.

Sullivan, Thomas J. 2000. **Introduction to Social Problems.** Boston, Mass: Allyn
and Bacon.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

จดหมายขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

ที่ ศธ 0526.05/ ๕๔๓

คณะสถิติประยุกต์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คลองจั่น บางกะปิ กทม.10240

๒ ธันวาคม 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

ด้วยนางสาวสมสวัสดิ์ เตชพฤทธินันท์ นักศึกษาระดับปริญญาโท ภาคปกติ คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สาขาวิชาเอกการวิจัยเพื่อการบริหารและการจัดการ รหัสประจำตัว 5110413001 โดยเลือกศึกษาในแผน ก (ทำวิทยานิพนธ์) ขณะนี้อยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งนักศึกษาลงใจที่จะทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร"

ในการนี้คณะสถิติประยุกต์ จึงขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานของท่านอนุญาตให้นางสาวสมสวัสดิ์ เตชพฤทธินันท์ เข้ามาเก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ออกไปวิเคราะห์และสรุปผลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อดังกล่าวซึ่งวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาเอกการวิจัยเพื่อการบริหารและการจัดการ (สถิติประยุกต์และเทคโนโลยีสารสนเทศ)

อนึ่ง หากทางหน่วยงานของท่าน ต้องการรายละเอียดเพิ่มเติม สามารถติดต่อได้โดยตรงกับ นางสาวสมสวัสดิ์ เตชพฤทธินันท์ โทร. 086 5692653

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่าน มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

รองศาสตราจารย์

(สุรพงศ์ เอื้อวัฒนามงคล)

คณบดีคณะสถิติประยุกต์

สำนักงานเลขานุการ

โทรศัพท์ 0 2377 5381

โทรสาร 0 2374 4061

ที่ ศธ 0526.05/ บ4๐

คณะสถิติประยุกต์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คลองจั่น บางกะปิ กทม.10240

16 ธันวาคม 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนเทพศิรินทร์

ด้วยนางสาวสมสวัสดิ์ เตชพฤตินันท์ นักศึกษาปริญญาโท ภาคปกติ คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สาขาวิชาเอกการวิจัยเพื่อการบริหารและการจัดการ รหัสประจำตัว 5110413001 โดยเลือกศึกษาในแผน ก (ทำวิทยานิพนธ์) ขณะนี้อยู่ระหว่างรวบรวมข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งนักศึกษาสนใจที่จะทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร"

ในการนี้คณะสถิติประยุกต์ จึงขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานของท่านอนุญาตให้นางสาวสมสวัสดิ์ เตชพฤตินันท์ เข้ามาเก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และสรุปผลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อดังกล่าว ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาลัทธิสุตรวินยาศาสนมหายานบัณฑิต(สถิติประยุกต์และเทคโนโลยีสารสนเทศ)

อนึ่ง หากทางหน่วยงานของท่าน ต้องการรายละเอียดเพิ่มเติม สามารถติดต่อได้โดยตรงกับ นางสาวสมสวัสดิ์ เตชพฤตินันท์ โทร. 086 5692653

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่าน มา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์

ขอแสดงความนับถือ

(สุรพงศ์ เอื้อวัฒนามงคล)

คณบดีคณะสถิติประยุกต์

สำนักงานเลขานุการ

โทรศัพท์ 0 2377 5381

โทรสาร 0 2374 4061

ที่ ศธ 0526.05/ 634

คณะสถิติประยุกต์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
คลองจั่น บางกะปิ กทม.10240

16 ธันวาคม 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนสายน้ำผึ้ง

(ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัฒนา)

ด้วยนางสาวสมสวัสดิ์ เตชพฤทธินันท์ นักศึกษาปริญญาโทภาคปกติ คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สาขาวิชาเอกการวิจัยเพื่อการบริหารและการจัดการ รหัสประจำตัว 5110413001 โดยเลือกศึกษาในแผน ก (ทำวิทยานิพนธ์) ขณะนี้อยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งนักศึกษาสงสัยที่จะทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร"

ในการนี้คณะสถิติประยุกต์ จึงขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานของท่านอนุญาตให้นางสาวสมสวัสดิ์ เตชพฤทธินันท์ เข้ามาเก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และสรุปผลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อดังกล่าว ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสถิติประยุกต์และเทคโนโลยีสารสนเทศ)

อนึ่ง หากทางหน่วยงานของท่าน ต้องการรายละเอียดเพิ่มเติม สามารถติดต่อได้โดยตรงกับ นางสาวสมสวัสดิ์ เตชพฤทธินันท์ โทร. 086 5692653

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่าน มา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์

ขอแสดงความนับถือ

(สุวงศ์ เอื้อวัฒนามงคล)

คณบดีคณะสถิติประยุกต์

สำนักงานเลขานุการ

โทรศัพท์ 0 2377 5381

โทรสาร 0 2374 4061

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

เลขที่ .....

แบบสอบถาม**เรื่อง ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม
ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร****คำชี้แจง**

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาปริญญาโท คณะสถิติประยุกต์ สาขาการวิจัยเพื่อการบริหารและการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนี้จะนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษาเท่านั้น และขอรับรองว่าข้อมูลที่ท่านตอบในแบบสอบถามจะถือเป็นความลับและจะนำเสนอผลการศึกษาในภาพรวม

แบบสอบถามจะประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 พื้นฐานด้านพุทธศาสนาในครอบครัว

ส่วนที่ 3 พื้นฐานด้านพุทธศาสนาในโรงเรียน

ส่วนที่ 4 ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม

ส่วนที่ 5 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

ส่วนที่ 6 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

นางสาว สมสวัสดิ์ เตชพฤษนันท์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
2. ประเภทโรงเรียน ( ) ชายล้วน ( ) หญิงล้วน ( ) สหศึกษา

3. ระดับการศึกษา ( ) ม. 4 ( ) ม. 5 ( ) ม. 6
4. ระดับผลการเรียน ..... (เกรดเฉลี่ยสะสม)
5. ลักษณะครอบครัว ( ) ครอบครัวเดี่ยว ( ) ครอบครัวขยาย
หมายเหตุ ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตร
 ครอบครัวขยาย หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยบิดา มารดา บุตร และบุคคลที่
 อาศัยอยู่ด้วย เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติพี่น้อง อาศัยอยู่ใน
 หลังคาเดียวกันหรือ เขตบ้านเดียวกัน
6. สถานภาพครอบครัว ( ) มีทั้งบิดามารดา
 ( ) บิดาหรือมารดาถึงแก่กรรม
 ( ) ทั้งบิดาและมารดาถึงแก่กรรม
 ( ) บิดามารดาหย่าร้างกัน/แยกกันอยู่
7. บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน
 ( ) บิดาและมารดา ( ) บิดา
 ( ) มารดา ( ) ญาติผู้ใหญ่
 ( ) อยู่คนเดียว ( ) เพื่อน
 ( ) อื่นๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 2 พื้นฐานด้านพุทธศาสนาในครอบครัว

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		
		เป็นประจำ	นานๆครั้ง	ไม่ปฏิบัติ
1	ท่านได้รับคำแนะนำจากบุคคลในครอบครัว ให้ประพฤติปฏิบัติตามหลัก กฏแห่งกรรม เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย เป็นต้น			
2	ครอบครัวของท่านชักชวนให้ท่านทำบุญ ทำทาน เช่น ตักบาตร พระสงฆ์ ทำสังฆทาน ให้อาหารปลา บริจาคสิ่งของแก่คนยากไร้ เลี้ยงเด็กกำพร้า-คนชรา เป็นต้น			
3	ครอบครัวของท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการให้ทาน			
4	ครอบครัวของท่านสอนให้ท่านรู้จักการรักษาศีล			
5	ครอบครัวของท่านสอนให้ท่านรู้จักผลของการไม่รักษาศีล			
6	ครอบครัวของท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการรักษาศีล			

ข้อ	ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		
		เป็นประจำ	นานๆครั้ง	ไม่ปฏิบัติ
7	ครอบครัวของท่านสอนให้ท่านรู้จักการสวดมนต์ หรือนั่งสมาธิ			
8	ครอบครัวของท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการสวดมนต์ นั่งสมาธิ			
9	ครอบครัวของท่านสอนให้ท่านรู้จักกตัญญูรู้คุณผู้อื่น			
10	ครอบครัวของท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการกตัญญูรู้คุณผู้อื่น			

ส่วนที่ 3 พื้นฐานด้านพุทธศาสนาในโรงเรียน

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		
		เป็นประจำ	นานๆครั้ง	ไม่ปฏิบัติ
1	เมื่อถึงวันสำคัญ เช่น วันขึ้นปีใหม่ ทางโรงเรียนจะให้นักเรียนจัดหาสิ่งของมาร่วมใส่บาตรพระสงฆ์			
2	โรงเรียนของท่านให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา , วันวิสาขบูชา เป็นต้น			
3	โรงเรียนของท่านจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการทำทาน เช่น รับประทานอาหารแห้งแก่เด็กยากไร้ เลี้ยงเด็กกำพร้า-คนชรา เป็นต้น			
4	โรงเรียนของท่าน มีการฝึกฝนให้รู้จักสำรวมทั้งทาง กาย วาจา ใจ			
5	โรงเรียนของท่านนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์ให้นักเรียนฟังเมื่อถึงวันสำคัญต่างๆ			
6	โรงเรียนของท่านนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา			
7	โรงเรียนของท่านจัดให้นักเรียนฝึกสมาธิ			
8	โรงเรียนของท่านจัดโครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม นอกสถานที่แก่นักเรียน			

ส่วนที่ 4 ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ท่านเลือก

ข้อ	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1	กฎแห่งกรรม คือ กฎของการกระทำ ทางกาย วาจา ใจ มี 2 ด้านคือ การกระทำที่ดี และการกระทำที่ชั่ว แต่ละการกระทำล้วนมีผลของกรรมเป็นบุญและบาปรองรับ		
2	กรรมที่เกิดทางใจ(มโนกรรม) มีความสำคัญมากที่สุดเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของกรรม		
3	การทำบุญอย่างแท้จริง ต้องทำกับพระภิกษุเท่านั้น การบริจาคสิ่งของเงินทองแก่คนยากจนหรือ การบริจาคโลหิต ไม่ได้เป็นการสร้างบุญ		
4	คนเราตายแล้วสูญ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิด		
5	การค้าขายอาวุธ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายเนื้อสัตว์ ค้าขายน้ำเมา ค้าขายยาพิษเป็นอาชีพที่พระพุทธเจ้าห้ามกระทำ (มัจฉาณิชา 5)		
6	บุคคลทำกรรมต่างกัน เป็นผลให้บุคคลเกิดมามีความแตกต่างกัน		
7	คนเราจะมีความสุขหรือความทุกข์ขึ้นอยู่กับดวงชะตา		
8	ผลของกรรมนั้นขึ้นอยู่กับเจตนา ถ้ามีเจตนามาก ผลกรรมย่อมมาก ถ้ามีเจตนาน้อย ผลกรรมย่อมน้อย		
9	ผู้ฆ่าสัตว์จะได้รับผลกรรมคือ สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง อายุสั้น		
10	การฆ่ามารดาบิดา พระอรหันต์ หรือทำร้ายพระอรหันต์ หรืออุบาสกให้สงฆ์แตกแยกกัน เป็นการกระทำที่เป็นบาปหนัก และจะต้องได้รับทุกขเวทนาทั้งในชาตินี้และชาติหน้า		
11	การทำกรรมชั่ว เช่น การคอร์รัปชัน ค้ายาเสพติด แต่ยังมีเกียรติ มีอำนาจ มีทรัพย์สิน เพราะยังไม่ถึงเวลาการให้ผลของกรรม		
12	ภพภูมิที่รองรับชีวิตหลังการตายไป มีทั้ง นรก สวรรค์ โลกมนุษย์ เปรต สัตว์เดรัจฉาน อสุรกาย เป็นต้น		
13	บุญกิริยาวัตถุ คือ ความดีที่ควรทำ เพราะเป็นเหตุ เป็นที่ตั้งแห่งผลของความดี ประกอบด้วย ทาน ศีล ภavana		
14	ทาน ศีล ภavana เป็นพื้นฐานของการเป็นมนุษย์		
15	การให้ทานที่มีบุญสูงสุด คือ อภัยทาน และธรรมทาน		
16	การให้ทาน จะได้บุญมากหรือน้อยไม่ได้ขึ้นกับจำนวนเงินที่ทำแต่อยู่ที่ความตั้งใจ		
17	ศีล คือ รั้วกันการเบียดเบียนและการทำลาย สมบัติ ร่างกายและจิตใจของกันและกัน		
18	การวิวาท บันดาลโทสะแล้วฆ่ากันตาย เป็นการคิดผิดโดยเจตนา		

ข้อ	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
19	การไม่รักษาข้อ 5 การละเว้นของเมา(สุราเมรัย) เป็นเหตุให้ผิดศีลในข้ออื่นๆ		
20	เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับบุคคลทั่วไปได้ใช้ยึดมั่นเพื่อในการทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์		

ส่วนที่ 5 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเชื่อของท่านมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ระดับความเชื่อ				
		เชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย	ไม่แน่ใจ	ไม่เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย	ไม่เชื่ออย่างเด็ดขาด
1	การทำดีสามารถลบล้างความชั่วที่เคยทำไว้ได้					
2	การฆ่าสัตว์ที่สร้างความเดือดร้อนให้มนุษย์เช่น ยุง หนู ปลวก แมลงวัน ฯลฯ ไม่เป็นบาป					
3	การฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร เช่น ปู ปลา กุ้ง หอย เป็ด ไก่ หมู ฯลฯ ไม่เป็นบาป					
4	การแอบมีความสัมพันธ์ทางเพศกับภรรยา หรือสามีของผู้อื่น แม้สมยอมทั้งสองฝ่ายถือว่าเป็นบาป					
5	การพูดคำหยาบ โฆษณาชวนเชื่อให้ผู้อื่นหลงผิด ตลอดจนพูดยุยงให้สังคมเกิดความแตกแยกเป็นการสร้างบาปทั้งสิ้น					
6	การบริจาคสิ่งของเงินทอง หรือเสียสละเวลา แรงกาย เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นการสร้างบุญอย่างหนึ่ง					
7	การดื่มสุรา สูบบุหรี่ เสพยาเสพติด เล่นการพนัน หรือ เที่ยวเตร่ยามค่ำคืน ถ้าทำแต่พอควรเพื่อเข้าสังคมไม่ถือว่าเป็นบาป					
8	คำพูดที่ว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" เป็นคำโบราณที่หลอกให้คนทำดี ส่วนคำพูดที่ว่า "ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป" เป็นคำพูดที่ถูกต้อง					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความเชื่อ				
		เชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย	ไม่แน่ใจ	ไม่เชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย	ไม่เชื่ออย่างเด็ดขาด
9	การกระทำทั้งทางกาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะทำดีหรือทำชั่วไว้กี่ตาม เราจะต้องได้รับผลของการกระทำนั้นไม่เร็วก็ช้า					
10	ผลของกรรม(บุญ-บาป) เป็นสิ่งเดียวที่สามารถนำติดตัวไปได้ทุกชาติ					
11	มนุษย์บางคนชาติหน้าอาจเกิดเป็นสัตว์ และสัตว์บางตัวชาติหน้าอาจเกิดเป็นมนุษย์					
12	ผู้ที่มีความอ่อนน้อมต่อผู้ที่ควรอ่อนน้อมจะเกิดในตระกูลสูง ส่วนผู้ที่ไม่มีความอ่อนน้อมต่อผู้ที่ควรอ่อนน้อมจะเกิดในตระกูลต่ำ					
13	คนโง่ คนฉลาด คนจน คนรวย คนอัปลักษณ์ คนหน้าตาดี คนที่มีความทุกข์ คนที่มีความสุข เป็นผลกรรมจากอดีตชาติ และปัจจุบันชาติ					
14	การฟังเทศน์ ปาฐกถาธรรม สนทนาธรรม หรือ อ่านหนังสือธรรมะ เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้เราหลุดพ้นจากความโง่เขลา เลิกทำความชั่วหันมาทำความดี					
15	การที่สามีหรือภรรยาอกใจอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ได้ส่งผลเสียอะไรต่อครอบครัว เพราะเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมปัจจุบัน					
16	การดื่มสุราหรือเสพของมึนเมาแม้แต่ก่อให้เกิดโทษ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์					
17	สวรรค์และนรก เป็นเรื่องมมาย					
18	การฆ่ามารดาบิดา ตายไปจะต้องตกมหานรกขุมที่ลึกที่สุด (โลกันตนรก)					
19	คนที่อกตัญญูทำร้ายผู้มีพระคุณจะต้องตกนรก ตายไปจะต้องเกิดเป็นเปรตมือเท้าโบลาน					
20	การติดผู้หญิง ติดสุรา ติดการพนัน คบเพื่อนที่ไม่ดี ไม่ตกนรกเสมอไป เพราะถ้าทำให้เราสนุกได้ ก็ถือว่าได้ขึ้นสวรรค์เหมือนกัน					

ส่วนที่ 6 พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงความเป็นจริงมากที่สุด

ข้อ	การกระทำ	ระดับการปฏิบัติ						
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ปฏิบัติ	
1	ท่านทำทาน เช่น ตักบาตรพระสงฆ์ ปล่อยปลา ใถ้ชีวิตโค-กระบือ เลี้ยงเด็ก กำพร้า-คนชรา หรือ เมื่อเห็นคนแก่ เด็ก คนพิการ สตรีมีครรภ์ ขึ้นรถเมล์ ท่านจะลุกให้นั่ง เป็นต้น							
2	เมื่อมีคนมาเรียไรทำบุญ ท่านจะทำ แบบขอไปทีจะได้เลิกต่อแยะ							
3	ท่านพูดชักชวนเพื่อนให้ทำความดี เช่น ใส่บาตร ทำบุญ ฟังเทศน์ นั่งสมาธิ แผ่ เมตตา ฯลฯ							
4	ท่านจะเสียดายเงินเมื่อจะให้ทานแก่ ผู้อื่น							
5	ท่านแก้ปัญหาสัตว์เล็กในบ้าน ด้วย วิธีการเช่น ใช้น้ำขมิ้นล้าง ยาฉีดขยุง กาว ดักหนู เป็นต้น							
6	ท่านจะหยิบสิ่งของที่ท่านอยากได้ เมื่อ แน่ใจว่าไม่มีใครรู้เห็น							
7	แม้ว่าท่านมีแฟนแล้ว แต่ท่านยังแอบมี ใจให้คนอื่น							
8	เมื่อท่านรับปากกับใครว่าจะช่วยทำสิ่ง ใด ท่านมักไม่ได้ใส่ใจที่จะทำ							
9	ท่านนำเรื่องที่สัญญากับเพื่อนว่าจะเก็บ เป็นความลับมาเปิดเผย							
10	ท่านพร้อมจะพูดโกหก ถ้าคำพูดนั้นจะ ทำให้ท่านได้รับประโยชน์							

ข้อ	การกระทำ	ระดับการปฏิบัติ					
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ปฏิบัติ
11	เมื่อท่านกลับบ้านใช้เวลา ท่าน โทกหผู้ปกครองว่า กำลังทำ กิจกรรมที่โรงเรียน						
12	ท่านดื่มเหล้าเบียร์						
13	ท่านนึกถึงบาป-บุญ คุณโทษ ก่อน ตัดสินใจลงมือทำ						
14	เมื่อผ่านสถานที่ทางศาสนา ท่าน จะระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์						
15	ท่านมักสวดมนต์ไหว้พระหรือนั่ง สมาธิก่อนเข้านอน						
16	ท่านใช้เวลาว่างในการศึกษาธรรมะ หรือปฏิบัติธรรม						
17	ท่านดูแลบิดามารดา หรือผู้มี พระคุณให้สุขภาพ สบายใจ ไม่ เดือดเนื้อร้อนใจ						
18	ท่านตั้งใจเรียน เพื่อให้บิดามารดา หรือผู้มีพระคุณภาคภูมิใจ						
19	เมื่อท่านไม่พอใจบิดามารดา หรือผู้ มีพระคุณ ท่านจะประชด เช่น เหลวไหล เทียบกลางคืน หนีออกจากบ้าน เป็นต้น						
20	ยามว่าง ท่านแบ่งเบาภาระบิดา มารดา เช่น ทำความสะอาดบ้าน , ทำงานพิเศษ , ช่วยเลี้ยงน้อง เป็นต้น						

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

สมสวัสดิ์ เตชพฤษนันท์

ประวัติการศึกษา

วิทยาศาสตร์บัณฑิต (สถิติประยุกต์)
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2550

ผลงานที่ได้รับการเผยแพร่

บทความเรื่อง “โปรแกรมวิเคราะห์ทางสถิติและสื่อการ
สอนอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการทดสอบไคสแควร์กรณี
มีคำตอบมากกว่า 1 คำตอบ” ในวารสารวิจัยและพัฒนา
มหาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ปีที่ 31 ฉบับที่ 4
ตุลาคม – ธันวาคม 2551

บทความเรื่อง “ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่อง
กฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน
กรุงเทพมหานคร” ในงานประชุมวิชาการสถิติและสถิติ
ประยุกต์ ครั้งที่ 11 ณ โรงแรมฮอลิเดย์อินน์ อ.เมือง
จ. เชียงใหม่ วันที่ 27 – 28 พฤษภาคม 2553

รางวัลและทุนการศึกษา

รางวัลเรียนดียอดเยี่ยม ของมูลนิธิศาสตราจารย์ ดร.แถบ
นิตะนิตี ปีการศึกษา 2548 และ 2551